

๓. คัมภีร์รูปอักษรปกรณัมคณฑิยทักขณ

รูปอักษรปกรณัม คณฑิยทักขณ

อด นามโท เอว วิภทฺยญฺกา

อปรฺจจาหิ อตุลวิเสเส ทฺหฺวิทฺยปรฺยทฺยตีติ

นามโท ปรฺ ทฺหฺวิทฺยวิทฺยานมฺปฺหิสฺสเท.

บท: ทสมฺมา ทิวิชฺฉินฺคฺโท ปรฺ พฺทฺวา นิคฺสนิกฺกาทิ ทฺหฺวิทฺยา. ฌาเท็นมฺปรฺจฺยยาน-
เมคฺคฆิวงฺน. เทสฺ วา นามิกานํ นิกฺกา อฺปรฺการา ทฺหฺวิทฺยาคิ อนุวทฺตฺกฺกา ปรฺสมณฺญา-
วเสนาปฺ ฌาเทปฺปรฺจฺยยา ว ทฺหฺวิทฺยา นาม.

วชิฏฺฐสฺส อปรฺจฺยญฺติ วิกฺคเห -

ฉินฺคฺญจ นปรฺจฺยเทติ อิทฺ ฉินฺคคฺคณฺมฺนฺวทฺตฺเต.

346. วา ปรฺปรฺจฺย.

ฉฺฉฺวิทฺยทฺโท ฉินฺคฺมฺหา ปรฺปรฺจฺยโย โทติ วิกฺคฺเปเน ทฺหฺสาปรฺจฺยนิจฺเจทฺหฺมฺมฺ อตุล.

โส จ -

347. ซาทฺฉินฺคฺ ปรฺปรฺจฺย.

ซาทฺฉิ ฉินฺคฺนิ จ ปรฺปรฺจฺยยา โทติติ ปรฺภาสฺโท อปรฺจฺยทฺตฺสมฺพฺหฺวิทฺยทฺโท
ฉฺฉฺวิทฺยทฺเขว ปรฺโร โทติ. ปรฺจฺยจฺย เอกฺสมฺมา อตุลฺโต เอติติ ปรฺจฺยโย, ปรฺจฺยญฺติ อเนน
อตุลฺลาหิ วา ปรฺจฺยโย. วฺทฺตฺกฺกาณมฺปรฺโยลฺลคฺติ อปรฺจฺยสฺหฺสฺส อปรฺโยลฺ, เทสฺ วิกฺคฺติโย
ลฺลปฺา จาติ วิกฺคฺติลฺลปฺ จ.

348. เทสฺฉฺโย ลฺลปฺ.

เทสฺ ทฺหฺวิทฺยปรฺจฺยยานํ ฌานฺพฺทฺชนํ ฌกาโร ลฺลปฺมาปรฺชฺชฺเต.

349. วฺทฺซาทฺฉฺรฺสฺส วาฬฺโยคฺนฺทฺสฺส สฉฺ จ.

วฺทฺฉฺรฺสฺส วา อาทฺหฺนฺชฺนฺชฺสฺส วา อฬฺโยคฺนฺทฺสฺส วฺทฺฉิ โทติ สฉฺการฺปรฺจฺยเย .

ปเร. สัมโยโค อนุโต อสุสาติ สัมโยคนุโต, ททญโย อัมโยคนุโต. อตวา ววตฺ-
ติทวิภาสตุโดมฺ วาสหุโท. ททา จ ปกทิจฺจเท อิจฺจเค สรณมาทิสรสฺส อัมโยคนุทฺส
วฺหุชฺช โนทฺติ วา สฉกาเร ทฺหุชฺชปฺปจฺจเย ปเรทฺติ อตุโถ.

เทณ -

วาสิฏฺฐาทีสุ นิจฺจาณํ   อนิจฺจโฆฬุมฺปิภาทีสุ
น วฺหุชฺช นีอัปิตาโท   ววตฺติทวิภาสโท.

จสฺหุทฺทกฺกนฺนวมวชารณฺทฺตํ.

ทฺสฺสา วฺหุชฺชยา อนิยฺมปฺปสงฺกเค นิยฺมทฺตํ ปรีภาสฺमान.

350. อปุวณฺณานญฺจาโย วฺหุชฺช.

เทสํ อการิวณฺณานญฺเณเนว ยดาทฺถกมฺ อา เอ โอ อิจฺจเจเต วฺหุชฺชโย โทษฺติ.
จสฺหุทฺทกฺกนฺนวมวฺหุชฺชสฺมฺปิณฺณทฺตํ, อวชารณฺทฺตํ วา. อี จ จฺจ พุ, พุ เอว วณฺณา
ปุวณฺณา. อ จ ปุวณฺณา จ อปุวณฺณา. ลา จ เอ จ โอ จ อาโย ปฺน วฺหุชฺชกฺกนฺน
เนคมชานปฺทาที อาทีสุ อุกฺกตรปฺทวฺหุชฺชภาวทฺตํ. เอตฺต จ: อปุวณฺณานนฺนุติ ฐานนิยฺม-
วจนฺ อายอนฺนํ วฺหุชฺช ภาวปฺปสงฺกนินวทฺทกนฺทฺตํ.

ยดา ทิ กทวฺหุชฺชนํ   ปฺน วฺหุชฺช น โนทฺติ น
ทดา สภาววฺหุชฺชนํ   อาโยนํ ปฺน วฺหุชฺช น.

ทโท อการสฺส อภาโร วฺหุชฺช. สรโสโป อมาเทสฺปจฺจยาทิมฺหิ สรโสเป
ตุ ปกทิตฺติ สรโสโปปฺเททาวา. นเย ปรี พุทฺเตทฺติ ปฺรณยฺนํ กทฺวา ทฺหุชฺชกฺกตา ทฺหุชฺชท-
สฺมาส อิจฺจาทินา นามพฺยปฺเทเส กเต ปฺเร วิย สฺยาทฺปฺปทฺติ.

วาสิฏฺโฐ, วสิฏฺฐสฺส ปุทฺโทวาทา, วาสิฏฺฐา อิจฺจาทิ ปรีสสฺหุทฺสมํ. ทฺส
นทฺทปฺนทฺทาทโยปิ ทฺทปฺจาวโร วาสิฏฺฐาเยว. เอวํ สหฺททฺตํ โคทฺททฺหุชฺชเต ปฺรณปฺ-
ปกทิตฺโตเยว ปจฺจโย โนทฺติ.

อิตฺตํ - ฃปฺปจฺจยนฺนทฺทกา ฃว ฃก ฃเยย ฃนฺนุทฺทิตฺติ วาสิฏฺฐสฺหุทฺโท อีปจฺจโย.
สรโสปาที กทฺวา อิตฺตํปฺปจฺจยนฺนทฺทกา ทฺหุชฺชทฺสฺมาส อิจฺจาทิสฺสฺสเท จกฺกนฺน ฃนํพฺย-
ปฺเทเส กเต สฺยาทฺปฺปทฺติ. วาสิฏฺฐี กณฺญา, วาสิฏฺฐี วาสิฏฺฐีโย อิจฺจาทิ อิตฺตํสฺหุ-
ทฺสมํ.

นปฺสเท - วาสิฏฺฐํ อปจฺจํ, วาสิฏฺฐานํ อปจฺจานํ อิจฺจาทิ จิตฺทสฺหุทฺสมํ

เอว อภิวิ พิษิตนุคตสฺส ทิฉิงฺกตา เวทิตพฺพสา.

ภารทฺวาชสฺส ปุทฺโท ภารทฺวาโซ. เวสฺสามิตฺตสฺส ปุทฺโท เวสฺสามิตฺตโท,
โลกมฺสฺส ปุทฺโท โลกโม. เอกฺต จ: อญฺวณฺตฺตภาวา อาการาทินํ น วุฑฺธิ โนติ.
วสุทฺเวสฺส อปรฺจํ วาสฺเทโว, พสฺสทฺเวสฺส ปุทฺโท พาสฺเทโว, จิตฺตทฺสฺส ปุทฺโท จิตฺต-
โกติอาทิสฺส ปน สํโยคนฺตฺตภา วุฑฺธิ น ภวติ.

วຈຸດສຸສ ອປຈຸນຸຕິ ວິກຸເ ແມນີ ສມປຸຕເ - ວາ ແມປຈຸເຈຕິ ອິໂຕ ວາຕິ ທຸໜີຕ-
ວິຊາເ ສທຸທຸດ ວຸຕເ. ທເນ ສທຸທຸດ ວາງຸບຸກຸຕິໂຍ ກວນຸຕິ. ອປຈຸເຈຕິ ປັ ບາວ ສັ-
ສງຸກຸກຸພານຸວຸຕເ.

351. ພານພານ ວຈຸນາທິໂຕ.

ວຈຸນ ກຈຸ ອິຈຸເຈວມາທິໂຕ ດງຽນຸຕໂຕ ໂຄຕຸກຸກຸໂຕ ພານ ພານ ອິຈຸເຈເຕ ປຈຸຈບາ
ໂນນຸຕິ ວາ ທສຸສາປຈຸຈມິຈຸເຈຕສຸມິ ອຕຸເ. ສທຸທຸດ ພກາກຸກຸໂຍ ວຸໜຸຕໂຕ. ເສສໍ ປຸທຸ-
ສມໍ. ສິໂຍຄນຸຕຸກຸກຸ ວຸໜຸອກາໂວ ວິເສໂສ.

ວຈຸນາຍໂນ, ວຈຸນາໂນ, ວຈຸນສຸສ ປຸກຸໂຕ ວາ. ເວັ ກຈຸຈສຸສ ປຸກຸໂຕ ກຈຸຈາຍໂນ,
ກຈຸຈາໂນ. ໂມກຸກຸຈສຸສ ປຸກຸໂຕ ໂມກຸກຸຈາຍໂນ, ໂມກຸກຸຈາໂນ; ເວັ ອກຸຕິເວສຸສາຍໂນ
ອກຸຕິເວສຸສາໂນ, ກຸໜາຍໂນ ກຸໜາໂນ, ສາກຸກຸກຸໂນ ສາກຸກຸໂນ, ມຸໜາຍໂນ ມຸໜາໂນ,
ກຸໜາຍໂນ ກຸໜາໂນ ອິຈຸຈາທິ. ອາກຸຕິໂໂຍ.

ກຸຕິກຸກຸ ອປຈຸນຸຕິ ວິກຸເ -

352. ເພຍໂຍ ກຸຕິກຸກຸທິນີ.

ອາທິສຸໂທຍ໌ ປກາເ ວຸຕເ. ກຸຕິກຸກຸ ວິນຕາ ໂຣທິນີ ອິຈຸເຈວມາທິນີ ອິຕຸດິຍ໌ ວຸ-
ໝາເນທິ ຈິງເຄທິ ເພຍໂຍປຈຸຈໂຍ ໂນຕິ ວາ ທສຸສາປຈຸຈມິຈຸເຈຕສຸມິ ອຕຸເ. ວິກຸຕິໂໂຍເປ
ປກຕິ ຈສຸສ ສກນຸຕສຸສາສິ ປກຕິກາໂວ.

ກຸຕິກຸເພຍໂຍ ກຸຕິກຸກຸ ປຸກຸໂຕ ວາ. ເວັ ວິນຕາຍ ອປຈຸຈໍ ວເນເຕຍໂຍ. ອິກາກສຸ-
ເສກາໂ ວຸໜີ. ໂຣທິນີຍາ ປຸກຸໂຕ ໂຣທິເພຍໂຍ, ຄຈຸກາຍ ອປຈຸຈໍ ຄຈຸເຍຍໂຍ, ກຸຕິນີຍາ
ປຸກຸໂຕ ກາຕິເນຍໂຍ, ນທິຍາ ປຸກຸໂຕ ນາເຍຍໂຍ, ເວັ ອນຸເຕຍໂຍ, ອາເນຍໂຍ, ກາເປຍໂຍ.
ສຸຈິຍາ ອປຈຸຈໍ ໂສເຍຍໂຍ, ເອກຸດ ອຸກາກສຸໂສກາໂ ວຸໜີ, ພາຈາຍ ອປຈຸຈໍ ພາເຍຍໂຍ ອິຈຸ-
ຈາທິ.

ທຸສຸສາປຈຸຈມິ ວິກຸເ ແມນີ ສມປຸຕເ -

353. อโศก ฌิ วา.

อการนุทโท อังคณาหา ฌิปรุจโย โทติ วา ทสสาปรุจมิจุเจกสมิ เอกุถ. ทกขิ,
ทกขี, ทกขโย. โทณสส อปรุจ โทณิ, เอวั วาสิ, สฎบปุททิ, นาฏปุททิ, ทาส-
ปุททิ, ทาสณิ, วารุณิ, กณฺหิ, ทาสเทวิ, ปาวณิ, ชินทกทสส อปรุจ ปุทโท เช-
นทกทิ, สุกุโชนิ, อมฺรทุชฺชิ อิจฺจาหิ.

ปน วากุคคณณ อปรุจยทเถ ฌิปรุจโย, อหิทิอาหิโต ฌยปรุจโย จ. ยดา
สฎบปุททสส ปุทโท สฎบปุททิโก, เทสุ วุทฺธิทิอาหิณา กการสส ยกาโร. สฎบปุททิโย,
เอวั นาฏปุททิโก, เชนทกทิโก วิมาคฺยา ปุทโท เวมาติโก.

อหิทิยา ปุทโทติ อตุเถ ฌยปรุจโย วุทฺธิ จ.

354. อวณฺโณ เย โอลฺลจ.

อวณฺโณ ทุทฺธิทกฺกเถ ยปรุจเย ปเร โอลฺลปาปชฺชเต.

จสทฺเทน อวณฺโณปิติ อิการโอลฺล. ยวทนุทคอนทการานํ พุยณฺณานิ จฉณฺชการท-
กนุททิ ทยการสส สโยคสส จกาโร. ปรรเทวภาโว ฐาเนติ ทุวิทฺทํ. อาหิจุจ, เอวั
หิทิยา ปุทโท เทจฺจ.

ณฺณทมิยา ปุทโทติ อตุเถ ฌยปรุจเย กเต-

ทวจาหิมชฺชุตฺทเรสุทฺติ วทกเถ.

355. เทสุ วุทฺธิโอลฺลาคมิวการวิปริทาเพสา จ.

ณฺณทมิยา ปุทโทติ อาหิณํ เทสุ อาหิมชฺชุตฺทเรสุ อวิณิตลทฺทเพสุ ชินวณฺณานุปโร-
เชน ทวจิจ วุทฺธิ โอลฺล อากม วิการ วิปริท อาเพส โทณฺทิติ สโยคนุททฺเคปิ อาหิจุทฺธิ,
อิการสส โอลฺล นุยสส ฌยาเทโส. โทณฺทญฺโฆ, ทฺรโน ปุทโท ทโรทฺทโย. เอกุตาปิ
เทเนว อุกการสส อวาเพโส. ทาทฺโน ปุทโท ทาทฺทโย.

อุปกสส อปรุจนุททิ วิทกเถ-

356. ยโวลฺลทวาหิณี.

อุปรุ มนุ อิจฺเจวมาหิณี อุกการนุทโท โคทกคณณนิ ฌยปรุจโย โทติ วา ทสสา-
ปรุเจกสมิ อตุเถ. อาหิสทฺทสส เจกฺก ปการวิ วาจิทฺทา อุกการนุทโทเขวาวํ. โอลฺลโก,
โอลฺลทวิ, โอลฺลทว. มนุโน อปรุจ มานโว, มานุโสทฺติ ฌยปรุจเย สากเม จ ฐป. ทค-
กฺโน อปรุจ ทคฺกโว. ปณฺทโน อปรุจ ปณฺทโว. อุปรินุทสส อปรุจ โอลฺลวิณทโว อิจฺจาหิ.

360. มายุมมากโม ฐาน.

อิอุ อิอุเจเตส อากุคานัน อสโยคนุคานัน มา วุทธิ โนติ สเน. ทเทรว วุทธิ-
อากโม โนติ จ ฐานติ เอกการสุส วุทธิากโม.

ฐานติ วจนา เจตถ มูมาเทศุทโต
ยเวนิ ปุพเพว เอโอ วุทธิโย โนนุติ อากมา.

ยการสุส หุวิภาโว. เวยยากรณโก. มูยาณนิเต มูยาโยโก, เอวั ทฏโกโก,
เวทโก, เนมิทติโก. กายเนน กโต ปโยโค กายโก, กายเนน กตํ ญมํ กายิกํ. วจสา
กตํ ญมํ วาจสิกํ, เอวั มานสิกํ. เอกถ จ:สสเร วากโมติ สุกุเต อญวตุทิตาหิสกุเท
ปจฺจเย ปเรปิ สากโม. เดเรนิ กทา สุกุติ เดริกา, เอวั ปญฺจสติกา, สกุทสติกา,
เอกถ ผนวณิกาสุกุเต อญวตุทิตวากุคหณเนน อีปฺปจฺจโย น โนติ.

สนุขานตุเด- สรีเร สนุขานา เวหนา สารีริกา สารีริกํ หุกุขํ, เอวั มาน-
สิกา, มานสิกํ.

นิบุตุตุเด- หุวารเ นิบุตุโต โหวาริโต. เอกถ มายุมมากโม ฐานติ
วการโต ปุพเพ โอการากโม. เอวั ญุททาการโก, นากริโก, นวกมุมิโก, อากิณฺมิ-
โก, โอรโก, รติโก, อูปาเย นิบุตุโต โอรยาโยโก, เจทสิ นิบุตุโต เจทสิโก. สิปปุตุเด -
วีฉาวาหนํ วีฉา. วีฉา อสฺส สิปปุติ เวณโก, เอวั ปญฺหวโก, โมหิงฺกโก, วังโก.

ญุทตุเด- คนุโข อสฺส ญุทญุติ คนุติโก, เอวั เตธโก. โคพิโก, สฺฐิจโก,
ปุวิโก, ปญฺณโก, ญุทฺธิโก, โสณโก.

ชีวิกตุเด- อูรหุทํ หนุทฺวา ชีวติ อูรหุทฺมสุส ชีวิกาติ วา โอรหุทโก, เอวั มา-
ควิโก. เอกถ วการากโม. สฺฐวิโก, สารุณโก, มจฺฉนิโก อิจุจาหิ.

เทน กทาหิติ เอกถ อากุคหณเนน, เทน หนํ, เทน พหุขํ, เทน กิถํ, เทน หิพฺพติ.
โส อสฺส อากุโข, โส อสฺส อากาโข, ทถถ ปสนุโน, ทสฺส สนุทกํ, ทมฺสฺส ปริมาณํ,
ทสฺส ราสิ, ทํ อรหิ, ทมฺสฺส สีลํ, ทถถ ชาโต, ทถถ วสฺหิ, ทถถ วิหิโต, ทททถาย
สํวตุทติ, ทโต อากโต, ทโต สมนุโก, ททสฺส ปโยชนนุติ เอวมาหิอกุเด จ ผนปฺปจฺจโย
โนติ.

ยดา- ชาเจเน นโต, หนคิทธิ วา ชาสิโก, เอวั หาหิสิโก, มารมปิโก.
สุกุเตน พหุโข สุกุติโก, วรทฺถาย พหุโข วารทฺถโก นาคโก, วทฺถเดเนน กิถํ ญุทํ วทฺถิกํ,
เอวั ญุทิกํ, ยาสิกํ, โสวณฺณิกํ, สาคิกํ, อญฺเชน หิพฺพคิทธิ อญฺชโก, เอวั สาธาภิโก,

ทินุทิกโก, อมฤตอโก, จาโป อสุส อวูโชติ จาปิโก, เอว โคมริโก, มุคฺคริโก,
โมสสิโก, วาโต อสุส อาพาโชติ วาคิโก, เอว เสมนิกโก, ปิตุติโก, พุทฺเช ปสนฺโน
พุทฺธิโก, เอว ฆมฺมิโก, สัมมิโก, พุทฺธสุส ธนุทโก พุทฺธิโก, เอว ฆมฺมิโก, สัมมิโก วิหา-
โร, สัมมิกา ภูมि, สัมมิก จิวร, ปุคฺคสิก. ญมฺโก อสุส ปริมาณุติ ญมฺกิก, เอว ชาริก,
โทณิก. ญมฺกสุส ราธ ญมฺกิกโก. ญมฺก อรหตีติ ญมฺกิกโก, เอว โทณิกโก, อฏฺฐมาสิโก,
กหาปณิกโก, อาสิทิกกา คาดา, นาฎิกกา, สาทิก, สานสุธิก, สมฺทีฏฺฐิมรหตีติ สมฺทีฏฺฐิโก.
เอหิ ปสุสาติ อิม วิช อรหตีติ เอหิปสุสิโก.

สีลฑฺเด- ปสุฏฺฐาชารม ปสุฏฺฐ, ทํ สีลมสุสาติ ปสุฏฺฐิโก, เอว เทจิวริโก, เอกา-
สเน โกชนสีโส เอกาสนิกโก, ฐกฺขมฺเ วสนสีโส ฐกฺขมฺมิโก, ทตา อารณฺญิกโก, โสสา-
นิกโก.

ชาคฑฺเด- อปาเย ชาโต อปาโยโก, เอว เนรมิกโก, สามุทฺธิโก มจฺโจ,
วสุเสสุ ชาโต วสุสิโก, วสุธิก ปุญฺญ, สารทิกโก, เขมฺมุตติกโก, วาสนุติกโก, จาตุทฺทสุสิโก
ราชคฺเห ชาโต ราชคฺคินโน, ราชคฺเห วสตีติ ราชคฺคินโน ชโน. มกฺเชสุ ชาโต, วสตีติ
วา มากสิโก, มากสิกา, มากสิก. สวาทฺธิย ชาโต, วสตีติ วา สวาทฺธิโก, กวาปิสว-
ตฺธิโก, เวสาสิโก, โสเก วิหิต โสสิโก, โสกาย สวตฺตคตีติ โสสิโก, ทตา มาติโต
อากมฺ มาตีก, ปิตฺโต อากท เปตีก นาม.

สมฺภูทฑฺเด- มาติโต สมฺภูท มทฺติก, เอว เปตฺติก, อุปฺนิปฺโยชน โอบสิก.

สกฑฺเด- อสงฺชาโรเยว อสงฺชาริก, เอว สสงฺชาริก. นามเมว นามิก.
เอว อาชฺยาตีก, โอปสฺกุตีก, เนปาทีก. จกฺฆนาราช ภูตฺติ เอเตสฺมุติ จกฺฆนาราชิกา.
เอว อณฺญฑฺเด โยเชตฺพุท.

กสาเวน รกฺขทฺตุติ วิคฺคเห-

361. ๗ รภาคา เตน รกฺคํ ทสฺเสทณฺฑเดสุ จ.

รภาคฺคเควจกา อิงฺกมฺหา, เตน รกฺคํ มิจฺเจทสมฺมิ อฑฺเด ทสฺเสตี ฉฏฺฐิณฺนุโก,
อิหฺมิจฺเจทสมฺมิ อฑฺเด จ อณฺญฑฺเดสุ จ ฃปฺจฺจโย โนตี วา.

กาสาว วฑฺธ, เอว กาสาย. ปุสฺสมฺเณ รกฺคํ โกสมฺมก. นลิตฺธิยา รกฺคํ นาลิตฺ.
ปทฺทกฺก, มจฺเชฏฺฐ, ญฺญณฺ. นีเสน รกฺคํ นีล, เอว ปีก.

อิหฺมฑฺเด - มนิสฺสุส อิหฺ มาหิสฺ มฺสนฺธิสนฺปิณฺนมาหิก. สฺมรฺสุส อิหฺ โสกร, ทตา
กจฺจาณสุส อิหฺ ปกรมฺ กจฺจาณํ พุยากรม, เอว โสคทฺ สาน.

ภารุกขุณโกล วา. นกเร ชาโต, นกรว อากโต, นกเร วสทิตี วา นากโร, นากรโก
วา, เอวံ ชานปโท.

ชนปหนาเมสุ ปน สหุพทุด ทพวจนเมว ภวติ

ยดา- อุงเคสุ ชาโต, อุงเคนิ อากโต, อุงเคสุ อสฺส นิวาโส, อุงคานံ
อิสฺสโร วา อุงโค, อุงคโก วา. เอวံ มากโซ, มากชโก วา, โทสโส, โทสสโก
วา. เวเทโน, เวเทนโก วา, ญุโทโซ ญุโทชโก วา. ฌุชวโร, ฌุชวโร วา.
โสวีโร, โสวีโร วา. ฌินฺชโว, ฌินฺชวโร วา. อสฺสโก, กาสิงฺโก, ปญฺจาโส, สกฺโก.
กตา สฺรฏฺเฐ ชาโต, สฺรฏฺฐสฺส อีสฺสโร วา โสทรฺโร, โสทรฺโร วา, เอวံ ปนารฺโร,
ปนารฺโร อิจฺจาหิ.

นฏชทโยเค - กทฺทิกาย ปุณฺณจฺนุพฺพทฺทาย ปุทฺโท มาโส กทฺทิกโก มคฺสิเรน
จฺนุพฺพทฺทเณ นฏชทฺทเณ ปุทฺโธ มาโส มากสิโร, เอวံ ฌุชฺเสน ปุทฺโท มาโส ฌุชฺโส,
มชฺยา ปุทฺโท มาโส มาโซ, ฌคฺคฺนินฺยา ปุทฺโท มาโส ฌคฺคฺโน, จิตฺทาย ปุทฺโท มาโส
จิตฺโท, วิสาชาย ปุทฺโท มาโส เวสาโซ, ฌฏฺฐาย ปุทฺโท มาโส ฌฏฺฐโร. อุกฺท-
วสาหฺนํ ปุทฺโท มาโส อาสาหฺโน, อาสาหฺนี วา, สวณฺณ ปุทฺโท มาโส สวาโณ,
สวาณิ, โปฏฺฐปฺเพน ปุทฺโท มาโส โปฏฺฐปาโ, อสฺสพฺเชน ปุทฺโท มาโส อสฺสพฺโซ.

พฺพโซ อสฺส เหวทาทิ พฺพโซ. เอวံ โสคฺโท, มาหฺนุโ, ยามโ, โสโม.
พฺพากกรรมเวจฺจาหิเตหิ เวຍယากรโ. เอวံ โมนุทฺโท, เนมิทฺโท, อุงฺกวิหฺโซ, วทฺ-
วิหฺโซ.

วสาหฺนํ วิสโย เทโส วาสาโ อฺหฺนุพฺพรา อสฺมิ ปเทเส สนฺทิตฺติ โอฺหฺนุพฺพร เทโส.
สนฺสุเสน นิทฺททฺททา สานฺสุสี ปริชา. ปยสา นิทฺททฺทํ ปายาสิ. สนฺสุส อรฺหนฺตฺติ สานฺสุสี
คากตา. อยโส วิกาโร อายโส. เอวံ โสวณฺโณ. ปฺริโส ปริมาณฺนสฺสาหิ ปฺริสฺสพฺทํ
จคฺคฺนณฺ - ทคฺคฺ ชาโต, ทคฺคฺ วสฺติ, ทสฺส นิกํ, ทํ อรฺหนฺตฺติ อาหิสุ ฌေຍຍ-
ປຈຍໂ ຈ.

พารานฺธิยํ ชาโต วสทิตี วา พารานฺธิยโย. ปฺเร วิย ทการากโม. เอวံ
จฺมฺเปຍຍโก, สาเจຍຍโก นิดิเจຍຍโก ชโน. กงฺเคຍຍโย มจฺโณ, ฌิยาช ชากํ เสเจຍຍ-
ยํ, ฤเอ ชาโต โทเจຍຍโก สุนโซ, วเน ชากํ วาเนຍຍํ ปฺປณံ. เอวံ ปฺพทฺทโย
มฺนุสฺโส, ปฺพทฺทโย นหิ, ปฺพทฺทโย โอสฺ.

ปดฺสฺส นิกํ ปาเจຍຍํ, สປทฺสฺส นิกํ สປทฺทโย ชนํ, ปหิเปຍຍํ เทอ. มากุ นิกา
เมทฺทโย, เอวံ เปทฺทโย, ทฺทฺทโย นหิ ทฺทฺทโย อิจฺจาหิ.

363. ชาคาหีนมิมิยา จ.

ชาค อิจู เจวมาหีน สหทาน์ อตุเด อิม อิบ อิจู เจเต ปจฺจยา โหนฺติ วา.
ปจฺจยา ชาโค ปจฺจิมโ, ปจฺจิมมา ชนคา, ปจฺจิมิ จิตฺกั, อนุเต ชาโค อนุติโ, อนุติมา,
อนุติม, เหว มชฺฉิโ, ปุริโ, อปุริโ, เหฏฺฐิโ, ปจฺจุนฺติโ, โคปุณฺนิโ, คนฺติโ.

กตา - อิบปจฺจเย มนุสฺสชาคิยา ชาโค มนุสฺสชาติโย, มนุสฺสชาติยา,
มนุสฺสชาติย, เหว อสฺสชาติโย, หฤติชาติโย, โทชิสฺสฤทฺธาติโย, หพฺพชาติโย, สมาน-
ชาติโย, โสภิโย อิจฺจาหิ.

อาหิภุคฺคเห - ฤทฺธ นิบุตฺโต, ทหฺสฺส อฤติ, ฤทฺธ ภาโวติ อาหิสฺวาปิ อิมอิม-
ปจฺจยา โหนฺติ. จสฺหฺเพน อิกปจฺจโย จ.

อนุเต นิบุตฺโต อนุติโ, อนุติโย, อนุติโก, ปุตฺโต อสฺส อฤติ ฤทฺฐิ วา
วิชรฺสฺสํ ปุตฺติโ, ปุตฺติโย, ปุตฺติโก. กปฺโป อสฺส อฤติติ กปฺปิโย, ชฺภา อสฺส อฤติติ
ชฺภิโย, หานภาโค อสฺส อฤติติ หานภาคิโย, เหว ฐิติภาคิโย.

โทชิสฺส ปรฺกฺเช ภาวา โทชิปฺภุชฺชียา, ปญฺจวคฺเค ภาวา ปญฺจวคฺคิยา, เหว
ฉพฺพคฺคิยา, อหฺริย, อคฺคโน อิมฺหฺติ อคฺคณิย, นการาคโม.

จสฺหฺภุคฺคเหเนน กियณฺนปจฺจยา จ. ชาคิยา นิบุตฺโต ชาคิโย, เหว อนุช-
คิโย, ชฺจฺจฺนุเช นิบุตฺโต ชฺจฺจฺนุชฺคิโย, สสฺส อณฺนติ สกิโย, เหว ปรฺกิโย. ญฺยปฺ-
ปจฺจโย สาธุหิตภาวชาคาหิอตุเดสุ. ยตา - กम्मฺนิ สาธุ กम्मฺญฺญ, สภายฺ สาสฺ สพฺภ,
ยวคฺคณฺนาหิณา ฉฺการาหิ. เหว เมชฺชาย หิตฺ เมชฺฉํ ชฺภ, ปาหฺนํ หิตฺ ปชฺชํ เกล,
รตฺสฺส หิตา รจฺจยา, คาเม ภาโว คมฺโ, คเว ภาโว คหฺย, โอ สเร จาคิ สฺสฤเต
จสฺหฺเพน ฆปฺปจฺจเย ปเรปิ อวาเทโส. กวิมฺหิ ภาโว กหฺย, หิวิ ภาวา หิพฺยา, ฌนฺโต
ชาค ฌณฺ, ฌนาย สวฺกคฺคิติ ฌณฺ. ปริสาย สาธุ ปาริสฺสโร, หการาคโม. สมณานํ
หิตา สามณฺญา ชนา, พฺรหฺมณฺณานํ หิตา พฺรหฺมณฺญฺญา, อรุเป ภาวา อารุปฺปา อิจฺจาหิ.

ราชปุตฺตานํ สมฺโนหิ วิคฺคเห -

364. สมฺนฺหฺเต กณฺณา.

ฉฺจฺริยฺนฺโต เกล สมฺโนหิ อตุเด กณฺณา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ราชปุตฺตโก,
ราชปุตฺตโก วา, ราชปุตฺโต วา. เหว มานุสฺสโก, มานุสฺโส, มาชฺรโก, มาชฺโร,
โปริสโก, โปริโส. พุทฺธานํ สมฺโน พุทฺธโก, พุทฺธ. เหว มาชฺรโก มายฺโร,
กาโปโต, โทกิโล, มาหิสโก, มาหิโส, โองฺรโก, โอรพฺพโก. ฉฺจฺรณฺนํ สมฺโน

อฏฐโก. ราชานัม สมฺโน ราชโก. ภิกฺขุชานัม สมฺโน ภิกฺขุโช. สิกฺขุชานัม สมฺโน สิกฺขุโช.
หวิณฺณัม สมฺโน หวิณฺณํ. เทสุ วุหฺชิตฺติ อาหิณา อิการสฺส อยาเพโส. เอวํ ทิณฺณํ สมฺโน
ทํ อิจฺจาหิ.

สมฺนทฺตฺเตติ ปวทฺตเต.

365. คามชนพฺพุสหนายาทินิ ทา.

คามาทินิ ทาปฺปจฺจโย โนหิ สมฺนทฺตฺเต. คามานัม สมฺโน คามทา, เอวํ ชนทา,
พฺพุสทา, สหนายทา, นาครทา. ทาทิ โยคฺวิภาเลน สกทฺตฺเตปิ. เทโวเขว เทวทา,
ทาปฺปจฺจยพฺพุส นิจฺจมิทฺตฺตฺติลฺลิกทา.

366. ทหฺสฺสฏฺฐราณีโย จ.

ทหฺสฺสฏฺฐราณีจฺเจทฺตฺตฺมิ อทฺเต ฉฏฺฐิณฺนทฺโต อียปฺปจฺจโย โนหิ. มหฺนสฺส ฐานัม
มทฺธิโย, มทฺธิยา, มทฺธิยํ. พหฺนสนฺส ฐานัม พหฺนสนฺยํ, เอวํ มุจฺจนฺยํ, รชฺนฺยํ, กมฺนฺยํ,
ทฺตฺสนฺยํ, อุปาทานฺยํ, ปสาหนฺยํ. จสทฺตฺเตน นิตาหิอทฺเตปิ. อุปาทานานํ นิตา
อุปาทานฺยา อิจฺจาหิ.

367. อุปฺมทฺตฺตฺตฺติ.

อุปฺมทฺตฺเต อุปฺมาวาจิลฺลิกโต อาบิตฺตฺตฺตฺปจฺจโย โนหิ. ชฺฐโม วิย ทิสฺสทฺตฺติ
ชฺฐมาบิตฺตฺตฺติ, เอวํ ทิณฺรายิตฺตฺตฺติ.

ทหฺสฺส ฐานนฺติ วทฺตเต.

368. ทนฺนีสฺสิตฺตเต โส.

ทนฺนีสฺสิตฺตฺตฺติ อทฺเต จ โส โนหิ. ทฺตฺตฺตฺ นิสฺสิตฺตํ ทฺตฺตฺตฺตฺ ฐานัม วา ทฺตฺตฺตฺ,
ทฺตฺตฺตฺ วาจา. อสฺส ทฺตฺตฺตฺ. เอวํ เวทฺตฺตฺ.

อภิชฺฌา อสฺส ปกฺกิ, อภิชฺฌา อสฺส พุลาทฺติ วิคฺคเต -

369. อาลฺล ทพฺพุเส.

ปรฺมวาทิกฺขณฺนทฺโต อาลฺลปฺปจฺจโย โนหิ ทหฺสฺส พหฺนมิจฺเจทฺตฺตฺมิ อทฺเต. อภิชฺ-
ฌาลฺล, อภิชฺฌาลฺล อภิชฺฌาลโว, เอวํ สีตาลฺล, ชฺชาลฺล, หยาลฺล. สทฺทฺโต โกทฺติ เอกุ
ปน สทฺทฺโตคฺคฺนเณน กการากโม. อภิชฺฌาลฺลโก, อภิชฺฌาลฺลกา, อภิชฺฌาลฺลกํ. เอวํ
สีตาลฺลโก, หยาลฺลโก. ทถา นีโน นีนโก. เอวํ โปคฺโก, กุมารโก, มาฆวโก,

มุกุโถ, อุกุโถ, อปฺปมทุกกั, โอรมทุกกั, สีลมทุกกั อิจฺจาติ.

ยหฺนุปรพฺนนา นิปาตนา อิขฺณนฺตฺติ อิมินา ปฏฺิภาคกฺุจฺฉิตฺตสฺสญฺญานุกฺมฺปรปาทิ-
อทุกฺเตสฺส กปฺปจฺจโย

ปฏฺิภาคทุกฺเต - หคฺฉิโน อิวหคฺฉิกกา, เอวํ อสฺสกา.

กฺุจฺฉิตทุกฺเต - กฺุจฺฉิตฺโต สมโผ-สมณโก, เอวํพฺรานุมนโก, มุณฺฑโก.

เวยฺยยากรวณโก.

สฺสญฺญายํ-กคโก, ภคโก.

อนุกฺมฺปรายํ - ปุคฺคโก.

ทถา ที ยเตทฺโต ปริมาณทุกฺเต-คฺคกวนคฺคปฺปจฺจยา. ที ปริมาณมฺสฺสชาติ
กิตฺทกั, เอวํ ยคฺคกั, เขคฺคกั. วณฺฑุมฺหิ อากฺคกฺุจฺฉิตฺตํ ปริมาณมฺสฺสชาติ ยาวา,
ยวานุโถ, คฺคณฺฑุมฺหิ. เอวํ ทาวา, ทาวนุโถ, เขทาวา, เขทาวนุโถ อิจฺจาติ.

สุวณฺฑสฺส วิกาโร สุวณฺฑเนน ปกคฺคนฺติ วา วิคฺคเห -

370. คปฺปคฺคทิวจเน มโย.

คปฺปคฺคทิวจนทุกฺเต มยปฺปจฺจโย โหติ สฺวา ปกคฺคิ อสฺสชาติ คปฺปคฺคิ
วิกาโร, คคฺคสฺส วจเน. อถวา² ปกคฺคริยตีติ ปกคฺคิ, เทน ปกคฺคิ คปฺปคฺคิ, คปฺปคฺคิยา
วจนํ กถนํ คปฺปคฺคทิวจนํ. สุวณฺฑมโย รโถ, โสวณฺฑมโย วา, สุวณฺฑมยา
ภาชนวิกคิ, สุวณฺฑมยํ ภาชนํ, เอวํ รุปฺปมยํ, รคคฺคยํ, ชคคฺคยํ, ทาวมยํ, มคฺคคิกามยํ,
อิหฺหุชฺชียา นิหฺหคฺคกั อิหฺหุชฺชิมยํ, มนโถ นิปฺปนฺนนา มโนมยา, อยสา ปกคฺคํ อโยมยํ.

เอตฺถ จ มโนคคฺคาหีนนฺติ วคฺคตฺตมาเน -

เอเตสํโม โฉเป.

เอเตสํ มโนคคฺคาหีนมนุโถ โอคฺคตฺตมาปชฺชเต วิกคฺคคิโฉเป กเตติ โอกาโร.

คเวเน ปกคฺคํ กวีธํ โคโถ นิหฺหคฺคคฺคนฺติ วา โคมยํ มโยติ โยคฺควิกาเคน

สคคฺคเจปฺปิ. ทานเมว ทานมยํ, สีลมยํ อิจฺจาติ.

อัสสญฺญาหิอเนกคฺคคทฺทคฺคิ.

ออสสุส ภาโวติ วิคคะ -

371. ณฺยคฺคทา ภาเว ฑ.

ณฺฐิยนฺตโต ณฺยคฺคทา อิจฺเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ทสฺสภาโว อิจฺเจทสฺมิ
อตุณฺ. ทสฺสทคฺคทณฺนคฺคณฺ เณยยาหิปฺปจฺจยา จ. ภาวนฺติ เอกสฺมา พุทฺธิสทฺทา อิติ ภาโว
สทฺทปฺวคฺคทณฺมคฺคํ วุจฺจติ. วุคฺคณฺจ ยสฺส คฺคณฺสฺส นี ภาวา ทพฺเพ สทฺทนิเวโส ททฺทิกขาเน
ณฺยคฺคทาหโยติ. ณฺยคฺคคฺคทณฺนคฺคานํ นิจฺจํ นปฺปสคฺคํ. ทาปฺปจฺจยณฺนคฺคสฺส สภาวโต
นิจฺจนินฺตติอิจฺจคฺคา ณฺยปฺปจฺจโยยํ คฺคณฺจเน พฺรานุมนฺนาทินิ. ทคฺคณฺ. อวณฺณโธโป, อาหิ-
วุทฺธิ.

อาลสฺยํ เอวํ อาโรคฺยํ, อุกคฺคสฺส ภาโว โอทคฺยํ, สชฺฉิน ภาโว
สชฺฉํ, อนณฺสฺส ภาโว อานณฺยํ, วิชฺวาบ ภาโว เวชฺพยํ, พุทฺทลสฺส ภาโว พุทฺทลสฺสํ,
พาสฺส ภาโว พาสฺยํ, จปฺลสฺส ภาโว จาปฺลยํ, ทถา พุบคฺคสฺส ภาโว เวยฺยคฺคยํ
คฺคยํ, มจฺจนฺสฺส ภาโว มจฺจนฺยํ, เอวํ อิสฺสยํ, อาลสฺยํ, มุทฺธิยํ. เอกคฺคณฺ.
เวยฺยคฺคยณฺนคฺคาทิสฺสคฺเตลฺล วุทฺธิติ อาหิณา ยมฺหิ อิการาคโม,

ปณฺชิตสฺส ภาโว ปณฺชิตยณฺนคฺคาทิสฺส ยวทณฺกถนทการานํ พุชฺชชฺชานานิ
จลณฺชการทคฺคทณฺนคฺคาทิสฺส คฺคยการอโยคฺคาทินิ จลณฺชการาเสสา, ทวิคฺคํ. ปณฺชิตจฺจํ. พุชฺชสฺสคฺคสฺส
ภาโว พาสฺสจฺจํ. เทลฺล วุทฺธิติ อาหิณา อุกการสฺส อกาโร, เอวํ โปโรหิตจฺจํ, อชฺฉิตสฺส
ภาโว อาชฺฉิตจฺจํ. มุฏฺฐสฺสคฺคสฺส ภาโว มุฏฺฐสฺสจฺจํ, อิวณฺณโธโป. กุสลสฺส ภาโว
โกสลสฺสํ, เอวํ เวปฺลสฺสํ, สมณานํ ภาโว สามณฺณยํ, คิฉานสฺส ภาโว เคณฺณยํ
กฺวาจาหิมชณฺคฺคทราทิสฺสคฺเตน สํโยเค ปเร รสฺสคฺคํ.

สุนทสฺส ภาโว โสหนฺชํ, เอวํ เวสสารชฺชํ, กุสฺสทสฺส ภาโว โกสชฺชํ,
เทลฺล วุทฺธิติ อาหิณา อีการสฺส อกาโร. ทถา ปุริสสฺส ภาโว โปริสนฺนคฺคาทิสฺส
ยวทณฺคถนาทิสฺสคฺเต การคฺคทณฺนคฺคณฺ ยวคฺคํ สการ กจปวคฺคณฺ สการ กจปวคฺคคาเสสา

372. ฉ วิสมาทินี.

วิสม อิจูเจวมาตีนิ ฉฏฐิยนุเตติ ฉปะปัจจโย โหติ, ทตตะ จ ทสฺส ภาโว
 อิจูเจตฺถิมิ อุกฺເ. อากคิกโคພິ, เวสมິ, วิสมกฺกံ, วิสมຕາ, สฺจิสฺส ภาโว โสจฺ, สฺจิกฺกံ,
 สฺจิตฺตา, คุโณ ภาโว คารโว, อาทิหฺหฺหฺ. โอ สเร จาติ สฺกฺกฺก จสฺหฺหฺหฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
 จ อวาເ. ปฺกฺก ภาโว ปฺກວ, ปฺກວ, ปฺກວ, อกฺก ภาโว อกฺก, อกฺก
 ภาโว อกฺก, อิจูຈຸກ ອາທຸທຸຈາຕິ ພຸຕິ ອິກາກຸກາຣາຳ ອາທຸກໍ ທຸວິກາໂວ ສໍໂຍເຄ
 ອາທິຣສຸສຕຸທຸຈ. ອຸທຸກ ມຸທຸກ.

ເວັ ອິສສຸສ ภาโว อาริสฺຍ, อาสกံ, อุมารສຸສ ภาโว โกມาร, ມຸສຸສ
 ภาโว ໂຍທຸທນ, ມາວຸທຸຕິນາ ນກາຣາກໂມ. ປຣມານໍ ກາໂວ ກມຸມໍ ວາ ປາຣມີ ທານາທິກິຣິຍາ.
 ພວນິກາທິສຸຕຸເຕນ ອິພຸປຸຈຸຍໂ. ສມຄຸຄານໍ ກາໂວ ສາມຄຸຕິ.

373. ຣມພິຍາທິໂຕ ກມ

ຣມພິຍ ອິຈຸເຈວມາທິໂຕ ກມປຸຈຸຍໂ ໂຫິ. ຕຸຕຕາ ຈ ກາວຕຸເ. ຣມພິຍສຸສ
 ກາໂວ ຣມພິຍກໍ, ຣມພິຍຕຸຕໍ, ຣມພິຍຕາ, ເວັ ມານຸພຸຕຸກໍ ມນຸພຸຕຸຕໍ ມນຸພຸຕຸຕາ, ມີຍຣຸປກໍ,
 ມີຍຣຸປຕຸຕໍ, ກອຍາພກໍ, ກອຍາພຕຸຕໍ, ກອຍາພຕາ, ໂຈຣກໍ, ໂຈຣິກາ ວາ, ໂຈຣຕຕຸຕໍ,
 ໂຈຣຕາ. ອທຸພກໍ, ອທຸພຕຸຕໍ ອທຸພຕາ ອິຈຸຈາທິ.

ກາວຕຸຫິຕໍ

ສຸເພ ອິເມ ປາປາ ອນມິເມສໍ ວິເສເສນ ປາໂປຕິ ວິຄຸເຕ-

374. ວິເສເສ ຕຣທນິຍສສຕິຍິກຸຈາ ຈ.

ວິເສສຕຸເ - ຕຣ ທນ ອິບິສຸສຕ ອີຍ ອິກຸຣ ອິຈຸເຈເຕ ປຸຈຸຍາ ໂໂນຸຕິ
 ປາປກໂ, ປາປຕຣາ, ປາປຕຣໍ, ຕໂໂນ ອສິໂຕ ປາປກໂມ, ປາປຕມາ, ປາປຕມໍ, ປາປິຍສຸສໂ, ປາປິຍສຸສກາ,
 ປາປິຍສຸສກໍ, ປາປິຍ ປາປິຍາ, ປາປິຍໍ, ປາປິກໂຣ, ປາປິກຸຣາ, ປາປິກຸຣໍ,

อภิสเขน ปาปิฏโร ปาปิฏรโกโร เอวํ ปฏกโร, ปฏกโม, ปฏยิสฺสโก, ปฏโย, ปฏยโร
 สหฺเพสํ อภิสเขน วโร, วรทโร, วรทโม, วรยิสฺสโก, วรโย, วรยโร, เอวํ
 ปฏททโร, ปฏททโม.

สหฺเพ อิเม วุทฺธา อมิมេสํ วิเสเสน วุทฺโหติ อทฺเต อิม
 อิงฺรปฺปจฺจยา โหนติ.

375. วุทฺตสฺส โห อิมฺปิฏเรสุ

สหฺพฺสฺเสว วุทฺตสฺสทฺตสฺส โห โหติ อิมฺปิฏโร อิจฺเจเตสุ ปเรสุ. เขโย
 เขยโร. เอกุถ จ สรโธปาหิสฺส
 ปุทฺทสฺสเร สุกฺเต กฺวาจาสาณํ สุกฺเกติ เอกาโร.

อิมฺปิฏเรสุติ อชฺกาโร, โหติ ปวฺกฺกเต.

376. ปฺสทฺตสฺส โส จ.

สหฺพฺสฺเสว ปฺสทฺตสฺสทฺตสฺส สาเทโส โหติ โห จ อิมฺปิฏเรสุ, อมฺมจ
 ปฺสทฺโต อมฺมจ ปฺสทฺโต สหฺเพ อิเม ปฺสทฺตา อมิมេสํ วิเสน ปฺสทฺโตติ เสโย
 เสยโร, เขโย เขยโร.

377. อนฺตีกสฺส เนโท

สหฺเพสฺเสว อนฺตีกสฺสทฺตสฺส เนทาเทโส โหติ อิมฺปิฏเรสุ, วิเสเสน อนฺตีกโถติ
 เนทโย เนทยโร.

378. พาหุสฺส สาชฺ.

สหฺพฺสฺเสว พาหุสฺสทฺตสฺส สาชาเทโส โหติ อิมฺปิฏเรสุ, วิเสเสน พาหุสฺสโหติ สาชโย
 สาชยโร.

379. อปรส กณ

สหส อปรสหส กณ โหติ อธิญญेसु. วิเสเสน อปรโपति กณियो
กณญे.

วิเสเสน บุวति อตุเต กณอิติ วक्तเต.

380. บุวานญ

สหสเสว บุวสหส กณ โหติ อธิญญेसु. เทसु วุทธิति อาहिना
ณการसु नकारो. กณियो กณญे.

381. वनुมนตุวินญ โสโป.

वनु มนุ อิจเจเตถ ปจฺยยานิ โสโป โหติ อธิญญेसु. สหเพ อิเม
कुवन्तो, อयมิเมसु วิसेเสน कुवति कुณियो कुณญे, วิसेเสน สหิมति สหियो
सहिजे, วิसेเสน मेधाविति मेधियो मेधिजे अज्जाति.

मेधा असुस अति तस्मि वा विश्विति विकल्पे-

382. ทหสสุคฺคิ วิ จ.

ปฺรมาวิภคฺยนฺตา ทหสสุ อติ तस्मि वा विश्विति อิจเจเต สวकुเตसु
วิปฺปจฺเจย โหติ. เมธामายาสหฺเพहि จาย. เมधाวิ เมधाวิโน. อติถิ
อิการนคฺคฺตา นคฺคิภคฺชวสการนคฺคิ อนิติ อนิ, เมधाวินิ เมधाวินิโย. นปฺสเก
เมधाวิ กุณ. เอว มายาวิ, มายาวินิ, มายาวิ จิตฺ.

จคฺคฺคณเนน โส อิส ว อาสาหิปฺปจฺยยา จ.

ยดา- สฺเมธา असुस अति तस्मि वा विश्विति สฺเมธโส, रसुकुत्
เอว โสมโส. ปิจฺฉ असुस अति तस्मि वा विश्विति ปิจฺฉโส, เอว पेष्โส,
कुष्ठीसो, श्विसो, गेसा असुस सन्धिति गेसो, वाजासो अज्जाति.

ทโป อสฺส อคฺฉิ ทสฺมี วา วิชฺชตฺติ วิคฺคเน-
ททสฺสคฺฉิตฺติ อธิกาโร.

383. ทปาทิโต สี.

ทป อิจฺจุเจวมาทิโต สีปฺปจฺจโย โหติ ททสฺสอฺคฺฉิ อิจฺจุเจทสฺมี อคฺฉิ
สฺสฺส หุวิภาโว ทปสฺสึ, ทปสฺสึโน, ทปสฺสึนึ, ทปสฺสึ, เอวํ เทชฺสึ, ยสฺสึ มนฺสึ,
ปยสฺสึ.

ทปโท อสฺส อคฺฉิ ทสฺมี วา วิชฺชตฺติ วิคฺคเน-

384. ทพทาทิโต อิก อี.

อาทิสฺสทฺโหํ ปการทฺโถ. ทพท อิจฺจุเจวมาทิโต อวณฺณทา อิก อี
อิจฺจุเจเต ปจฺจยา โหนฺติ ททสฺส อคฺฉิ อิจฺจุเจทสฺมี อคฺฉิ. ทพฺทโก, ทพฺทึ,
ทพฺทึโน, ทพฺทึนึ. เอวํ มาสิโก, มาสี, มาสินึ, ฉคฺคฺโก, ฉคฺคฺ รุปีโก รุปี, เกสิโก
เกสี, อีฬิ, ญานึ. ทคฺฉิ อิจฺจาทิ.

385. มทฺวาทิโต โร.

มทฺวาทิโต รปฺปจฺจโย โหติ ททสฺสคฺฉิตฺติ อคฺฉิ. มทฺว อสฺส อคฺฉิ
ทสฺมี วา วิชฺชตฺติ มทฺวโร คุโฬ, มทฺวรา สกฺขรา, มทฺวํ ชีรํ, กุณฺธา นนุ เอกุสฺส สนฺตฺติ
กุณฺชโร, สทฺทสฺมี วคฺคทฺเพ มุโข อสฺส อคฺฉิตฺติ มทฺว'ร. สฺสึ อสฺส อคฺฉิตฺติ สฺสึโร เอวํ
สฺสึโร, นคโร.

คุโฬ อสฺส อคฺฉิ ทสฺมี วา วิชฺชตฺติ วิคฺคเน-

386. คฺฉาทิโต วนฺท.

คฺฉ อิจฺจุเจวมาทิโต วนฺทปฺปจฺจโย โหติ ททสฺส อคฺฉิตฺติ อคฺฉิ. วิภคฺคฺโถเป
นามทฺยปฺเพเต จ กเต สฺยาทฺปฺปคฺฉิตฺติ. คฺฉวนฺท-ฉิ สวิภคฺคฺฉิสฺส นคฺฉสฺสาติ อธิกิจฺจ อา ฉิมฺหิตฺติ
อากฺฉิตฺติ. คฺฉวา ปุริโส. เตสํ ญฺเอยมํ. เอวํ คฺฉวาถววา อิจฺจาทโย. อิกฺฉิมฺ-
ณวนิกณญฺเอยณฺทฺหิตฺติ อีปฺปจฺจโย. วาติ วคฺคมาเน นคฺฉสฺส ทมิกาเรติ วา ทกาโร. คฺฉวตี,

คุณวุฒิ อิจฺจาหิ. นปุสเก-อํ นปุสเกหิ สวิกฤตีสุส นกฺสุส อมาเหโส. กุณวํ อิจฺจาหิ.

สทิ อสุส อฤติ ทสฺมิ วา วิชฺชตีติ วิคฺคเห-
ททสุส อฤติติ วคฺคเท.

387. สทฺยมาหิณี มนคฺ.

สทิ อิจฺเจวมาหิณี อวณฺณนฺทรหิเทหิ ปฺรมาวิกฺขณฺนุเทหิ อิงฺเคหิ มนฺคฺปฺปฺรจโย
โทหิ ททสุสฤติติ อคฺเด. เสธํ กุณวณฺคฺสุมํ. สติมา, สติมที, สติมนฺที, สติมํ. เอวํ ชิตฺติมา,
คคฺติมา อิจฺจาหโย.

ทถา อายุ อสุส อฤติ ทสฺมิ วา วิชฺชตีติ อายุมนฺคฺ อิจฺจทฺร-

388. อายุสฺสุการสฺ มนคฺมฺหิ.

อายุสฺสุ อุกาโร อสุ โหตีติ มนคฺมฺหิ อสาเหโส. อายสฺมา, เสธํ สมํ ทาโว
อสุส สนฺตีติ โหมา, วัคมฺนฺโต, โคมที, โคมมนฺที, โคมํ กุณํ อิจฺจาหิ.

สทฺธา อสุส อฤติติ วิคฺคเห-

389. สทฺธาหิโท ฃ.

สทฺธาปณฺญา อิจฺเจวมาหิโท ฃปฺรจโย โหติ ททสุส อฤติ อิจฺเจทสฺมิ
อคฺเด. สทฺโธ ปฺริโส, สทฺธา กณฺญา, สทฺธํ กุณํ. เอวํ ปญฺโญ, อมฺรฺณโร, ทถา
ทฺทฺธํ พุทฺธิ อสุส อฤติติ พุทฺโธ อิจฺจาหิ.

อสุสฤติทฺทฺธิตํ

ปญฺจนนํ ปฺรโณหิ วิคฺคเห -

390. สงฺขยาปฺรเ ฃ.

ปฺรยคฺติ สงฺขยา อเนนาคฺติ ปฺรโณ, สงฺขยาปฺร โณ สงฺขยาปฺรโณ,
ทสฺมิ สงฺขยาปฺรณคฺเด ฃนฺนฺริยนฺคฺโต มนฺคฺปฺรจโย โหติ. ปญฺจโณ, ปญฺจนนํ ปฺรณํ ปญฺจมี,

นทาทีโต วา อิติ อิปฺรฺจโย, อิตฺติมโต อานฺปรฺจโย. ปญฺจมา วีริยปารมี, ปญฺจมัน
ฉานํ, เอวํ สตุกโม, สตุกมึ, สตุกมัน, อญฺจโม, อญฺจมึ, อญฺจมา, อญฺจมัน, นวโม,
นวมึ, นวมา, นวมัน, ทสโม, ทสมึ, ทสมา, ทสมัน. อิจฺจาติ.

สงฺขยาปฺรณฺทํ อธิกาโร.

391. จตุเจเท ณา.

จตุ ฉ อิจฺเจเท ณา อิจฺเจเท ปฺรจยา โหนฺติ สงฺขยาปฺรณฺทณฺ. จตุมนํ
ปฺรโณ จตุตฺถ. ทวิตฺถ. จตุตฺถิ, จตุตฺถา, จตุตฺถํ, ฉนํ ปฺรโณ ฉนฺโร, ฉนฺริ, ฉนฺรา,
ฉนฺริ. เอวํ ฉนฺโร.

ฉานํ, ฉนฺยทมนิจฺจตุร -

392. ส ฉสฺส วา.

ฉสฺส สการาเทโส โหนฺติ วา สงฺขยาเน. ฉนฺมสฺส ฉวิทํ, ฉานํ,
ฉานํ วา, สหายทมนํ.

ทวิมนํ ปฺรโณติ วิคฺคเท-

393. ทวิทินิ ทิโย.

ทวิ ทิ อิจฺเจเทนิ ทิยปฺรฺจโย โหนฺติ สงฺขยาปฺรณฺทณฺ.
วิปริณาเมน ทฺวิตฺตณฺติ วทฺทมาเน-

394. ทิเย ททาปี จ.

ทฺวิ ทิ อิจฺเจเทสํ ทฺท อิจฺจาเทสา โหนฺติ ทิยปฺรฺจเจเย ปเร,
ทฺทิโย ปฺริโส, ทฺทินา, ทฺทินํ, เอวํ ทิฉนํ ปฺรโณ ทฺทิโย, ทฺทินา, ทฺทินํ
อํคฺคณฺเนน อญฺญตฺตนาปิ ทฺวิสหฺสฺส ทฺจาเทโส โหนฺติ. จสฺทฺเทน นี จ. เทว รทฺทิโย
ทฺรทฺทํ, ทฺวิฉํ, ทฺวฉํ, ทฺริทฺทํ, ทฺริฉนํ, ทฺริ.

395. เทศมาตุสอุปแทน อุตอุปแทน อุตสุมหิวทหุหิยทสทศทียา.

เทศ์ จุกุทตหุคิยทคิยาน์ อุตอุปแทน สห อุตสุมหิวทหุหิยทสทศทียาเทศา
โหนทิ. เขตด จ-

อุตอุปฟูพาทาน สามทดา อุตอุปพุทกา

เทศ์ สหุแทน ลยุหนุเท จุกุทตหุคิยาทโย.

อุตูฒเน จุกุทโต อุตสุมุโธ, อุตูฒเน หุคิโย หิวทุโธ หิยทุโธ, อุตูฒเน
ทคิโย อุตุสทคิโย.

เอกญจ หสจาติ อตุเด หวนหุวสมาเส, เอเกนาธิกา หสาทิ อตุเด
ทปุปริชสมาเส กเต, สงุชญาเนติ วุคตมานเน เทวทฎฎานมากาโร วาติ อากุคิ,
วาทิตทวิภาสคโธยั วาสทุโ. เทน เจตด-

เทวทฎฎานัน หเส นิจุจ หุวิสุสานวุคิยา นวา

อิทเรสมสนุทญจ อากุคิ ทีเปคิ วาสุคิ.

เอกาหิโต หสสงุชญาเนติ รทคิ.

ราเทโส วฒนทตทกทา วฒนทตปุปสงุคิปี

ธิยา หสสุส หสเสว นิมิตทาสนุนภาวโท.

ทโท พหุจัน-โย ปญจาทีนมากาโรคิ สวิกคิสุส อนุคสุส อตุคิ เอการส, เอกาทส,
สิงคคทเขปี สมาน.

วาติ วุคทเท.

396. เอกาหิโต หสสุสี.

เอกาหิโต ปรสสุ หสสุส อนุเท อีปปัจจโย วัคิ วา ปุรตตเต.

หสสุส ปัจจยาโยคา, สหุชมนุเตคิ อตุคโ

ทหนุคสุส สภาเวเน อิตุติย์เขว สมภาโว.

เอกาทสนัน ปุรณี เอกาทสี, อญญุคฺร เอกาทสโม, เอกาทสมัน. เทว จ หสจาติ
หุวิหิ วา อธิกา หสาทิ หุวิหส อิจุจกฺร, วาติ วุคทเท.

วิธีทเสสุ พาทวิธสุคติ พาทโส, หส รกาโร. พารส, อัญญุท
ชากุที หุวาทส. หุวาทสนัน ปุโร โผ พารสโม หุวาทสโม, หุวาทสี.

ทโย จ หส ชาติ ทีหิ วา อธิกา หสชาติ เทรส, เทสุ วุหฺธิติ อาหิณา
ติสฺส เทอาเทโส อานวฺคิยา. เทรสโม, เทรสี.

จกฺตาโร จ หส จ จกฺุหิ วา อธิกา หสชาติ เทรส, เทสุ วุหฺธิติ อาหิณา
ติสฺส เทอาเทโส อานวฺคิยา. เทรสโม, เทรสี.

จกฺตาโร จ หส จ จกฺุหิ วา อธิกา หสชาติ จกฺุหฺส อิจฺจกฺุช. กณเน
หสฺสชาติ วคฺคมาเน จกฺุปรหฺสฺส โสโป กฺุชฺครปรหฺทิจฺสฺส จุโจปํ นวาทิ กุโโสโป จุโจ จ.
จุหฺส, โจหฺส, จกฺุหฺส, จุหฺสโม, จกฺุหฺสโม, จกฺุหฺสี, จาคุหฺสี วา.

ปญฺจ จ หส จ ปญฺจหิ วา อธิกา หสชาติ ปญฺจหฺส. เทสุ วุหฺธิโสภา
หิณา ปญฺจสทฺุหฺสฺส หสฺวีเสสุ ปนฺนปญฺณอาเทสาปิ, อฏฺฐาหิโต จาคิ รกฺุท. ปนฺนรส,
ปญฺจหฺส, ปนฺนรสโม, ปญฺจหฺสโม, ปนฺนรสี, ปญฺจหฺสี.

ฉ จ หส จ ฉหิ วา อธิกา หสชาติ สมาเส กเต ฉฺสฺสชาติ วคฺคมาเน
หเสโสนิจฺจญฺจาติ โส. สงฺขยานํ วาคิ วคฺคเต หฺ ทรานนฺติ หฺคฺท. ววคฺคิตฺวิภาสฺทฺุโดยํ
วาทฺุโท.

โห นิจจํ โสหเส วาสฺส จกฺุทาทิเส จ เทรส
อัญญุท น จ โหนฺทายํ ววคฺคิตฺวิภาสฺทฺุ.

อหฺนมนฺวิเสโส กฺุจจ โสหฺส, เทหฺส, จกฺุทาสี, จกฺุทาวีสี โสหฺสโม,
โสหฺสี, เอกาหิโต วา ร สงฺขยานเนติ อธิกิจฺจ อฏฺฐาหิโต อฏฺฐาหฺสโม. เอวํ
สคฺครส, สคฺคหฺส, สคฺครสโม, สคฺคหฺสโม. อฏฺฐาหิเตติ กิมนฺคณํ จกฺุหฺส.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอเกน อุนา วิธีตฺติ ทปฺุริโส, เอกุนวีตฺติ เอกุนวีตฺติยาทโย อา นวฺคิยา
เอกวจนฺนคา อีคฺคิตฺติงคฺคาปิ หฏฺฐพฺทา. เท จ สงฺขยานเน สงฺเขยฺเย จ วคฺคนฺเต. ยทา
สงฺขยานเน วคฺคนฺเต ททา ภิกฺขุนเมกฺกุนวีตฺติ ติฏฺฐติ, โภคิ ภิกฺขุนเนกฺกุนวีตฺติ ติฏฺฐ
ภิกฺขุนเมกฺกุนวีตฺติ ปสฺส, ภิกฺขุนเมกฺกุนวีตฺติยา กถํ อิจฺจาหิ สงฺเขยฺเย ปนฺ เอกุนวีตฺติ
ภิกฺขโว ติฏฺฐนฺติ, โภนฺโต เอกุนวีตฺติ ภิกฺขโว ติฏฺฐนฺ, เอกุนวีตฺติ ภิกฺขุ ปสฺส เอกุนวีตฺติยา
ภิกฺขุหิ กถํ อิจฺจาหิ. เอวํ วิธีตฺทาสฺปิ โยเชทฺทหฺ เอกุนวีตฺติยา ปุโร โผ เอกุนวีตฺติโม.

หส จ หส จาติ อทุก เต หวนหฺวสมมาธึ กคฺวา หสหสาติ วทกฺทพฺเพ
สรูปานเมกเสธฺวธกฺกนฺติ เอกเสเส กเต หสสทฺโท ปฺรมาทฺหฺวจัน-โย. หส-โย อิติช.

สรูปานเมกเสธฺวติ วทกฺทเท.

397. คณเน หสธฺส ทฺวิทิจกฺกปญฺจฉสฺสทกฺกฏฺร นวกานํ วิทิจกฺกการปญฺญา-
ฉสฺสทกฺกสนวา โยสุ โยนญฺจิสมาฉสฺสวฺริทฺทิตฺติ.

คณเน หสธฺส สมฺพนฺธิเน ทฺวิทิจกฺกปญฺจฉสฺสทกฺกฏฺรนวกานํ
กเตกเสธฺวานํ ยมาทฺกมฺ วิ ทิ จกฺกการ ปญฺญา ฉ สทฺท อส นว อิจฺจาเหสา โหนฺติ โยสุ
ปเรสุ. เยนญฺจ อีสํ อาธํ ฐิ วิ ทิ อิติ อฺพิ อิจฺเจเต อาเหสา โหนฺตีติ ทฺวิหสฺสทฺวาจกฺส
หสธฺส วิอาเทโส โหนฺติ, โยวจนฺธฺส จ อีสญฺจ. วิธํ. สรโธปาทิ.

สงฺขุขานํ วา ขนฺเททฺ ปวทกฺทเท.

398. ติ จ.

ทลลํ สงฺขุขานมนฺเต ทิการาคโม โหนฺติ วา.

ววคฺคิตฺทวิภาสทฺโถยํ วาสทฺโห. เตน-

วิภาสา วิธฺทิสาน- มนฺเต โหนฺตีติ อากโม

อญฺญทฺถ น จ โหนฺเตว ววคฺคิตฺทวิภาสโต.

พฺยญฺชเน จาติ นิคฺคทฺทโธโป, ปฺน ทฺพิทฺททฺทา นามพฺยปฺเพเส สฺยาทฺปฺทฺทิตฺติ.
ภิกฺขุณํ วิธฺทิตฺติ วิธํ วา, วิธฺทิตฺติ ภิกฺขุณํ วิธํ วา อิจฺจาติ. วิธฺทิตฺติโม, ทธา เอกวิธฺทิตฺติ กุสธฺจิจฺจคาณิ
เอกวิธํ วา. จทฺทวิธฺทิตฺติโม, ปญฺญวิธฺทิตฺติ, ปญฺญวิธํ วา, ปญฺญวิธฺทิตฺติโม, ปญฺญวิธฺทิตฺติ ปญฺญวิธํ วา.
ปญฺญวิธฺทิตฺติโม, ฉทฺทิตฺติ, ฉทฺทิตฺติ วา, ฉทฺทิตฺติโม, สทฺทวิธฺทิตฺติ, สทฺทวิธํ วา, สทฺทวิธํ วา,
สทฺทวิธฺทิตฺติโม, อฏฺฐวิธฺทิตฺติ, อฏฺฐวิธํ วา, อฏฺฐวิธฺทิตฺติโม, เอกกฺกทฺทิตฺติ, เอกกฺกทฺทิตฺติ วา, เอกกฺกทฺทิตฺติโม,

หส จ หส จ หส จาติ วทกฺทพฺเพ เอกเสเส กเต คณเน หสธฺสสา ทิอาทินา
อีสมาเทโส กฺวาจาทินา รสฺสทฺท. นิคฺคทฺทากโม จ. เสธํ วิธฺทิตฺติ, ทิสฺทิตฺติ, ทิสํ, วสฺสทานิ,
นิคฺคทฺทโธโป. ทิสฺวา, ทิสํ, ทิสาย อิจฺจาติ. เอกทิสฺทิตฺติ, เอกทิสํ วา พาทฺทิตฺติ,

หฺวทฺทึลฺ, หฺวทฺทึลฺ, เททฺทึลฺ อิจฺจาหิ.

จกฺทหฺสทฺทฺวจากฺสฺส กฺเทกฺเซสฺสฺส หสฺสฺส จกฺททว, โยวจนฺสฺส อิลฺ.
จกฺททวฬิลฺ, ล หรานนฺทึ รสฺส ลทฺท, ทาลิลฺ วา, จกฺททวฬิลฺโม เอกจกฺททวฬิลฺ, หฺววจกฺททวฬิลฺ,
หฺววจกฺททวฬิลฺ ทิจกฺททวฬิลฺ, หฺววจกฺททวฬิลฺ ทิจกฺททวฬิลฺ อิจฺจาหิ.

ปญฺจหฺสทฺทฺวจากฺสฺส หสฺสฺส ปญฺญา, โยวจนฺสฺส อาสญฺจ.

ปญฺญาฬิลฺ, เทสฺ วุทฺทิลฺโอฬาทินา ปญฺญาเทโส. ปญฺญาฬิลฺ วา. เอกปญฺญาฬิลฺ,
เทหวปญฺญาฬิลฺ, หฺวปญฺญาฬิลฺ,

ฉหฺสทฺทฺวจากฺสฺส หสฺสฺส ฉ, โยวจนฺสฺส ฎฺริอาเทโส, ส ฉสฺส วาติ สกราทะโส.
สฎฺริ, หฺวสฎฺริ, เทหวสฎฺริ, เทสฎฺริ, ทิสฎฺริ.

สทฺทหฺสทฺทฺวจากฺสฺส หสฺสฺส สทฺท, โยวจนฺสฺส ริ ทิ จ. สทฺทริ, สทฺทท,
หฺวสทฺทริ, หฺวสทฺทท, เทสทฺทท อิจฺจาหิ.

อฎฺฐหฺสทฺทฺวจากฺสฺส หสฺสฺส อส, โยวจนฺสฺส อิติอาเทโส จ. อิติ, โเอกาสิติ,
เทหวอสิติ, เทอสิติ, จกฺทวาสิติ, กุวจาทินาฬิลฺ.

นวหฺสทฺทฺวจากฺสฺส หสฺสฺส นว, โยวจนฺสฺส อฺทึ จ. นวฺทึ, หฺวานวฺทึ, เทหวนวฺทึ,
หฺวินวฺทึ, เทนวฺทึ, ทินวฺทึ, ฉนฺนวฺทึยา, ฉนฺนวฺทึนํ ปาสญฺจทานํ.

คณเน หสฺสฺสชาติ ปวทฺทเต.

399. หสทฺทกํ สทฺ ทลกันํ สทฺ สหสฺสญฺจ โยมฺหิ.

คณเน ปริยาปนฺนสฺส หสทฺทกฺทฺวจากฺสฺส หสทฺทหฺสทฺท สทฺ โทติ, สทฺทกฺท-
ทฺวจากฺสฺส สทฺทสฺส สหสฺส โทติ โยมฺหิ อิมินา นิปาคเนน โยโธโป. ทหฺสทฺททว ปุ
นามทฺทปเทเส สฺยาหฺทฺทปทฺท. นิคฺคทฺทคฺทสฺส โธโป. สินฺทึ อมาเทโส, โยชนานํ สทฺ
สหสฺส, สทฺ นปฺสิกเมกาวจนฺนทฺทญฺจ. ทถา สหสฺส, วคฺคเกเท สทฺททฺท หฺววจนฺนปฺ ภาวติ.
เทหววีสทฺทโย. เอวํ ทิสาทิสฺสปิ, เทหวสทฺทานิ, ทหฺนุ, เทหวสทฺททานิ, ทหฺนุ สทฺททานิ.

สทฺทสฺส หฺวิกนฺทึ อทฺเด ฉฎฺริทฺทปฺปฺริสํ กทฺวา สทฺ หฺวิกนฺทึ วทฺททฺทเพ หฺวิกาทินํ
ทหฺททฺททฺททฺทญฺจ นิปฺปทฺททฺททฺททฺท หฺวทฺททฺท หฺวจนฺทอ อิมินา นิปาคเนน อฺทฺททฺททฺททฺท หฺวทฺททฺททฺท
กทฺทวโธโป จ โทติ. หฺวีสทฺ, เอวํ สทฺทสฺส

ติกิ์ ทิสัก, คดา จตุสากิ, ปญจสากิ ฉลกิ, สกุกสากิ, อฏฐสากิ, นวสากิ,
หสสากิ สหสสากิ โททิ, อดวา เหวลคานิ . หวิสทนุททิ ทิกุสมาโส, เอวิ์ ทิสากิ จตุสากิ
อิจจาหิ.

400. ยาว ททุกทริ หสคฺฉิณฑจ.

ยาว ทาลิ์ สงฺขยานมุกฺทริ, ทาว หสคฺฉิณฑจ กาทพฺหิ, เอกุณ, ทกาโร
สนุชโร, ยดา หสสฺส คณนสฺส หสคฺฉิณฑิ สกิ โททิ, สกสฺส หสคฺฉิณฑิ สหสฺสากิ, สหสฺสสฺส
หสคฺฉิณฑิ หสสหสฺสากิ อิหิ นหุทนุททิปิ วุจฺจทิ, หสสหสฺสสฺส หสคฺฉิณฑิ สกสหสฺสากิ, ทิ์ สกฺชนุททิปิ
วุจฺจทิ, สกสหสฺสสฺส หสคฺฉิณฑิ หสสทสหสฺสากิ.

ยหฺนุปฺปนฺนา นิปาตนา อิซฺฉนุททิ ททุกเท.

401. สกนาเมหิ,

ยาสิ์ ปน สงฺขยานมนิหิฏฐนามเชยฺยยานิ ยานิ ฐฺปานิ, ทานิ สเกหิ นานเมหิ
นิปฺปฺจฺจนฺเต, สทสหฺสฺसानิ สกิ โททิ, อิทธิอิฏฺฐคา เอกวจนฺนุททา จ. วคฺคเกเท
พฺหฺวจนฺนุจ ทวทิ, โททิสทสหฺสฺसानิ สกิ ปโททิ ปโททิสทสหฺสฺसानิ โททิปโททิ, เอวิ์ นหฺทิ,
นินฺนุททิ, อฏฺโฐภนฺนิ, พินฺนุ, อทฺทหฺท นิรทฺทหฺท, อนฺน, อพฺท, อฏฺฐ, โสคฺนุชิกิ, อฺปฺปลิ,
กฺมฺท พฺุชฺทริกิ, ปหฺนฺ, กถานิ, มหากถานิ อสงฺเชยฺยนุททิ.

อิจฺเจวิ์ ฐฺวานโท ฐฺวานิ สทลฺลชฺคฺฉิณฑิ มทิ
โททิปฺปฺกฺฉิณฑิ วิส สงฺขยานนฺนุจ ยดาทกฺกมฺ.

เทว ปริมาณานิ เอกสฺสชาติ วิคฺคเท-

402. ทวาหิโท โทเนกคฺเต จ.

หฺวิ อิจฺเจมาหิโท คณนโท กปฺปฺจฺจโย โททิ อเนกคฺเต
หฺวิโท ราสิ์ หฺวิกิ, ทิกิ, จตุกฺกิ, ปญจกฺกิ, ฉกฺกิ, สกุกกิ, อฏฐกฺกิ,
นวกิ, หสกิ, หวกิ, ปญฺชาสกิ, สคกิ, สหสฺสากิ อิจฺจาหิ.

สงฺขยาทหฺวิติ

เอกสุมิวาระ ภูษติ หุวิวาระ ภูษติติ วิคคะ-

403. เอกาหิโต สกิสฺส กษตฺติ -

เอก หุวิ ติ อิจฺเจวมาหิโต คณฺนโต สกิสฺสฏฺฐาเน วารกฺขเด กษตฺติ
ปจฺจโย โหติ. เอกกษตฺติ หุวิกษตฺติ ภูษติ. สหฺพาสมาวุโสติ อาหิโน สโอะโป. เอว
ติกษตฺติ, จกฺกษตฺติ, ปญฺจกษตฺติ, ฉกษตฺติ, สกฺกษตฺติ อฏฺฐกษตฺติ, นวกษตฺติ, หสฺกษตฺติ,
สทกษตฺติ, สนฺสฺสกษตฺติ, พหุกษตฺติ กติกษตฺติ.

เอเคน วิภาเคนาติ วิคคะ-
มณฺฑกคฺคิยา สงฺขยาคคฺคหฺมณฺวคฺคเต.

404. วิภาเค ชา จ.

วิภาคฺคฺเด เอกาหิสงฺขยาโต ชาปจฺจโย โหติ. จสฺหฺเพน เอกาหิโต ชฺฉ จ,
สฺสฺสคาหิโต โส จ. เอกชา, หุวิ วิภาเคนิ หุวิชา, หุชา วา, หุชา, ตินิ วิภาเคนิ ทิชา
เทชา วา, เทสุ วุหฺสิติอาหิโน อิการสฺส 'เอกาโร, เอว จกฺขชา, ปญฺจชา, ฉชา
สทกฺขชา, อฏฺฐชา, นวชา, หสฺชา, สทชา, สนฺสฺสชา, กติชา พหุชา.

ชฺฉปจฺจเย-เอกฉา กโรคฺคิ เอกชฺฉ, หุชฺฉ. โสปจฺจเย- สฺสฺสเคน วิภาเคน
สฺสฺสโส, เอว หุชฺฉนโส, ปทโส, อทฺถโส, พหุโส, สหฺพากาเรน สหฺพโส, อุปายโส
ฐานโส, โยนิโส.

405. สพฺพนาเมหิ ปการวจนเ ทฺถา.

สพฺพนาเมหิ ปการวจนคฺคเด ฉาปจฺจโย โหติ. ทฺสฺหฺเพน ฉคฺคาปจฺจโย จ.
สามณฺณสฺส เกทโก วิเสโส ปกาโร คฺคฺสฺสาหิชาเนติ อคฺคโ. โส ปกาโร ทฺถา, ทํ ปการ
ทฺถา, เตน ปกาเรน ทฺถา, เยน ปกาเรน ยถา, เอว สหฺพทฺถา, อณฺณทฺถา, อิทฺรทฺถา, อุภยทฺถา,
ฉคฺคาปจฺจเย. เตน ปกาเรน ทถคฺคา, เอว ยถคฺคา อณฺณทคฺคา.

โก ปกาโรติ อคฺค-

406. กิมเมทธิ ถ.

กี อิม อิจูเจเตหิ ถंपจโย โหติ ปการวจนตุเด, กิสสกเวจาติ

เอตถุ จสทฺเหน กิสฺส กาเทโส. โภ ปกาโร ถถ, ถ ปการิ ถถ, เณ ปกาเรน
ถถ, อย์ ปกาโร อิตถ, อิมิ ปการิ อิตถ, อนเนน ปกาเรน อิตถ, อิมสฺสิดถ ทานิโทเชสุ จาติ
อิมสทฺทสฺส อิกาโร หฺวิคฺค. เอตถุ นิ กฺขทฺคฺคฺมาหิ ถंपริโยसानุปฺปจฺยณฺทานิ อหฺยยทฺหฺสิทฺคฺคา
นามหฺยฺพເေສံ กฺควา วิทฺทฺคฺคฺมิหิ กเต, สทฺพาสมาวุโสฺทฺอิอาหิเนา วิทฺทฺคฺคฺโอสฺโป, กฺวຈิโทပ္ပจฺมຍບုဒເတ
อาหิเนา วุทฺတฺโ-ອາಹີປຽຈຍນຸຕາ ຈ ອີເຂວ ອຸພຍຍທຸໜີເຕ ສຸກຍໜຸຕີ.

407. ຍທນຸປປນຸນາ ນີປາຕນາ ອີຊຸຸນຸຕີ.

ເຍສທຸທາ ລກຸຂເເນ ອນຸປປນຸນາ ອນີຫິໄກຸຣຸກຸພາ ອກຸຣາທິໂຕ ນາໂມປສຄຸນີ-
ປາຕໂຕ ວາ ສມາສທຸຣິຕາທິໂຕ ວາ, ເຕ ນີປາຕນາ ອີຊຸຸນຸຕີ.

ທຸໜີໂຕ ຕາວ-

ອິມສຸມາ ສຸໝ ອິຍາ ກາເອ ສມານາປຣໂຕ ສຸໝ ຈ
ອິມສທຸທສ ກາໂຣ ຈ ສມານສຸສ ຈໂສ ອິຍາ.

ອິມສຸມີ ກາເອ ອິມສຸມີ ພິວເສ ວາ ອຸໝ, ສມາເເ ກາເອ ສຸໝ.
ອປຣສຸມີ ພິວເສ ອປຣສຸໝ. ນີປາເຕນີ ຈ ກາວຸເເ-ຕນປຽຈຍໂ, ອຸໝ ກວໍ ອຸໝຕນໍ
ອຸໝ ກວາ ອຸໝຕນີ, ເສວ ກວໍ ສຸວາຕນໍ, ເອວໍ ປຸຣາຕນີ, ນິຍຸໂຍ ກວໍ
ນິຍຸຍຕນໍ, ນິຍຸໂຍ ກວາ ນິຍຸຕນີ ອີຈຸຈາຕີ.

ຈຸພາລງອຸຣຸມຫາວິທຍາລັຍ

ອຸພຍຍທຸໜີຕີ

ສາມຊຸມຸວຸຕິກາວຸຕາ- ພຸຍໂຕ ທຸໜີຕນຸຕິຫາ
ຕຸຣາທິ ຈຸຕາ ປຽຈາ- ເເກຕຸຸສຸສຸຕິສຸງຸຍາໂຕ.

ອິຕິ ຮຸປສີທຸໜີຍໍ ທຸໜີຕກຸໝາໂ
ປຽຈຍໂ.

ข. คำแปลคัมภีร์รูปสัทชิปกรณคณฑชคณฑ

คฑชคณฑชิปกรณ

บัดนี้ การเกิดขึ้นของคฑชคณฑชิปกรณมีหลังนามที่ลง
ท้ายด้วยวิภคิตี ใช้ในความหลากหลายแห่งอรรณ
มี อปฺจฺจ เป็นคณ คังนัน ซาพเจ้า (พระ
พุทธชิปฺยเดระ) จะแสดงวิธีการของคฑชคณฑ
นาม.

ในข้อความข้างบนนั้นทั้งหมดอธิบายคังนัน ปัจจุบันมีประโยชน์ลงหลังลึงค์
ทั้ง 3 นั้น คังนันจึงชื่อว่า คฑชคณฑ. คำว่า คฑชคณฑ นี้เป็นชื่อของ ๗ ปัจจุบันเป็นคน.
อีกประการหนึ่ง ปัจจุบันมีประโยชน์ คือมีอุปการะต่อคณนามเหล่านั้น จึงชื่อคฑชคณฑ
เพราะฉะนั้น ๗ ปัจจุบันเป็นคนนั่นเอง ชื่อว่าคฑชคณฑ ตามชื่อที่เรียกกันในคัมภีร์อื่น
ซึ่งมีเนื้อหาตรงกัน.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "วสิฏฺฐุสฺส อปฺจฺจ - เหล่ากอของวสิฏฺฐุ" ลึงค์
คฑชคณฑจากสูตรว่า "(61) ลึงฺคญฺจ นปฺจฺจเต - ลึงคณันทานบอมวางไวคฺว" ก็ใช้ได้
คฺว.

346. ลึง ๗ ปัจจุบันในความหมายว่า "เหล่ากอ" บาง.

ลึง ๗ ปัจจุบันหลังลึงค์ที่ประกอบด้วยฉฏฐวิภคิตี ในความหมายว่า "เหล่า
กอของเขา" บาง.

* หมายถึง นามคฑชคณฑที่แบ่งเป็น 3 ลึงค์ คือ ปุงลึงค์ อิตถิลึงค์
และนปฺจฺจลึงค์.

ต่อไปเป็นเรื่องของ ๗ ปัจจัยนั้น.

347. องปัจจัยหลังธาตุและสิ่งทั้งหลาย.

จากปริภาสาสูตรว่า "(347) ธาตุนี้ จึงเคณี จ ปราปรุจยา โทณติ - องปัจจัยหลังสิ่งที่มีสัมพันธ์กับเนื้อความของ อปรุจ ศัพท์ ซึ่งลงท้ายด้วย ฌฎฐวิภคติ. เนื้อความออกไปจากปัจจัยนั้นเพราะเกี่ยวเนื่องกัน ดังนั้นจึงชื่อว่า ปัจจัย. อีกอย่างหนึ่งเนื้อความเป็นไปเพราะปัจจัยนั้น เหตุนี้จึงชื่อว่า ปัจจัย. (ในการประกอบคำศัพท์) ไม่ต้องประกอบ อปรุจ ศัพท์คำปริภาสาสูตรว่า "วุทฺถุกฺกฏานมฺบุโยโค - ไม่ต้องประกอบศัพท์ซึ่งมีเนื้อความตามที่กล่าวแล้ว". และสม วิภคติทั้งสามสูตรว่า "(317) เตสํ วิภคฺติโย โลปา จ - สมวิภคติ ศัพท์ที่เข้าสมาธิของปัจจัยศัพท์ และที่องปัจจัยอื่นมี อาย ปัจจัยเป็นต้น".

348. สม ๗ ปัจจัยเหล่านั้น.

สม ๗ แห่งปัจจัยศัพท์เหล่านั้น ซึ่งเนื่องด้วย ๗

349. มีการวุทธิศัพท์ที่ไม่มีสังโยคอยู่ท้าย ซึ่งขึ้นต้นด้วยสระบางเพราะ ปัจจัยมี ๗.

ศัพท์ที่ขึ้นต้นด้วยสระกิตฺถวพยัญชนะกิตฺติ ซึ่งไม่มีสังโยคอยู่ท้าย ท้องวุทธิ เมื่อปัจจัยประกอบด้วย ๗ อยู่หลัง

ศัพท์ชื่อว่า สโยคนฺต เพราะมีตัวสะกด นอกจากนั้นเป็น อสโยคนฺต - ไม่มีตัวสะกด. อนึ่ง ว่า ศัพท์นี้มีความหมายว่ากล่าวให้ต่างไปจากที่กำหนดไว้ หมายความว่าในกรณีปกติทั่วไป มีการวุทธิศัพท์ที่ขึ้นต้นด้วยสระ ซึ่งไม่มีสังโยค อยู่ท้ายบาง เพราะมีปัจจัยศัพท์ที่ประกอบด้วย ๗ อยู่ท้าย.

* มีการอ้างอิงสูตรนี้ทั้งในคัมภีร์นยาสะและคัมภีร์รูปสัทธิตี แต่ไม่ปรากฏที่มา

เพราะฉะนั้น

ในคำว่า "วาสิฏฐ" เป็นต้นมีการวุทธิแน่นอน
แต่ในคำว่า "โอฬุมปิถ" เป็นต้นการวุทธิไม่
แน่นอน คำว่า "นิธ" และ "บิต" เป็นต้น
ไม่เป็นวุทธิ เพราะกล่าวให้คางไปจากที่กำหนดไว้.

จ ศัพท์มีความหมายว่าห้าม (ปัจจัยที่ไม่ประกอบด้วย ฌ).
เมื่อการวุทธินั้นไม่แน่นอน เพื่อให้แน่นอนในกรณีนี้ ท่านจึงกล่าวปริภา-
สาสูตรไว้ว่า

350. มีการวุทธิ อ, อิ วัณณะ และ อุ วัณณะเป็น อา, เอ
และ โอ (ตามลำดับ).

การวุทธิคือการเอา อ เป็น อา, อิ วัณณะ เป็น เอ และ
อุ วัณณะ เป็น โอ ตามลำดับ.

จ ศัพท์ไว้เพื่อประมวลบทที่ยังไม่มีการวุทธิ หรือเพื่อห้าม (อักษรที่
ไม่ใช่ อ อักษร อิ วัณณะ และ อุ วัณณะ). อิ และ อุ เป็น บุ. วัณณะ
คือ บุ ชื่อ บุ วัณณะ. อ และ บุ วัณณะเป็น อบุ วัณณะ. อา, เอ
และ โอ เป็น อาโย.

การพูดถึง วุทธิ อีก ก็เพื่อประโยชน์แก่วุทธิภาวะของบทต่อ ๆ ไป
เช่น ในบทว่า "เนคม - บุษุโนนิคม" และ "ชานปท - บุษุโนชนบท" เป็นต้น.

อนึ่ง ในสูตรนี้ การกล่าวกำหนดไว้แน่นอนว่า "ตองเป็น อบุ วัณณะ"
ก็เพื่อห้ามความประสงควุทธิภาวะของ อา, เอ และ โอ อีก.

อันที่จริง ในสูตรนี้ การวุทธิบทที่หาวุทธิแล้ว
จะไม่มีอีกฉันใด การวุทธิแห่ง อา, เอ และ
โอ ซึ่งเป็นวุทธิตามสภาพอยู่แล้ว ก็ย่อมไม่มีอีกฉันนั้น.

ต่อไปการเอา อ เป็น อา ก็เป็นวุทธิ. ความเป็นปกติด้วยการอม
สระมีไค้ตามสูตรว่า "(67) สรโธโป ณาเทสปรุจยาหิมิ สรโธเป ฤ

ปกติ - ลมสระ (ทน) เมื่อมี อ, อาเสส และปัจจัยเป็นต้น (อยู่หลัง) แต่เมื่อ ลมสระแล้ว ทอกลง (สระหลัง) ไว้ตามปกติ." เพราะนำไปเชื่อมกับอักษรตัวหลัง แล้วเป็นศัพท์ิต ตามสูตรว่า "(14) นเย ปริ บุกุเต - ควรนำไปประกอบกับ มหลัง" เมื่อจะตั้งชื่อตามสูตรเป็นต้นว่า "(319) ทหุชิตสมาส (-กิตกา นามิ วา ทเวคฺชนาหิสฺสุ จ) - ศัพท์ศัพท์ิต สมาส และกิตกหาคฺจนาม ยกเว้นศัพท์ประกอบ ควบ ทเว ตุ และทฺวา ปัจจัยเป็นต้น" ลงสิวิภคฺติเป็นต้นเหมือนครั้งก่อน.

วาสิฏฺฐ หรือลูกของวาสิฏฺฐะ: วาสิฏฺฐา - ลูกของวาสิฏฺฐะทั้งหลาย เป็นต้น (แจกวิภคฺติ) เหมือน ปริส ศัพท์. แม้นาคิคนอื่น ๆ ของวาสิฏฺฐะ เช่น หลาน และเหลน เป็นต้นก็ชื่อ วาสิฏฺฐ เช่นกันตามสายของลูก. ในศัพท์ิตที่เกี่ยวกับโคตรทั้งหมด ลงปัจจัย ตามปกติเบื้องต้นอย่างนี้.

ในอิตฺถิลิงค์ เติม อี ปัจจัยหลัง วาสิฏฺฐ ศัพท์ เพราะมี ๗ ปัจจัย เป็นที่สุดตามสูตรว่า "(190) ฌว ฌิก ฌเยย ๗ อนุตฺธิ - (ในอิตฺถิลิงค์ เติมอี ปัจจัย) หลังค่านามที่ลงท้ายควบ ฌว ฌิก ฌเยย ๗ และอนุตฺธิปัจจัย". เพราะลมสระ (ท้ายศัพท์) เป็นต้นแล้วลงท้ายควบปัจจัยอิตฺถิลิงค์ เมื่อจะตั้งชื่อตามจึงลงสิวิภคฺติเป็น ต้นตาม จศัพท์ในสูตรเป็นต้นว่า "(319) ทหุชิตสมาสกิตกา นามิ วา ทเวคฺชนาหิสฺสุ จ) - ศัพท์ศัพท์ิต สมาส และกิตก หาคฺจนาม ยกเว้นศัพท์ประกอบควบ ทเว ตุ และทฺวา ปัจจัยเป็นต้น". หญิงสาวชื่อ วาสิฏฺฐี วาสิฏฺฐี, วาสิฏฺฐีโย - หญิงสาวชื่อ วาสิฏฺฐี ทั้งหมดเป็นต้น (แจกวิภคฺติ) เหมือน อิตฺถิลิงค์

ในปุงสกลิงค์ วาสิฏฺฐี อปฺจฺจ - เหล่ากอชื่อ วาสิฏฺฐี วาสิฏฺฐานิ อปฺจฺจานิ - เหล่ากอทั้งหลายชื่อ วาสิฏฺฐานิ เป็นต้น (แจกวิภคฺติ) เหมือน จิตฺต ศัพท์. ความเป็น 3 ลิงค์ ของศัพท์ที่มีศัพท์ิตปัจจัยเป็นที่สุดแม้ในศัพท์กอ ๆ ไป พึงทราบท่านองเดียวกันนี้.

ลูกของภารทวาชะ ชื่อ ภารทฺวาโซ. ลูกของเวสสามิกตะ ชื่อ เวสฺสามิกฺโต. ลูกของโคคมะ ชื่อ โคคโม. อนึ่ง ในอุทานรณเหล่านี้ไม่มีการ วุทธิเป็น อา เป็นต้น เพราะไม่มี อยู่ วัณณะ.

เหล่ากอของวสุเหวะ ชื่อ วาสฺุเทโว. ลูกของพลเหวะ ชื่อ พาลเทโว. แต่ในอุทานรณว่า "ลูกของนายจิตตกะ ชื่อ จิตฺตโก" เป็นต้น ไม่มีการวุทธิ เพราะมีสังโยคเป็นที่สุด.

เมื่อลง ๗ ปัจจัย ในรูปวิเคราะห์ว่า "วรุณสูส อปฺจุจํ - เหล่ากอ
ของวัจนะ" ว่า ศัพท์ จากสูตรว่า "(346) ว่า ๗อปฺจุเจ - ๑ง ๗ ปัจจัย
ในความหมายว่าเหล่ากอมาง" บอมนักไปในที่หังปรังในวิธีการของกัทติก. ดังนั้น
วากยะ และวุกติ* จึงมีในที่หังปรังด้วย. บทว่า "อปฺจุเจ" ก็ใช้ได้จนถึง
สังฆุร ศัพท์.

351. ๑ง ฉายน และ ฉาน ปัจจัย หลัง วรุณ ศัพท์เป็นต้น
(มาง ในความหมายว่าเหล่ากอ).

๑ง ฉายน และ ฉาน ปัจจัย หลังหุมศัพท์ที่เกี่ยวกับโคตร เช่น
วรุณ และ กจุจ เป็นต้น ซึ่งลงท้ายด้วยฉัญญวิภक्तिมาง ในความหมายว่า
"เหล่ากอของเขา".

ปัจจัยที่เนื่องด้วย ๗ มีความหมายว่าทองวุทธิ ในที่หังปรัง. วิธีที่
เหลือเหมือนนัยก่อน. ความแตกต่างคือการไม่มีวุทธิ เพราะมีสังโยคเป็นที่สุค.

วรุณาโน, วรุณาโน หรือลูกของวัจนะ. ห่านองเดียวกัน ลูกของ
กัจจะ ชื่อ กจุจายโน, กจุจาโน. ลูกของโมคคัลลสะ ชื่อ โมคคัลลายนโน,
โมคคัลลลาโน. ห่านองเดียวกัน อคฺคิเวสุสายโน, อคฺคิเวสุสาโน - ลูกของ
อคฺคิเวสสะ. กณฺหาโน, กณฺหาโน - ลูกของกณฺณะ. สากฺกายโน, สากฺกายโน
- ลูกของสากฺกะ. มุชฺชายนโน, มุชฺชายนโน - ลูกของมุชฺชชะ. กุชฺชายนโน,
กุชฺชายนโน - ลูกของกุชฺชชะ เป็นต้น. กลุ่มคำเหล่านี้มีวิธีสร้างรูปศัพท์เหมือนกัน.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "กคฺคิกาย อปฺจุจํ - เหล่ากอของกคฺคิกาย
(สำเร็จรูปด้วยสูตรต่อไปนี้)

---

*หมายถึง กฎ และคำอธิบายกฎ ในที่นี้ความหมายของ ว่า ศัพท์
มีในกฎและคำอธิบายกฎของสูตรทุกสูตร.

352. ลง เฉยฺย ปรัจจยฺ หลัง กตฺติกา ศัพท์เป็นต้น (บ้าง ใน ความหมายว่า เหลากอ).

อาทิ ศัพท์นี้ บอกลศัพท์ (ที่จะลงปรัจจยฺ) ในประการเดียวกัน. ลง เฉยฺย ปรัจจยฺ หลังศัพท์คือถึงค์ มี กตฺติกา วินตา และ โรหิณี เป็นต้น บ้าง ในความหมายว่า "เหลากอของเขา"

เมื่อลวิกตฺติแล้ว ความเป็นปกติย่อมมีตามสูตรว่า "(318) ปกติ จสฺส สรณฺตสฺส - เมื่อลวิกตฺติแล้ว ถึงค์ที่มีสระ อ เป็นที่สกดเป็นปกติ"

กตฺติเกยฺโย หรือ ลูกของกตฺติกา. ห่านองเดียวกัน เหลากอของ วินตา ชื่อ เวนเคยฺโย. (ในอุทานรณฺนี้) มีการวฺหิ อี เป็น เอ. ลูกของ โรหิณี ชื่อ โรหิเณยฺโย. เหลากอของคังคา ชื่อ คงเคยฺโย. ลูกของพิสาว (หรือน้องสาว) ชื่อ ภาคิเณยฺโย. ลูกของนี ชื่อ นาเณยฺโย. ห่านองเดียวกัน อนุเคยฺโย - ลูกของอนฺตี, อาเณยฺโย - ลูกของอนฺี, กาเปยฺโย - ลูกของกปิ. เหลากอของสฺจฺจิ ชื่อ สฺสเจยฺโย. ในอุทานรณฺนี้ มีการวฺหิ อุ เป็น โอ. ลูกของทาลี ชื่อ ทาเณยฺโย เป็นต้น.

เมื่อถึง ๗ ปรัจจยฺ ในรูปวิเคราะห์ว่า "ทกฺขสฺสสาปรฺจฺจ - เหลากอ ของทักขะ" (มีสูตรอธิบายดังนี้).

353. ลง ฌิ ปรัจจยฺ หลังศัพท์ อ การันต์บ้าง (ในความหมาย ว่าเหลากอ).

ลง ฌิ ปรัจจยฺ หลังศัพท์ที่เป็น อ การันต์บ้าง ในความหมายว่า "เหลากอของเขา". (เช่น) ทกฺขิ ทกฺขี ทกฺขโย - เหลากอของทักขะ. เหลากอของโหณะ ชื่อ โหณิ. ห่านองเดียวกัน วาสวิ - เหลากอของวสวะ, ลกฺขยฺปฺกฺติ - เหลากอของลคฺขยฺปฺกฺตะ, นาฏยฺปฺกฺติ - เหลากอของนาฏยฺปฺกฺตะ, ทาสยฺปฺกฺติ - เหลากอของทาสยฺปฺกฺตะ, ทาสฺวณิ - เหลากอของ ทสฺวณะ, วารุณิ - เหลากอของวารุณะ, กณฺฐิ - เหลากอของกัณฐะ, พาลเทวิ - เหลากอ ของพลเทวะ, ปาวกิ - เหลากอของปวณะ, เหลากอคือลูกของ ฉินทคฺคะ ชื่อ เชนทคฺคิ. สฺสทฺไซฺชนิ - ลูกของสฺสทฺไซฺชนะ, อนุรฺหฺติ - ลูกของอนุรฺหฺตะ เป็นต้น.

ทว ย วา ศัพท์ ลง ฦก ัจจย และอง ฦบ ัจจย หลัง
 อหิ ศัพท์ เป็นคัน ในความหมายว่าเหล่ากอไต่อก เช่น ลูของสภยปุตตะ
 ชื่อ สภยปุตตะโก. เอา ก เป็น ย ตามสูตรเป็นคณา "(355) เทสุ
 วุทธิ (-โอปาคมวิการวิปริตาทเสา จ) - มีการวุทธิ ฦบ องอาคม วิการ
 วิปริต และอาเทศ ในเบ้องคณ ห่ามกลาง และหีสัก (ของอหานรณ) เหล่านั้น"
 (เช่น) สภยปุตตะโย - ลูของสภยปุตตะ. ห่านองเกี่ยวกัน นาฏปุตตะโก -
 ลูของนาฏปุตตะ, เซนหุติโก - ลูของเซนหัตตะ. ลูของวิมาตุ ชื่อ
 เวมาติโก.

ลง ฦบ ัจจย และมีการวุทธิ ในข้อความว่า "อหิตยา ปุตตะ
 - ลูของอหิตี.

354. ฦบ อ วัณณะ เพราะ ย ัจจยทวย.

ฦบ อ วัณณะ เพราะ ย ัจจยทหิตคอยหลัง.

ตาม จ ศัพท์ แม อ วัณณะ ก็มี (ในสูตรนี้) คังนั้น จึงมีการฦบ
 อี ทวย. เอา ฦบ ซึ่งเป็นทวสังโยค เป็น จ ตามสูตรว่า "(41)
 ยวคณคองหนการานี พยฦชนานี จลฦชการทต - พยฦชนะ (สังโยค) ฦง ท
 อ น และ ห อักษร ซึ่งมี ย อยุ่หลัง เอาเป็น จ อ ฦ และ ช"
 มีการชอนอักษร ตามสูตรว่า "(40) ปรเทวภาโว ฐาเน - ชอนอักษร
 ทวหลังไคในฐานอนสมควร" (จึงสำเร็จรูปเป็น) อาหิจุโจ - ลูของอหิตี
 ห่านองเกี่ยวกัน เทจุโจ - ลูของหิตี.

เมื่อลง ฦบ ัจจย ในความหมายว่า "กณุณินยา ปุตตะ - ลูของ
 นางกณุณินี

บหว่า "กวจาหิมชฦคคเรสุ - ในเบ้องคณ ห่ามกลาง และหีสักข้าง"
 ก็ตามไป (ในสูตรว่า)

355. มีการวุทธิ ลม ลงอาคม วิการ วิปริต และ อาเทศบ้าง.
ในเมืองคน หามกลาง และที่สุค (ของอุทานรณ) เหล่านั้น.

มีการวุทธิ ลม ลงอาคม วิการ วิปริต และ อาเทศ บ้าง ใน
 เมืองคน หามกลาง และที่สุค เหล่านั้น ซึ่งไม่มีสูตรรองรับไว้ ของ อุทานรณ
 เป็นต้นว่า "กฤษณินยา ปุตุโต - ลุกของนางกฤษณิน" โดยไม่ปิดทศคำของพระชินเจ้า
 กังนัณ (ใน กฤษณิน) แม้มีสังโยคเป็นที่สุค ก็วุทธิได้. เมื่อ ลม อิ (ที่กฤษณิน) แล้ว
 อาเทศ นุษ เป็น ฐ (จึงสำเร็จรูปเป็น) โภษุชชโย - ลุกของนางกฤษณิน,
 ลุกของ กฤษ ชื่อ โภทรพู. ในอุทานรณนี้ มีการอาเทศ อุ เป็น อว
 ควบสูตร (ที่ 355) นี้เอง. ลุกของพี่ชาย (หรือน้องชาย) สำเร็จรูป ภาตพู.

ในรวิเคราะห์ว่า "อุปกุสส อุปจุจ - เหล้ากของอุปกุ" (สำเร็จรูป
 ควบสูตรต่อไปนี้):

* วุทธิ คือการเอา อ เป็น อา, อิ อี เป็น เอ และ อุ อุ
 เป็น โอ เช่น อภิขมฺม + ฌิก = อาภิขมฺมิก, วินตา + ฌยุบ = เวนเตยุบ,
 กฤษ + ฌยุบ = โภทรพู.

ลม คือ ลม สระ พยัญชนะ และ นิคคหิต เช่น อธิปติ + ฌยุบ =
 อาธิปจฺจ, จตุคาสสี = ทาสสี, กตุกั กาม = กตุกกาม.

ลงอาคม คือการเพิ่มสระ พยัญชนะ และ นิคคหิต เช่น อลส + ฌยุบ
 = อาลสีย, มน + ฌิก = มานสิก, อว + อีโร = อวอีโร.

วิการ คือการเปลี่ยนเสียงสระ อิ อุ เป็น อา เช่น อีสิ + ฌ
 = อาริสฺย, อุสภ + ฌ = อาสภ.

วิปริต คือการเอาโอ เป็น อุ เช่น โอ + ทค = อุคค

อาเทศ คือการแปลง เสียง สระ เป็น พยัญชนะ, พยัญชนะ เป็น
 พยัญชนะ และ นิคคหิต เป็น พยัญชนะ เช่น ภาคุ + ฌยุบ = ภาตพู,
 ปสศต + อิจฺจ = เสฏฺฐ, ทฺว + อสิ = ทฺวามสิ.

356. ลง ฃว ปัจจยฺ หลังหมุศัทธิที่เกี่ยวกับโคตร มี อุปกุ ศัทธิ
เป็นต้น (บ้าง ในความหมายว่าเหลากอ).

ลง ฃว ปัจจยฺหลังหมุศัทธิที่เกี่ยวกับโคตร ซึ่งเป็น อุ การันต์ (ลงท้ายด้วยสระ อุ) มี อุปกุ และ มนุ ศัทธิเป็นต้น บ้าง ในความหมายว่า "เหลากอของเขา." อนึ่ง ในที่นี้ เพราะ อาหิศัทธิ กล่าวเฉพาะศัทธิประการเดียวกัน ฃว ปัจจยฺนี้ จึงลงหลังศัทธิที่เป็นอุการันต์ เท่านั้น (เช่น) โอปกโว, โอปกวี, โอปกวี - เหลากอของอุปกุ. เหลากอของมนุ ชื่อ มานโว, เมื่อลง ฃว ปัจจยฺ และ ส อากม สำเร็จรูป เป็น มานุโส. เหลากอของ ภักกุ ชื่อ ภักกุโว. เหลากอของ ภัตทุ ชื่อ ภัตทุโว. เหลากอของ อุปวินทุ ชื่อ โอปวินทุโว เป็นต้น.

ในความหมายว่า "วิชวาย อปจฺจ - เหลากอของหญิงหม้าย"
(มีสุทรอธิบายดังนี้)

357. ลง เฃร ปัจจยฺ หลัง วิชวา ศัทธิ เป็นต้น (บ้าง ในความ
หมายว่าเหลากอ).

ลง เฃร ปัจจยฺ หลัง วิชวา ศัทธิเป็นต้นบ้าง ในความหมายว่า เหลากอ. ฃว คือ สามี ของหญิงนั้นปราศจากแล้ว คังนั้น หญิงนั้น จึงชื่อ วิชวา, เวชเวโร - เหลากอของหญิงหม้าย. ลูกหญิงมีชู้ คือหญิงประพฤติกิยประเวณี ชื่อ พนฺธิเกโร. ลูกของสมณะ ผู้เป็นอุปัชฌาย์ ชื่อ สามเณโร เพราะอยู่ในฐานะคังลูก. นาหิเกโร - ลูกของมรพัว เป็นตน.

อปัจจกัทธิศ (จบ)

ในรูปวิเคราะห์ว่า "ติเณ สัฏฺฐ - ยสมแล้วควยงา"
(มีสุทรอธิบายดังนี้)

358. บสมแล้วด้วยสิ่งใดก็ที ข้ามด้วยสิ่งใดก็ที ไปด้วยสิ่งใดก็ที
อง ฉิก ปัจจัย (หลังสิ่งนั้น ในความหมายว่า บสมแล้ว เป็นต้น บ้าง).

บสมแล้วด้วยสิ่งใดก็ที, ข้ามด้วยสิ่งใดก็ที, ไปด้วยสิ่งใดก็ที, นำไปด้วย
 สิ่งใดก็ที อง ฉิก ปัจจัย หลังสิ่งทีประกอบด้วย ทศยาวิภक्ति เป็นต้น
 ในความหมายว่า บสมแล้ว เป็นต้น บ้าง. เทลิก โภชน - โภชนะบสมแล้วด้วยงา,
 หมายความว่า ปรงแล้วด้วยงา. เทลิกา ยากุ - ชาวคัมบสมแล้วด้วยงา.
 ทีบสมแล้วด้วยน้ำตาลออย ชื่อ โคหิก. ห่านองเดียวกัน ซาคิก - สิ่งทีบสมแล้ว
 ด้วยเปรียง, ทาริก - ทีบสมแล้วด้วยนมส้ม, มาริจิก - สิ่งทีบสมแล้วด้วยพริก,
 โลณิก - สิ่งทีบสมแล้วด้วยเกลือ.

ข้ามด้วยเรือ กังนั้น จึงชื่อ นาวโก. ข้ามด้วยแพ กังนั้น จึงชื่อ
 โอหุมปิโก, ในฝ่ายไม้ทองวูทธิ (สำเร็จรูปเป็น) อหุมปิโก. ห่านองเดียวกัน
 กุลลโก - บุษามด้วยแพ, โคปุจติโก - บุษามด้วยหางวัว. ไปด้วยเกวียน
 กังนั้น จึงชื่อ สากฎโก. ห่านองเดียวกัน ปาโทโก - บุษไปด้วยเท้า, หนุฑโก -
 บุษไปด้วยไม้เท้า. บุษประพฤติ คือ คำเนินชีวิตด้วยธรรม กังนั้น จึงชื่อ ชมมิโก.
 นำไปด้วยศึระะ กังนั้น จึงชื่อ สีสิโก. ด้วย วา ศัพท จึงไม่มีการวูทธิในที่นี้
 ห่านองเดียวกัน อสิโก - บุษยกไปด้วยมา, ษุฑโก - บุษนำไปด้วยตัว ทฤติโก -
 บุษนำไปด้วยมือ, องคุลโก - บุษนำไปด้วยนิ้วมือ.

ด้วย วา ศัพท แม้ในความหมายอื่นก็อง ฉิก ปัจจัย โคอิก (เช่น)
 บุษถึงความ เป็นภรรยาของผู้อื่น กังนั้น จึงชื่อ ปารทาวโก. บุษไปสู่ทาง กังนั้น จึงชื่อ
 มติโก.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "วินยมติเต - เรียนพระวินย" หรือ "อเวจุจาชิตะ
 - พิจารณาแล้ว จึงเรียน" บหว่า "อง ฉิก ปัจจัย" บ่อมเป็นไป (ในสุทรวา)

359. (อง ฉิก ปัจจัย) ในความหมายว่า เรียนซึ่งสิ่งนั้น ทำด้วย
สิ่งนั้นเป็นต้น นับเนื่องในสิ่งนั้น ประกอบในสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นคิลปะ สิ่งนั้นเป็นสินค้า
และสิ่งนั้นเป็นอาชีพ บ้าง.

สูตรนี้มี 4 บท* ลง ฉก ปัจจัย ในความหมายว่า "เรียนซึ่งสิ่งนั้น" ในความหมายว่า "ทำด้วยสิ่งนั้น" เป็นต้น และในความหมายเหล่านี้คือ "นับเนื่องในสิ่งนั้น, ประกอบในสิ่งนั้น, สิ่งนั้นเป็นศิลปะของเขา, สิ่งนั้นเป็นสินค้าของเขา, สิ่งนั้นเป็นอาชีพของเขา" หลังฉกที่ประกอบด้วยหัตถยาวิภคตีเป็นต้น บาง. (เช่น) เวณิกโก - ผู้เรียนพระวินัย, ทานองเดียวกัน สุกตุนติโก - ผู้เรียนพระสุกตันทะ อากิขุมมิโก - ผู้เรียนพระอภิธรรม

เมื่อลง ฉก ปัจจัย เป็นต้น ในความหมายว่า "พยากรณ์คติ - เรียนซึ่งไวยากรณ์"

เมื่อสูตรว่า "(349) วุทธาหิสสรสฺส วาสโยกนฺทสฺส สเฉ จ - มีการวฺทฺธิ ศัพท์ที่ไม่มีสังโยคอยู่ท้าย ซึ่งขึ้นต้นด้วย สระ บาง เพราะ ปัจจัย มี ฃ" เป็นไปอยู่ (ใช้สูตรต่อไปนี้ประกอบ)

360. (เมื่อลงปัจจัยที่เนื่องด้วย ฃ) ห้ามวฺทฺธิ อี และ อุ แกลง อาคมแทนในฐานะอันสมควรไค

เมื่อลงปัจจัยที่เนื่องด้วย ฃ ห้ามวฺทฺธิ ศัพท์ที่ขึ้นต้นด้วยสระ อี และ อุ ซึ่งไม่มีสังโยคอยู่ท้าย. ในกรณีนี้องวฺทฺธิอาคมแทนในฐานะอันสมควร เพราะฉะนั้น จึงลง วฺทฺธิอาคม เอ

อนึ่ง ในสูตรนี้ ตามคำกล่าวว่ "ในฐานะอันสมควร" ลงวฺทฺธิอาคม เอ และ โอ เฉพาะต้นศัพท์ หลัง ฃ และ ว ซึ่งเป็นตัวอาเทศของ อี และ อุ

*ไคแก่ คมชิตะ 1, เคน 1, กคาหิสฺนุชานนินิโยคสิปฺป-
ภณฺทวิภคฺเตสฺ 1 และ จ 1.

มีการซ้อน ย (เช่น) เวชยากรณโก - ผู้เรียนไวยากรณ. ผู้เรียน
 คัมภีร์นยายะ* ชื่อ นุยายโก. ท่านองเคียวกัน ทฤทธิโก** - ผู้เรียนวิชาครณะ,
 เวทีโก - ผู้เรียนพระเวท, เนมิศุติโก - ผู้เรียนการทำนาย. ความพยายามที่
 ทำทางกาย ชื่อ กายโก. กรรมที่ทำทางกาย ชื่อ กายิก. กรรมที่ทำทางวาจา
 ชื่อ วาจสิก. ท่านองเคียวกัน มานสิก - กรรมที่ทำทางใจ, อนึ่ง ในอุทานรณ
 ทั้ง 2 นี้ แม้ลงปัจจัยข้างหลังแล้ว ก็ลง ส อาคมโต ค้วยอาทิ ศัพท์ที่ตามมาในสูตร*
 ว่า "(96) ส เร วาคโม - ลง ส อาคม เมื่อมีสระ (หลัง) บ้าง"***

สังคิตอันพระเดระทั้งหลายกระทำแล้ว ชื่อ เกรกา, ท่านองเคียวกัน ปญจสติกา -
 สังคิตอันพระเดระ 500 รูป กระทำแล้ว, สตุคสติกา - สังคิต อันพระเดระ
 700 รูป กระทำแล้ว. ในอุทานรณที่เป็นอติสังคินี้ ไม่เติม อี ปัจจัย ตาม
 ว่า ศัพท์ที่ตามมาในสูตร เป็นคนว่า "(190) พวณิกเฉยยุณนุติ"

ในความหมายว่านัยเนื่อง (เช่น) เวทนานัยเนื่องอยู่ในร่างกาย ชื่อ
 สารวิกา, สารวิกิ ทุกซ์ - ทุกซ์นัยเนื่องอยู่ในร่างกาย, ท่านองเคียวกัน มานสิกกา
 (เวทนา) - (เวทนา) นัยเนื่องในใจ, มานสิกิ (ทุกซ์) - (ทุกซ์) นัยเนื่องในใจ

---

*ชื่อหนังสือชุด 5 เล่ม แต่งโดย มหาฤาษีเคาคมะ ในราวต้นพุทธกาล
 ต่อมาเนื้อหาของหนังสือเหล่านี้ได้พัฒนาเป็นปรัชญานยายะ ที่
 อคิศักดิ์ ทองบุญ, ปรัชญาอินเดีย. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 ประยูรวงศ์, 2524) หน้า 169-188.

**คำนี้ใช้ตาม ปทรุปสีทธิ ฉมบวิคทามะโอ เพราะมีความหมายชัดเจนกว่า
 กฤติโก ซึ่งเป็นคำเติม (กฤต + วิก = กฤติโก, กฤต เป็น กิริยาภิกท มาจาก
 √กต - ตค + ท แปลว่า ถูกคคแล้ว).

***อาทิ ศัพท์ ปรากฏในวฤติ ของสุครนัว่า "เอเตเหว มโนคณาทีหิ
 สเร ปเร สาคโม โหติ วา. - ลง ส อาคมหอง มโนคณ ศัพท์เป็นคน
 เหล่านั้น เมื่อมีสระหลังบ้าง".

ในความหมายว่า ประกอบ (เช่น) ผู้ประกอบที่ประคองชื่อ โทวาริโก (คนเฝ้าประตู). ในอุทานครั้งนี้ ลง โอ อากม หนา ว ตามสูตรว่า "(360) นายุนมากโม ฐานะ - (เมื่อลงปัจจัยที่เนื่องด้วย ๗) ห้าม วุทธิ อี และ อุ แดงอากมแทนในฐานะอันสมควรได้. ท่านองเดียวกัน ฤทธาการิโก - ผู้ประกอบในเรือนคลัง, นากริโก - ผู้ประกอบในเมือง, นากุมมิโก - ผู้ประกอบในงานก่อสร้าง, อาทิกุมมิโก - ผู้ประกอบในกรรมครั้งแรก, โอรุโก - ผู้ประกอบในทอง, ฤติโก - ผู้ประกอบที่รด (นักรบ), ผู้ประกอบในอุบาย ชื่อ โอบายิโก, ผู้ประกอบในจิต ชื่อ เจกสิโก.

ในความหมายว่า ศิลปะ (เช่น) การศึกษาศิลปะ ชื่อว่า วิชา การศึกษาศิลปะเป็นศิลปะของเขา ดังนั้น จึงชื่อว่า เวณิโก, ท่านองเดียวกัน ษุทธิโก - ผู้มีศิลปะการตีฆ้อง, โมหิงสิโก - ผู้มีศิลปะการตีตะโพน, วิสิโก - ผู้มีศิลปะการเป่าขลุ่ย

ในความหมายว่าสินค้า (เช่น) เครื่องหอมเป็นสินค้าของเขา ดังนั้น จึงชื่อว่า คุนสิโก, ท่านองเดียวกัน เทสิโก - ผู้มีน้ำมันเป็นสินค้า, โคสิโก - ผู้มีน้ำตาลอ้อยเป็นสินค้า, สุสิโก - ผู้มีขมิ้นเป็นสินค้า, ปรุโก - ผู้มีขนมเป็นสินค้า, ษุทธิโก - ผู้มีใบไม้เป็นสินค้า, ษุทธิโก - ผู้มีพริกเป็นสินค้า, โธสิโก - ผู้มีเกลือเป็นสินค้า

ในความหมายว่า อาชีพ - เขาฆ่าแกะเลี้ยงชีพ หรือ แกะ เป็นอาชีพของเขา ดังนั้นเขาชื่อ โอรุทธิโก, ท่านองเดียวกัน มาควิโก - ผู้มีอาชีพฆ่าเนื้อ, ในอุทานครั้งนี้ ลง ว อากม. สุริโก - ผู้มีอาชีพฆ่าหมู, สาฤทธิโก - ผู้มีอาชีพฆานก, มฤติโก - ผู้มีอาชีพจับปลา เป็นต้น.

ด้วย อาทิสัทท ในคำว่า "เตน กตาทิ - หากด้วยสิ่งนั้นเป็นต้น" ลง ฌิก ปัจจัย ในความหมายอย่างนี้คือ ฆ่าด้วยสิ่งนั้น, ปลูกด้วยสิ่งนั้น, ซื้อด้วยสิ่งนั้น, เล่นด้วยสิ่งนั้น, นั้นเป็นอาวุธของเขา, นั้นเป็นความเจ็บป่วยของเขา, เลื่อมใสในสิ่งนั้น, สมบัติของเขา, นั้นเป็นปริมาณของสิ่งนั้น, กองของสิ่งนั้น, ครอบครองสิ่งนั้น, นั้นเป็นปกคิของเขา, เกิดในที่นั้น, อยู่ในที่นั้น, รั้งในกรรมนั้น,

เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสิ่งนั้น, มาจากที่นั้น, เกิดจากที่นั้น และนั้นเป็นประโยชน์แก่เขา เป็นต้น.

ตัวอย่าง บุษบาแล้ว หรือกำลังมาช่วยชาย ดังนั้น จึงชื่อ ชาธิโก, ห่านองเดียวกัน พาหิธิโก - บุษบาควยเบ็ค, มารมูปีโก - บุษบาควยลอย

ที่ผูกควยท้ายชื่อ สุกุติโก, ข้างที่ผูกควยเรือหนึ่งชื่อ วารคุติโก, ของที่ซื้อควยผ้าชื่อ วฑุติก, ห่านองเดียวกัน กุมุภิก - ของที่ซื้อควยหม้อ, นาลิก - ของที่ซื้อควยดาล, ไสวณณิก - ของที่ซื้อควยทอง, สาคิก - ของที่ซื้อควยเงิน 100.

ผู้เล่นควยสะกา ดังนั้น จึงชื่อ อกฺษิโก, ห่านองเดียวกัน สาธาภิโก - ผู้เล่นควยสาก, คินุหุภิโก - ผู้เล่นควยมะพลัน, อมฺพณธิโก - ผู้เล่นควยดลมะม่วง

ขมูเป็นอาวุธของเขา ดังนั้นจึงชื่อ จาปีโก, ห่านองเดียว โคมริโก - ขมูีหอกซึกเป็นอาวุธ, มุคุกริโก - ขมูีฆอนเป็นอาวุธ, โมสธิโก - ขมูีสากเป็นอาวุธ

ลมเป็นความเจ็บป่วยของเขา ดังนั้น จึงชื่อ วาติโก, ห่านองเดียวกัน เสมหิโก - ขมูีเสมหะเป็นความเจ็บป่วย, ปิตุติโก - ขมูี ที่ เป็นความเจ็บป่วย.

ขมูีเลื่อมใสในพระพุทฺธเจ้าชื่อ พุทธิโก, ห่านองเดียวกัน ขมูมิโก - ขมูีเลื่อมใสในพระธรรม, สมิโก - ขมูีเลื่อมใสในพระสงฆ์

วิหารที่เป็นสมบัติของพระพุทฺธเจ้าชื่อ พุทธิโก, ห่านองเดียวกัน ขมูมิโก - วิหารที่เป็นสมบัติของพระธรรม, สมิโก วิหาโร - วิหารที่เป็นสมบัติของพระสงฆ์, สมิกา กุมิ - พื้นที่เป็นสมบัติของพระสงฆ์, สมิก จิวรี - จิวรีที่เป็นสมบัติของพระสงฆ์, ปุคฺคจิก - จิวรีที่เป็นสมบัติของบุคคล

กุมภะ เป็นปริมาณของสิ่งนั้น ดังนั้น จึงชื่อ กุมุภิก, ห่านองเดียวกัน ชาริก - หิมิชาริเป็นปริมาณ, โทณิก - หิมิโทณะเป็นปริมาณ. กองแห่งกุมภะ ชื่อ กุมุภิกโก. ทวารกุมภะ ดังนั้น จึงชื่อ กุมุภิกโก, ห่านองเดียวกัน โทณิกโก -

ที่ควรกะโทณะ, อฏฐมาสีโก - ที่ควรกะเคื่อน 8, กหาณโก - ที่ควรกะกหาณะ,
 อาสีติกา คาดา - คาดาที่ควรกะ 80 มาท, นาวิติกา - ที่ควรกะ 90, สาทิก -
 ที่ควรกะ 100, สาหสูสิโก - ที่ควรกะ 1,000, ขรรณที่ควรกะการเห็นเอง
 คังนัณ จึงชื่อ สนนุทริโก, ผู้ควรกะวิธีนี้ว่า "ห่านจงมาคฺ" คังนัณ จึงชื่อ
 เอหิปสูสิโก.

ในความหมายว่าเป็นปกติ (เช่น) การทรงผ้าบังสุกุลชื่อ ปัสสุล, การทรงผ้าบังสุกุลนั้นเป็นปกติของเขา คังนัณ จึงชื่อ ปัสสุลโก, ห่านองเดียวกัน
 เตจวิโร - ผู้มีการทรงไตรจีวรเป็นปกติ, ผู้มีการบริโภคน้ำ เป็นปกติในอาสนะเดียว
 ชื่อ เอกาสนโก, ผู้มีการอยู่เป็นปกติที่โคนต้นไม้ ชื่อ รุกขมูสิโก, ห่านองเดียวกัน
 อารชฺฐนิโก - ผู้มีการอยู่ในป่าเป็นปกติ, โสธานีโก - ผู้มีการอยู่ในป่าช้าเป็นปกติ

ในความหมายว่า เกิด (ชาติ) (เช่น) ผู้เกิดในอมาภ ชื่อ อาปายโก, ห่านองเดียวกัน
 เนรยโก - ผู้เกิดในนรก, สามุทธิโก มจฺโจ - ปลาที่เกิดในสมุทร, ผู้เกิดในฤดูฝน ชื่อ วสุสิโก, วสุสิโก ปุပ္ผ - ดอกไม้ที่เกิดในฤดูฝน,

* กุมภะ, ขาวี และ โทณะ เป็นชื่อ มาตราดวง พระคัมภีร์ อภิธานปิปปิกา
 หน้า 136-137 คาดาที่ 482-484 แสดงลำดับมาตราดวงไว้ดังนี้

4	กฺุหฺวะ หรือ ปสฺตะ	เป็น	1	ปັถะ (แฉง)
4	ปັถะ	เป็น	1	อาหฺนกะ
4	อาหฺนกะ	เป็น	1	โทณะ
4	โทณะ	เป็น	1	มาณิกา
4	มาณิกา	เป็น	1	ขาวี
20	ขาวี	เป็น	1	วาทะ (เกวียน)

และ

11	โทณะ	เป็น	1	อัมมณะ
10	อัมมณะ	เป็น	1	กุมภะ

สารทโก - ที่เกิดในฤดูใบไม้ร่วง, เหมนุทโก - ที่เกิดในฤดูหนาว วาสนุทโก-
 ที่เกิดในฤดูใบไม้ผลิ, จากุททโก - ที่เกิดในคัตติที่ 14 (วัน 14 ค่ำ) ผู้เกิดในเมือง
 ราชคฤห์ ชื่อราชทโก, ชนเกิดในเมืองราชคฤห์ คังนั้นชื่อ ราชทโก. ผู้เกิด
 หรืออยู่ในแคว้นมคธ ชื่อมาทโก, มาททิกา - (หญิง) ผู้เกิดหรืออยู่ในแคว้นมคธ,
 มาททิก - (ตระกูล) ผู้เกิดหรืออยู่ในแคว้นมคธ. ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองสาวัตถี ชื่อ
 สาวัตถโก, กบิลททโก - ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์ เวสาสิโก - ผู้เกิดหรือ
 อยู่ในเมืองวิสาขิ, ผู้รู้แจ้งซึ่งโลกทั้งนชายชื่อ โลกโก, แม่ผู้เป็นไปเพื่อโลก ก็ชื่อ
 โลกโก, ท่านองเดียวกัน (ชื่อ) ที่มาจากแม่ชื่อ มาทัก, ชื่อที่มาจากพ่อชื่อ เปตัก

ในความหมายว่าเกิด (สมุท) (เช่น) เกิดจากแม่ชื่อ มทัก ในท่านอง
 เดียวกัน เปตัก - ที่เกิดจากพ่อ, ความสงัดที่เกิดจากอุปธิ ชื่อ โอปติก

ในความหมายเต็มบ้าง (เช่น) ไม่มีการปรุงแต่งนั่นเอง ชื่อสงขาริก,
 ท่านองเดียวกัน สสงขาริก - มีการปรุงแต่ง. นามนั่นเองชื่อนามิก, ท่านองเดียวกัน
 อาชยาคิก - อาชยาค, โอปสคคิก - อุปสรรค, เนปาคิก - นิบาต. ความภักดีใน
 ท้าวจุมหาราชของเทพทั้งหลาย (มีอยู่) คังนั้นจึงชื่อ จากุมหาราชิกา. ในความหมาย
 อื่น ๆ ก็ควรประกอบคำเช่นนี้

ในรูปวิเคราะห์ว่า "กสาเวน รกฺต - ย่อมแล้วควยน้ำฝาด" (มีสูตรอธิบาย
 คังนี้)

361. อง ๓ ปัจจัยหลังสิ่งยอมในความหมายว่า "ยอมแล้วควยสิ่งนั้น,
 สิ่งนี้เป็นของสิ่งนั้น" และในความหมายอื่น (บ้าง).

อง ๓ ปัจจัยหลังศัพท์กล่าวเนื้อความสิ่งยอมในความหมายว่า "ยอมแล้ว
 ควยสิ่งนั้น" หลังศัพท์ประกอบควย ัญญวิภคิตวา "ของสิ่งนั้น" ในความหมายว่า
 "สิ่งนั้น" และในความหมายอื่น บ้าง.

(ในเนื้อความว่าย่อมแล้ว เช่น) กาสาว วุฑฒิ - ย่าที่ย่อมแล้วทวนหน้าปาก, ห่านองเดียวกัน กาสาย, ที่ยอมแล้วทวยคอกคำชื่อ โทสมุภ, ที่ยอมแล้วทวยขมิ้น ชื่อ นาสิตุห, ปทุทงค - ที่ยอมแล้วทวยจันทน์แดง, มนุเชฏฐ - ที่ยอมแล้วทวยมะหาด กุงกุม - ที่ยอมแล้วทวยหญ้าฝรั่ง, ที่ยอมแล้วทวยสีเขี้ยวชื่อ นิล, ห่านองเดียวกัน นิต - ที่ยอมแล้วทวยสีเหลือง.

ในความหมายว่าสิ่งนี้ (เช่น) สิ่งนี้ของกระบือ ชื่อ มาหิส ไคแก่ เนื้อ นมส้ม แขนง และหนังเป็นต้น, สิ่งนี้ของสุกร ชื่อ โสกร, ห่านองเดียวกัน ปกรณนี้ ของกัจจายนะ ชื่อ กัจจายน ไคแก่ ไวยากรณ, ห่านองเดียวกัน โสภค สาสน - ศาสนาของพระสุกต

เมื่อลง ๗ บัจจัยในความหมายว่า "อิสิส อิติ - สิ่งนี้ของฤาษี" ต้องมีการวุทธิ

สูตรว่า " (360) สเฒ มายุนมากโม ฉาเน" ย่อมเป็นไป (พร้อมทั้งสูตรว่า)

362. เอา (อิและอุ) เป็นอาควย

เอาสระต้นคือ อิ และ อุ เป็น อา เมื่อมีบัจจัยประกอบทวย ๗ อยู่หลังทวย ๑ ศัพท์ ชง วิ อาคม และเอา อิ เป็น อา ทวยคำว่า "ในฐานะอันสมควร".

จากหัวข้อน่าว่า "ฐานะอันสมควร" จึงเอาสระต้นของศัพท์

อิสิ, อุลก และ อุชฺ เป็น อา แต่ อิสิ ศัพท์ ต้องลง วิ อาคม

แทรกระหว่างอักษรที่เอาเป็น อา แล้วทวย

(สำเร็จรูปเป็น) อาริสฺย - สิ่งนี้ของฤาษี, สถานที่ของผู้ประเสริฐ ชื่อ อาสภ, อาสภ วาจา - วาจาของผู้ประเสริฐ

อนึ่ง ทวย อัญญต - ในความหมายอื่น ลง ๗ บัจจัยในความหมายทั้งหลายเป็นต้นว่า มีในที่ไมไกล, มีในที่นั้น, เกิดในที่นั้น, มาจากที่นั้น, นั่นคือที่อยู่ของเขา, ความเป็นใหญ่ของเขา, เหมือนที่ประกอบทวยฤกษ์กติกากาเป็นต้น, นั่นคือเทวดาของเขา, พิจารณาแล้วซึ่งคัมภีร์นั้นยอมเรียน, สถานที่ที่เป็นอยู่ของเขา, มีในที่ นั้น, เกิดขึ้นทวยสิ่งนั้น, ควรจะสิ่งนั้น, เป็นvikar ของสิ่งนั้น, นั่นเป็นปริมาณของสิ่งนั้น.

ตัวอย่างเช่น บ้านอยู่ไม่ไกลจากจุดกลาง ชื่อเวทิส. วิมานอยู่ไม่ไกลจากป่ามะเคื่อ ชื่อโอหุมพร.

ในความหมายว่ามี (เช่น) ความสุขมีในใจ ชื่อ มานส์ (ในคำนี้) มีการลง ส อากม. นกตัวผู้มีในสระชื่อ สารโส, นกตัวเมียมีในสระ ชื่อ สารสา, สารธ ปรุณี - คอกไม้มีในสระชื่อ สารธ, ลูมีในอกชื่อ โอรโส เพราะเกิดโตในอก, (วาจา) มีไม้ทรชื่อ เมศุตา หรือ เมศุติ, วาจามีในเมืองชื่อ โปรี.

ในความหมายว่าเกิดเป็นต้น (เช่น) เมฆเกิดในฤดูฝน ชื่อปาวุโส, ปาวุสา รุติ - กลางคืนในฤดูฝน, ปาวุส อหุภ - มะม่วงเกิดในฤดูฝน, เคียนเกิดในฤดูใบไม้ร่วง ชื่อ สารโท, สารหา รุติ - กลางคืนในฤดูใบไม้ร่วง, สารท ปรุณี - คอกไม้เกิดในฤดูใบไม้ร่วง, ห่านองเดียวกัน สิริโร - เกิดในฤดูหนาว, เหมนุโต - เกิดในฤดูหนาว, วสนุโต - เกิดในฤดูใบไม้ผลิ, ภิโมห - เกิดในฤดูร้อน, ชนเกิดในเมืองมธุรา ชื่อมธุโร, มาธุรา คณิกา - หญิงคณิกายูเกิดในเมืองมธุรา, มาธุรวุฑิ - ย่าเกิดในเมืองมธุรา, ยามาจากเมืองมธุรา ชื่อมาธุโร, เมืองมธุราเป็นที่อยู่ของเขาคังนั้นจึงชื่อ มาธุโร, พระราชายูเป็นใหญ่ในเมืองมธุราชื่อ มาธุโร.

ควย สหุโท ศัพท์ในสูตรว่า " (224) สหุโท โภ - ลง ก อากม หลัง ศัพท์นามทั้งหมด (บาง) ลง ก อากมพร้อมทั้งสระหลังศัพท์บาง. ลางทีจึงเป็น มาธุโร. ยูเกิดในเมืองราชคฤห์, มาจากเมืองราชคฤห์, เมืองราชคฤห์เป็นที่อยู่ของเขา หรือเป็นใหญ่แห่งเมืองราชคฤห์ ชื่อ ราชคโหน หรือ ราชคณิโก. ห่านองเดียวกัน สาคโล หรือ สาคลโก - ยูเกิดในเมืองสกละ, มาจากเมืองสกละ, มีเมืองสกละเป็นที่อยู่ หรือเป็นใหญ่แห่งเมืองสกละ, ปาฏลิปทุโต หรือ ปาฏลิปทุตโก - ยูเกิดในเมืองปาฏลิปทุตะ, มาจากเมืองปาฏลิปทุตะ, มีเมืองปาฏลิปทุตะเป็นที่อยู่หรือเป็นใหญ่แห่งเมืองปาฏลิปทุตะ

ลง ฃ ปัจจัยในความหมายว่า เกิดในเมืองวิสาขี เป็นต้น (เช่น) เวสาโล หรือ เวสาโล - ยูเกิดในเมืองวิสาขี, ยูเกิดในกุสินาระ ชื่อ โกลสินาโร หรือ โกลสินารโก, ห่านองเดียวกัน สาเกตโต หรือสาเกตโก - ยูเกิดในเมืองสาเกต, โกลสมุโท หรือโกลสมุทโก - ยูเกิดในเมืองโกลสมุที, กิณุททุโต หรืออินุททุตโก -

ผู้เกิดในเมืองอินทปัตตะ, กมฺปิลาโล หรือ กมฺปิลาโลก - ผู้เกิดในเมืองกัมปิละ,
 ภารุกฺโข หรือ ภารุกฺขโลก - ผู้เกิดในเมืองภารุกฺคะ, ผู้เกิดในเมือง มาจากเมือง
 หรืออยู่ในเมือง ชื่อ นาคโร หรือ นาคโรก, ทานองเดียวกัน ชานปะโท - ผู้เกิดในชนบท
 มาจากชนบท หรืออยู่ในชนบท.

อนึ่ง ในชื่อของชนบททั้งหมด เป็นพหูพจน์เท่านั้น. เช่น ผู้เกิดในแคว้นอังคะ,
 มาจากแคว้นอังคะ, ที่อยู่ของเขา (มีอยู่) ในแคว้นอังคะ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นอังคะ
 ชื่อ อังโค หรือ อังคโลก, ทานองเดียวกัน มาคฺโช หรือ มาคฺชโลก - ผู้เกิดในแคว้นมคธ
 มาจากแคว้นมคธ, มีที่อยู่ในแคว้นมคธ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นมคธ. โกสโล หรือ โกสลโลก -
 ผู้เกิดในแคว้นโกสละ, มาจากแคว้นโกสละ, มีที่อยู่ในแคว้นโกสละ หรือเป็นใหญ่แห่ง
 แคว้นโกสละ. เวเทโ หรือ เวเทโโลก - ผู้เกิดในแคว้นวิเทหะ, มาจากแคว้นวิเทหะ,
 มีที่อยู่ในแคว้นวิเทหะ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นวิเทหะ. กมฺโพโ หรือ กมฺโพโลก -
 ผู้เกิดในแคว้นกัมโพชะ, มาจากแคว้นกัมโพชะ, มีที่อยู่ในแคว้นกัมโพชะ หรือเป็นใหญ่แห่ง
 แคว้นกัมโพชะ. คนฺชาโร หรือ คนฺชารโลก - ผู้เกิดในแคว้นคันธาระ, มาจากแคว้น
 คันธาระ, มีที่อยู่ในแคว้นคันธาระ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นคันธาระ. โสวีโร หรือ
 โสวีโรโลก - ผู้เกิดในแคว้นสุวีระ, มาจากแคว้นสุวีระ, มีที่อยู่ในแคว้นสุวีระ หรือ
 เป็นใหญ่แห่งแคว้นสุวีระ. สิบฺขโว หรือ สิบฺขวโลก - ผู้เกิดในแคว้นสินธุวะ, มาจากแคว้น
 สินธุวะ, มีที่อยู่ในแคว้นสินธุวะ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นสินธุวะ. อสฺสโก - ผู้เกิดใน
 แคว้นอัสสะกะ, มาจากแคว้นอัสสะกะ, มีที่อยู่ในแคว้นอัสสะกะ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นอัสสะกะ.
 กาลิงฺโก - ผู้เกิดในแคว้นกาลิงคะ, มาจากแคว้นกาลิงคะ, มีที่อยู่ในแคว้นกาลิงคะ หรือ
 เป็นใหญ่แห่งแคว้นกาลิงคะ. ปญฺจาโล - ผู้เกิดในแคว้นปัญจาละ, มาจากแคว้นปัญจาละ
 มีที่อยู่ในแคว้นปัญจาละ หรือเป็นใหญ่ในแคว้นปัญจาละ. สกฺโก - ผู้เกิดในแคว้นสักกะ,
 มาจากแคว้นสักกะ, มีที่อยู่ในแคว้นสักกะ หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นสักกะ. ทานอง
 เดียวกัน ผู้เกิดในแคว้นสุภฺฏโร หรือเป็นใหญ่แห่งแคว้นสุภฺฏโร ชื่อ โสภฺฏโร หรือ
 โสภฺฏโรโลก, ทานองเดียวกัน ปหารฺฏโร หรือ ปหารฺฏโรโลก - ผู้เกิดในแคว้นปหารฺฏโร
 หรือเป็นใหญ่ในแคว้นปหารฺฏโร เป็นต้น.

ในเนื้อความว่าประกอบด้วยนักษัตร (เช่น) เดือนที่ประกอบด้วย
 คาวกตติกาซึ่งมีดวงจันทร์เต็มดวง ชื่อ กตติโก, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตร ชื่อว่า
 มคสิระ ซึ่งมีดวงจันทร์ ชื่อ มาคสิโร, ห่านองเดียวกัน เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตร
 ชื่อว่า บุสสะ ซึ่งมี ดวงจันทร์ ชื่อ บุสโส, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตรชื่อว่า มฆา
 ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อ มาฆ, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตรชื่อว่า ฌกฺขุณี ซึ่งมีดวงจันทร์
 ชื่อ ฌกฺคุโน, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตรชื่อว่า จิตตา ซึ่งมีดวงจันทร์ ชื่อ จิตฺโต,
 เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตร ชื่อวิสาขา ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อเวสาโซ, เดือนที่ประกอบด้วย
 ดาวนักษัตรชื่อเชฎฐา ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อเชฎฺโฐ, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตรชื่อ
 อุตตราสาฬา ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อ อาสาฬฺโห หรือ อาสาฬฺหิ, เดือนที่ประกอบด้วยดาว
 นักษัตรชื่อ สวณะ ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อ สวาโณ, สวาณิ, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตร
 ชื่อ โปฏฐุปะทะ ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อ โปฏฐุปะโท, เดือนที่ประกอบด้วยดาวนักษัตร ชื่อ
 อัสสยุชะ ซึ่งมีดวงจันทร์ชื่อ อัสสยุโซ*

พระพุทธรูปเจ้าเป็นเทวดาของเขาค้างนั้นจึงชื่อ พุทฺโธ ห่านองเดียวกัน โสกโต -
 ผู้มีพระสุคติเป็นเทวดา, มาหิโนโ - ผู้มีพระมหินทะ* เป็นเทวดา, ยาโม - ผู้มี
 พระยมเป็นเทวดา, โสโม - ผู้มีพระจันทร์เป็นเทวดา. ผู้พิจารณาแล้วจึงเรียนซึ่ง
 ไวยากรณ์ ค้างนั้นจึงชื่อ เวຍယากรโณ. ห่านองเดียวกัน โมหุคฺโค - ผู้พิจารณาแล้ว
 จึงเรียนวิชาอุกฤษยาม, เนมิคฺโค - ผู้พิจารณาแล้วจึงเรียนวิชาห่านาย, องฺคุวิสุโข
 - ผู้พิจารณาแล้วจึงเรียนวิชาห่านายลักษณะบนร่าง, วกฺคุวิสุโข - ผู้พิจารณาแล้ว
 จึงเรียนวิชาอุทฺทาทาง (สำหรับก่อสร้าง)

* เดือน 12 เดือน ในที่นี้เรียงจาก กตฺติโก - เดือน 12 ไปจนถึง
 อัสสยุโซ - เดือน 11.

** พระเถระองค์หนึ่ง เป็นราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช และเป็นผู้นำ
 พระพุทธรูปไปประดิษฐานที่เกาะลังกา.

สถานที่เป็นอยู่ของเจ้าวสาหะทั้งหลายชื่อว่าสาโท. สถานที่ชื่อโอทุมพโร
 เพราะเป็นที่ที่มีไม้มะเคือ. คู่เกิดขึ้นด้วยราคา 1,000 ชื่อ สาหสสี. ชาวที่เกิดขึ้นด้วย
 น้ามนชื่อ ปายาตี. คาถาทวงกะ 1,000 บาท ชื่อ สาหสสี. วิจารณ์แห่งเหล็กชื่อ
 อายโส. ท่านองเดียวกัน ไสวณโธ - วิจารณ์แห่งทอง. นำชื่อ โปริส เพราะมีบุตร
 เป็นปริมาณ (ลูกช่วยภรรยาคนหนึ่ง).

ด้วย จ ศัพท์ ลง เฉยๆ ปัจจัยในความหมายเป็นต้นว่าเกิดในที่นั้น, อยู่ใน
 ที่นั้น เกอกุลแก่สิ่งนั้น ควรกะสิ่งนั้น. ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองทวารวดี ชื่อ ทวารวดีเสวยโก.
 ลง ก อาคมเหมือนครั้งก่อน. ท่านองเดียวกัน จมูเปยโยโก - ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองจัมปา,
 สาเสวยโก - ผู้เกิดหรืออยู่ในเมืองสาสิ; มิตติเสวยโกชิโน - ชนผู้เกิดหรืออยู่ใน
 เมืองมิตติลา, คงเคยโย มจฺโจ - ปลาเกิดหรืออยู่ในแม่น้ำคงคา, ที่เกิดบนหิน ชื่อ
 เสเสวยยก, สุนชเกิดในตระกูลชื่อ โทเสวยโก, คอกไม้เกิดในป่าชื่อ วาเนยโย.
 ปพฺพเคยโย มนฺสุโส - มนุษย์ที่เกิดที่ภูเขา, ปพฺพเคยยา นที - แม่น้ำที่เกิดที่ภูเขา,
 ปพฺพเคยโย โอสช - ยานที่เกิดที่ภูเขา, ที่เกอกุลแก่ทาง ชื่อ ปาเจยโย (เสมียงทาง)
 ทรัพย์สินที่เกอกุลแก่คนมีเจ้าชื่อ สามีเคยโย, ปตีเปยโย เถล - น้ำมันที่เกอกุลแก่
 ดวงประทีป, ผู้เกอกุลแก่แม่ชื่อ เมตุเคยยา ท่านองเดียวกัน เปตุเคยยา -
 ผู้เกอกุลแก่พ่อ, ผู้ควรกะทักษิณา ชื่อ ทกฺขิณเคยโย เป็นต้น.

363 ลง อิม และ อีย ปัจจัยในความหมายของ "ชาติ-เกิด" เป็นต้น (บ้าง)

ลงปัจจัยเหล่านี้คืออิมและอีย ในความหมายของ ชาติ ศัพท์ เป็นต้นบ้าง

(เช่น)

ผู้เกิดภายหลัง ชื่อ ปจฺฉิม, ปจฺฉิมา ชนตา - หมู่ชนผู้เกิดภายหลัง,
 ปจฺฉิม จิตฺต - จิตที่เกิดภายหลัง, ผู้ที่เกิดในที่สุคชื่อ อนฺติโม, อนฺติมา, อนฺติม.
 ท่านองเดียวกัน มชฺฉิม - เกิดในท่ามกลาง, ปฺริโม - เกิดในก่อน, อฺปฺริโม -
 เกิดในเบื้องบน, เหฏฺฐิม - เกิดภายใต้, ปจฺจบุตฺติโม - เกิดที่ปลายแดน, โคปฺติโม -
 เกิดที่ข้อเท้า, คนฺติโม - เกิดที่เขย.

ห่านองเดียวกัน ใน อีย บัจจย (เช่น) ผู้เกิดโดยชาติมนุษย์ ชื่อ
 มนุสสุชาติโย, มนุสสุชาติยา, มนุสสุชาติย. ห่านองเดียวกัน อสูสุชาติโย - เกิดโดย
 ชาติแห่งมา, หฤทธิชาติโย - เกิดโดยชาติแห่งช้าง, โทษิตกชาติโย - เกิดโดยชาติ
 แห่งพระโพธิสัตว์ พหุชาติโย - เกิดโดยชาติแห่งคนฉลาด, สมานชาติโย - เกิด
 โดยชาติแห่งคนเสมอกัน, โลภโย - เกิดในโลก เป็นต้น.

ท้าวอาทิตย์ท ลง อิม และ อีย บัจจย และลงอีก บัจจย แม้ในความหมาย
 ว่า ประกอบในที่นั้น, สิ่งนั้นของเขามีอยู่, มีอยู่ในที่นั้น (เช่น)

ประกอบในที่ลึกลับชื่อ อนติโม, อนติโย, อนติโก ลูกของเขา มีอยู่ หรือมีอยู่
 ในเขา ดังนั้น จึงชื่อปุกติโม, ปุกติโย, ปุกติโก. ความเหมาะสมของบัจจยนั้นมีอยู่
 ดังนั้นจึงชื่อ กปปิโย, ขฎาของเขา มีอยู่ ดังนั้นจึงชื่อชฎิโย, ส่วนแห่งความเสื่อมของเขา
 มีอยู่ ดังนั้นจึงชื่อ หานภาติโย ห่านองเดียวกัน ฐิติภาติโย - ผู้มีส่วนแห่งความตั้งมั่น.
 ธรรมะมีในฝ่ายแห่งการตรัสรู้ ชื่อ โทษิปกฐิยา, มีในพวก 5 ชื่อ ปญจวคคิยา,
 ห่านองเดียวกัน ฉพทคคิยา - มีในพวก 6 อุทริย - มีในทอง, สิ่งนี้มีในคน ดังนั้น
 จึงชื่อ อคคณิย (ในอุทราทรพหลังนี้) มีการลง น อากม.

ท้าว จ ศัพท์ ลง กิย และ ญย บัจจย ไค้ท้าว. ผู้ประกอบในชาติ
 ชื่อ ชาติกิโย, ห่านองเดียวกัน อนุชกิโย - ผู้ประกอบในความบอด, ผู้ประกอบในความ
 บอดแต่กำเนิด ชื่อ ชจุจนชกิโย สิ่งนี้ของคน ดังนั้นจึงชื่อสกิโย, ห่านองเดียวกัน
 ปรักิโย - ของผู้อื่น.

ลง ญย บัจจย ในความหมายว่า " เหมาะสม, เกื้อกูล, มี และเกิด"
 เป็นต้น เช่น เหมาะในการทำงาน ชื่อกมมญญู เหมาะในที่ประชุมชื่อ สหภ, มีการเอา (น) เป็น ญ เป็นต้นตามสูตรเป็นต้นว่า "(41) ยวคนคณ (ทหาราน
 พหุชานิจลญชการท) - พหุชณะ (สังโยค) แห่ง ท ล น และ ท อักษรซึ่งมี
 ย อยู่หลัง เอาเป็น จ ล ญ และ ช". ห่านองเดียวกัน เปรียงเกื้อกูลแก่การบวงสรวง
 ชื่อ เมชณ, น้ำมันเกื้อกูลแก่เท้า ชื่อ ปชช, ที่เกื้อกูลแก่รถชื่อ รจจา, มีในหมู่บ้าน
 ชื่อ คมโม, ที่มีในโค ชื่อ คหุย, แมมี ย บัจจยอยู่หลัง อาเทศ (โอ) เป็น อว ไค้ท้าว
 จ ศัพท์ในสูตรว่า "(31) โอ สเร จ - เมื่อมีสระ(อยู่หลัง) อาเทศ โอ (เป็น อว)

มีในกวีชื่อ กฤษณ์, มีในสวรรคชื่อทิพญา, ซึ่งที่เกิกจากนมชื่อ ฤๅญ, เป็นไปเพื่อนม ดังนั้น จึงชื่อ ฤๅญ เหมาะในบริษัทชื่อ ปาวิสสุโข (ตัวอย่างนี้) มีการลง ห อากม. ขนทั้งหลาย ผู้เกือกกลแก่พราหมณ์ ชื่อ พุราหฺมณฺญา, มีในอรุป ชื่อ อารุปฺปา เป็นต้น.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "ราชปุตฺตานํ สมฺมโท - หนฺมฺแห่งราชบุตรทั้งหลาย"
(สำเร็จรูปด้วยสูตรต่อไปนี้)

364. ลง กษ และ ฃ บัจจย ในความหมายว่า "หนฺม"

ลง กษ และ ฃ บัจจยหลังศัพท์ที่ลงท้ายด้วยฉวิวิภคิต ในความหมายว่า "หนฺมแห่งพวกเขา" (จึงสำเร็จรูปเป็น) ราชปุตฺตโก, ราชปุตฺตโก หรือ ราชปุตฺโต - หนฺมแห่งราชบุตร. ท่านองเดียวกัน มานุสฺสโก, มานุสฺโส - หนฺมแห่งมนุษย์, มาตุโร, มาตุโร - หนฺมแห่งบิดา, โปริสโก, โปริโส - หนฺมแห่งบุรุษ. หนฺมแห่งพระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย ชื่อ พุทฺธโก, พุทฺธโ. ท่านองเดียวกัน มายโร, มายโร - หนฺมแห่งนกยูง, กาโปโต - หนฺมแห่งนกพิราบ, โกลโล - หนฺมแห่งนกकुเหว่า, มาหิสโก, มาหิสโ - หนฺมแห่งกระบือ, โอรุโก - หนฺมแห่งอู, โอรุโก - หนฺมแห่งแกะ, หนฺมแห่งแพศ ชื่อ อรุโก. หนฺมแห่งพระราชาทั้งหลายชื่อ ราชโก. หนฺมแห่งภิกษุทั้งหลายชื่อ ภิกฺโข. หนฺมแห่งสิกขาทั้งหลายชื่อ สิกฺโข. หนฺมแห่งสองชื่อ ทวย. มีการอาเทศ อี เป็น อย ด้วยสูตรเป็นต้นว่า "(355) เทสฺ วุทฺธิ" ท่านองเดียวกัน หนฺมแห่งสาม ชื่อ ทย์ เป็นต้น.

คำว่า "สมฺมโท - ในความหมายว่าหนฺม" ยังเป็นไปอยู่ (ในสูตรว่า)

365. ลง ทา บัจจยหลัง คาม, ชน พนฺช และสหาย เป็นต้น.

ลง ทา บัจจยหลัง คาม ศัพท์เป็นต้น ในความหมายว่าหนฺม. หนฺมแห่งชาวบ้าน ชื่อ คามตา, ท่านองเดียวกัน ชนตา - หนฺมแห่งชน, พนฺชตา - หนฺมแห่งพวกทอง, สหายตา - หนฺมแห่งสหาย, นาคตา - หนฺมแห่งชาวเมือง. ด้วยการศึกษาทอนคำว่า "ตา" ลง ทา บัจจยแม้ในความหมายเดิมบ้าง (เช่น) เหวะนั้นเอง ชื่อ เหวตา, ศัพท์ที่ประกอบด้วย ทา บัจจย เป็นอติถิตีสังคฺเสมอ.

366. ลง อีย บัจจย ในความหมายว่าสิ่งนี้เป็นที่ตั้งของสิ่งนั้นด้วย

ลง อีย บัจจยท้ายศัพท์ที่ประกอบด้วยฉวิวิภคิต ในความหมายว่า สิ่งนี้เป็นที่ตั้งของสิ่งนั้น (เช่น) ที่ตั้งแห่งความมัวเมา ชื่อ มทฺนิโย, มทฺนียา, มทฺนีย. ที่ตั้ง

แห่งการผูกชื่อ พุชณีย์. ห่านองเดียวกัน มุจณีย์ - ที่ตั้งแห่งการหลงลืม. รชนีย์ - ที่ตั้งแห่งความขบใจ. กมนีย์ - ที่ตั้งแห่งการก้าวไป. หุสสนีย์ - ที่ตั้งแห่งการประทุษร้าย. อุปาหณีย์ - ที่ตั้งแห่งการบิถือ. ปสาทณีย์ - ที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส. ทัวย จ ศัพท์ (อง อัย ปัจจัย) แม้ในความหมายว่า "เกื้อกูล" เป็นต้น. (เช่น) เกื้อกูลแก่การบิถือชื่อ อุปาหณียา เป็นต้น

367. อง อายิตกุต ปัจจัยในความหมายของการเปรียบเทียบ.

อง อายิตกุต ปัจจัยหลังศัพท์ที่บอกถึงการเปรียบเทียบในความหมายเปรียบเทียบ สิ่งปรากฏคู่กัน ชื่อ ชูมายิตกุต, ห่านองเดียวกัน ทิมิรายิตกุต - สิ่งปรากฏคู่กันมีความมิต.

คำว่า "ทหุสส ฐาน - สิ่งนี้เป็นที่ตั้งของสิ่งนั้น" ยังเป็นไป.

368. อง ล ปัจจัยในความหมายว่าอาศัยสิ่งนั้น.

อง ล ปัจจัยในความหมายว่า "อาศัยสิ่งนั้น" และในความหมายว่า "สิ่งนี้เป็นที่ตั้งของสิ่งนั้น". (เช่น) อาศัยสิ่งชั่ว หรือ ที่ตั้งแห่งสิ่งชั่ว ชื่อ ญุฑลล, ญุฑลลวาวา วาวาอาศัยสิ่งชั่ว หรือ เป็นที่ตั้งแห่งสิ่งชั่ว. มีการซ้อน ล ห่านองเดียวกัน เวหุลล - ที่อาศัยความพอใจ หรือเป็นที่ตั้งแห่งความพอใจ.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "อภิชญา อสส ปกติ, อภิชญา อสส พุลา - ความเพ่งเล็งเป็นปกติของเขา หรือความเพ่งเล็งของเขามาก" (มีสูตรอธิบายดังต่อไปนี้)

369. อง อาล ปัจจัยในความหมายว่า "สิ่งนั้นของเขามาก".

อง อาล ปัจจัย หลังศัพท์ซึ่งลงท้ายด้วย ปฐมาวินิตติ ในความหมายว่า "สิ่งนั้นของเขามาก". (ทั้งนั้น รูปวิเคราะห์ข้างต้น จึงสำเร็จรูปเป็น) อภิชญาล, อภิชญาล, อภิชญาลโว - ผู้มีความเพ่งเล็งมาก, สีताल - ประเทศมีหนาวมาก, ชताल - ภูเขาที่มีหิมะมาก, ทยาล - ผู้มีความเอ็นดูมาก ก็เหมือนกัน. แต่ถือตาม สหุโท ศัพท์ ในสูตรว่า "(224) สหุโท โท" อง ก อากมโต. สำเร็จรูปเป็น อภิชญาลโก, อภิชญาลกา อภิชญาลโก - มีความเพ่งเล็งมาก, สีतालโก - ประเทศมีหนาวมาก, ทยาลโก - ผู้มีความเอ็นดูมาก ก็เช่นกัน เหมือนกับ ทีโน เป็น หีนโก, โปคโก, ฤมารโก, มาฆโก, มุหโก, อุโก อบรมทุกก, โอมทุกก และ สิมทุกก เป็นต้นก็เหมือนกัน.

ด้วยสูตรนี้ว่า "407 ยหุณูปนนา นิปาตนา อิชฺณนุติ" อง ก ปัจจัยใน

ความหมายว่าเหมือน, น่าเกลียด, ชื่อ, และความน่าเอ็นดู เป็นต้น ในความหมายว่า "เหมือน" เช่นเหมือนช้างชื่อ หกตึกา, เหมือนม้าก็เช่นกัน ในความหมายว่า "น่าเกลียด" เช่น สมณะชื่อ สมณะกะ, พรหมมณาน่าเกลียด, คนหัวโล้นน่าเกลียด, บัณฑิตน่าเกลียด, และนักไวยากรณ์น่าเกลียด ก็เหมือนกัน ในความหมายของชื่อ เช่น คนรับจ้างใน ความหมายว่า "นาสงสาร เช่น บุตรผู้นาสงสาร

จากนั้นลง ทตก และวณฺฑุ ปัจจัยในความหมายว่า " ปริมาณ หลัง ก็ ย ต และ เอก ศัพท์. สิ่งนั้นมีปริมาณเท่าไร ชื่อว่า กิตฺตกํ สิ่งมีปริมาณเท่าใด, มี ปริมาณเท่านั้น, มีปริมาณเท่านั้น ก็เหมือนกัน. และเมื่อลง วณฺฑุ ปัจจัยจะเป็น อา สิ่งมีปริมาณเท่าใด ชื่อ ยาวา ยาวนฺโต, แจกเหมือนคุณวณฺฑุศัพท์. ทาวา, ทาวนฺโต (มีปริมาณเท่านั้น), เอกาวา, เอกาวนฺโต (มีปริมาณเท่านี้) เป็นต้นเหมือนกัน

ในรูปวิเคราะห์ว่า "ทำด้วยทอง"

370. ลง มย ปัจจัย เมื่อจะบอกว่าการทำด้วยสิ่งนั้น

ลง มย ปัจจัยในเนื้อความที่บอกว่าทำด้วยสิ่งนั้น การกระทำนั้นจากสิ่งนั้น ทั้งนั้นจึงชื่อ ทปฺปกติ ไต่แก่การทำให้แปลกจากเดิม, เมื่อพูดถึงการกระทำจากสิ่งนั้น, อีกประการหนึ่ง ชื่อว่า ปกติ เพราะเป็นสิ่งอันเขายอมทำทำด้วยสิ่งนั้น ชื่อทปฺปกติ, การพูด คือบอกถึงการกระทำด้วยสิ่งนั้น ชื่อ ทปฺปกติวจน. สุวณฺณโย รโด - รดทำด้วยทอง หรือ โสวณฺณโย, ภาชนะพิเศษชนิดหนึ่งทำด้วยทอง, ภาชนะทำด้วยทอง, ที่ทำด้วยรูปิยะ, ที่ทำด้วยเงิน, ที่ทำด้วยขางไม้, ที่ทำด้วยดินเหนียว ก็เหมือนกัน. ที่เกิดขึ้นด้วยฤทธิ์ ชื่อ อิหุติมยํ สำเร็จมาจากใจ ชื่อ มโนเมยา, ทำจากเหล็ก ชื่อ อโฆมยํ.

อนึ่ง ในที่นี้ บทว่า มโนคณาหีนํ ยังคงมีต่อไป

เมื่อลมวิกตติแล้ว เอาที่สุดศัพท์เหล่านั้นเป็น โอ.

ที่ว่า เป็น โอ อักษร เพราะเมื่อลมวิกตติแล้วต้องเอาที่สุดของมโนคณาหีนํ เป็นต้น เหล่านั้นเป็นโอ

อุจจาระที่ทำโดยโค หรือที่เกิดจากโค ชื่อ โคมยํ. ด้วยการแยกว่า "มโย" แม้ในความหมายของศัพท์เดิม ก็ลง มย ปัจจัยได้ เช่น หานนํเอง ชื่อ หานมยํ, สีลมยํ (สีลนํเอง) เป็นต้น.

สังสัฎฐาหิอเนกัตถศัพท์ธิต (จบ)

ในรูปวิเคราะห์ว่า "ความเป็นแห่งคนเกียจคร้าน" (สำเร็จได้ด้วยสูตร
ต่อไปนี้)

371 ลง ญบ ทุก และทา ปัจจัย ในความหมายว่า "ความเป็น" บ้าง

ลงปัจจัยเหล่านี้คือ ญบ ทุก และต หลังศัพท์ที่ประกอบด้วยฉวิวิภคิ
ในความหมายว่าความเป็นสิ่งนั้น. ถ้อยคำ ตุ ศัพท์ ยังลง ทุกคน และเขยิบ ปัจจัย
เป็นต้นด้วย. ความรู้และศัพท์ทั้งหลายเกิดจากคุณนั้น ดังนั้น จึงชื่อว่า ภาวะ ทาน
กล่าวว่าเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นไปของศัพท์. สมจริงดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า
ที่อยู่ของศัพท์ในศัพท์ เพราะมีคุณไท ลง ญบ ทุก และทา ปัจจัยในความหมายของคุณ
นั้น

ศัพท์ที่ลง ญบ ทุก และทุกคน ปัจจัย เป็น นปุงสกลิงค์เสมอ. ที่ลง ทา
ปัจจัย โดยสภาพแล้วเป็นอดีตถึงค้อย่างเดียว. ญบ ปัจจัยนี้ลงหลัง พุราหุณณ ศัพท์
เป็นต้น ในเมื่อกล่าวถึงคุณ ในการลง ญบ ปัจจัย นั้น ต้องลบ อ วัณณะ ตามสูตร
ว่า "(354) อวญโธ เย โสญจ". แล้ววุทธิสระต้น

ความเป็นผู้เกียจคร้าน, ความเป็นผู้ไม่มีโรค ก็เช่นกัน, ความเป็นผู้มี
ความสุข ชื่อ โอทคย, ความเป็นเพื่อนชื่อ สชย. ความเป็นผู้ไม่มีหนี้ ชื่อ อานนย
ความเป็นแม่หม้าย ชื่อ เวชพูย, ความเป็นผู้อ่อนแอ ชื่อ หุพหุย, ความเป็นคนพาล
ชื่อ พาลย, ความเป็นคนโลเล ชื่อ จาปสย. ท่านองเดียวกัน ความเป็นผู้ฉลาด ชื่อ
เวยยทุกย, ความเป็นคนตระหนี่ ชื่อ มจจย, ความเป็นผู้เป็นใหญ่, ความเป็นผู้
เกียจคร้าน, ความเป็นคนหัวโล้น, ความเป็นผู้หลง ก็เหมือนกัน. ในอุทานทั้งหลาย
มี เวยยทุกย เป็นต้นนี้ มีการลง อีอาหม เพราะมี บ ปัจจัย ตามสูตรว่า "(355)
เตสุ วุทธิ" เป็นต้น

ในอุทานทั้งหลายเป็นต้นว่า ความเป็นบัณฑิต ชื่อ ปญพิคย มีการอาเทศ
ทุก ซึ่งเป็นตัวสะกดเป็นต้น เป็น จ ล ญ และ ช ตามสูตรว่า "(41) บวคนุตลนทการาน
พญชานานิ จลญชการทุก" หากการชอนอักษร เป็น ปญหุจ (ความเป็นบัณฑิต).
ความเป็นพหูสูตร ชื่อ นานุสจ. เอา อ เป็น อ ตามสูตรว่า "(355) เตสุ วุทธิ"
เป็นต้น ไปโรหิจจ (ความเป็นไปโรหิต) ก็เหมือนกัน, ความเป็นแห่งผู้ใหญ่

ชื่อ อาธิปจฺจุ, ความเป็นผู้ทรงสิทธิ์ชื่อ มุฏฐุสจฺจุ, (ในที่นี้) มีการลบ อิ วัณณะ
ความเป็นผู้ฉลาด ชื่อ โกสธฺฐุ, ความเป็นผู้โอบอ้อม ก็เช่นกัน, ความเป็นสมณะ ชื่อ
สามญฺญ, ความเป็นคนใจ ชื่อ เกลญฺญ. ในเมื่อมีตัวสะกดอยู่หลังต้องรัสสะ ตามสูตรว่า
"(339) กฺวาจาติมชฺชุกฺตฺวา เป็นต้น (ที่หะรัสสะสะระกันหามกลางและที่สุดได้เมื่อมีปัจจัย
อยู่หลัง)

ความเป็นคนใจดี ชื่อ โสหฺชฺ, ความเป็นผู้ฉลาดก็เช่นกัน, ความเป็นคน
เกียจคร้าน ชื่อ โกสชฺชฺ เอา อี เป็น เอ ตามสูตรว่า "(355) เทสุ วุหฺชฺ" เป็นต้น
ห่านองเดียวกัน ในอุทานที่ว่า ความเป็นบุรุษ ชื่อ โปริสฺ เป็นต้น ถ้อยตาม การ ศัพท์
ในสูตรว่า "(41) ยวตฺนฺตฺลน" เป็นต้น มีการอาเทศ อักษร ส ท วรรค จ วรรค ญ วรรค
และ ป วรรค ที่มี ย อยู่หลังเป็น ส, ท วรรค จ วรรค ญ วรรค และป วรรค,
ความเป็นคนมีใจดี ชื่อ โสมนฺสฺ, ความเป็นคนมีใจชั่ว ความเป็นคนว่าง่าย และความ
เป็นคนว่าปากก็เหมือนกัน. ในอุทานเหล่านี้ มีการลง ส อาคม. ห่านองเดียวกัน
ความเป็นคนฉลาด ชื่อ เนปฺกฺ, มีการซ่อนอักษร. ความเป็นผู้ใหญ่ก็เหมือนกัน, ความ
เป็นผู้อยู่ไกล ชื่อ โทภฺกฺ, ความเป็นทอคำ ชื่อ วาณฺชฺ, ความเป็นพระราชา ชื่อ รชฺชฺ,
มีการรัสสะตามสูตรว่า "(339) กฺวาจ" เป็นต้น. ความมีรูปเสมอกัน ชื่อ ชารูปฺ, กวา
อุปมา และความเป็นกวาละเอียคออกก็เช่นกัน.

ความเป็นจริงชื่อ ทจฺจ, ความเป็นผู้มีปัญญาหามชื่อ หุมฺเมชฺช, ความเป็นสมณะ
ชื่อ สามญฺญ ความเป็นพราหมณ์ ก็เช่นกัน, ความเป็นผู้ละเอียคชื่อ เนปฺญญ. แม้ในอุทานที่ว่า
ทจฺจ เป็นต้น ก็มีการอาเทศ ท ช ญ ที่อยู่ที่ค ย เป็น ฉ ญ ตาม การ ศัพท์ นั้นเอง

ที่ ลง ทุต ทา ปัจจัย เช่น ความเป็นผู้ถือขบมังสุก เป็นต้น วัตร ชื่อ ปสฺสุกฺกิตฺ, ปสฺสุกฺกิตา, เช่นเดียวกัน เทจิวรฺกิตฺ, เทจิวรฺกิตา (ความเป็นผู้ถือไตรจีวร เป็นวัตร)
โอทฺริกิตฺ, โอทฺริกิตา (ความเป็นผู้ประกอบในทอง) มนฺสฺสฺกิตฺ, มนฺสฺสฺกิตา (ความเป็น
มนุษย์) ไทแก่ ชาติ นิสฺกิตฺ, นิสฺกิตา (ความเป็นสีเขียว) ไคแก่ กุณฺ ปาจฺกิตฺ, ปาจฺกิตา,
(ความเป็นผู้ปรุง) ไทแก่ กิริยา. หนฺชฺกิตฺ, หนฺชฺกิตา (ความเป็นคนมีไม้เท้า) ไคแก่
ศัพท์.

สุจิตา (ความเป็นคนกล่าวคำจริงเป็นปกติ), ปารมิตา (ความเป็นผู้มีมารมี), กตัญญูตา (ความเป็นผู้กตัญญู), สัพพัญญูตา (ความเป็นผู้รู้ทุกอย่าง). เมื่อลง ตา ปัจจุบัน มีการวิสสะโตกตวามสูตรว่า "(339) กุจ" เป็นต้น, อปฺปิจุตฺตา, (ความเป็นผู้ปรารถนาน้อย), อสฺสทฺตฺตา (ความเป็นผู้ไม่ของเกี้ยว) ภสฺสราตฺตา (ความเป็นผู้มีนิตินในการพูด), นิตฺทราตฺตา (ความเป็นผู้มีนิตินในการนอน) และ สหฺตา (ความเป็นของเธอ) เป็นต้น.

ที่ลง ทุกคน ปัจจุบัน เช่น ความเป็นผู้ชุน ชื่อ ปุชฺชชุนตฺตฺน. เวหนตฺตฺน (ความเป็นเวหน) และชายตฺตฺน (ความเป็นชาย) ก็เหมือนกัน.

ที่ลง เฉยๆ ปัจจุบัน เช่น ความเป็นของของสะอาคชื่อ โสเจยฺย, ความเป็นผู้ปกครองก็เช่นกัน. ความเป็นอิงชื่อ กาเปยฺย, ความเป็นผู้ขโมยชื่อ เถยฺย. มีการลบ น ตามมหาวุทฺติ.

ด้วยการแยกสูตรว่า "นฺนุชฺชตฺตฺตา" ลง นฺนุชฺช ปัจจุบัน เป็นต้น ในการกระทำ และในความหมายของศัพท์เดิม ความเป็นผู้กล้าหรือการกระทำของผู้กล้าชื่อ วิริย, การกระทำของภิกษุผู้ชอบเลี้ยงเด็ก ชื่อ ปริภุญ, ความเป็นภิกษุผู้ชอบเลี้ยงเด็ก ชื่อ ปาปริภุญตฺตา, ทำความเป็นผู้ว่างาย ความเป็นหมอนหรือกรรมของหมอน ชื่อ เกสชฺช. ความเป็นผู้ชวนชวาย หรือการกระทำของผู้ชวนชวาย ชื่อ เวยฺยววจฺจ, ความเป็นคนโอ้อวด หรือการกระทำของผู้โอ้อวด ชื่อ สาเรยฺย.

สำหรับในความหมายของตนเอง - ตามความจริงนั่นเองชื่อยดาจุจ, ความกรุณานั่นเองชื่อการุญฺญ, ถึงเวลาแล้วนั่นเองชื่อว่า ปคฺคกฺลล, มีอากาศเป็นที่สถิตนั่นเองชื่อ อากาसानญฺจ, ความคล่องแคล่วแห่งกายนั่นเองชื่อ กายปาคุญฺญตฺตา เป็นต้น.

ในรูปวิเคราะห์ว่า วิสมสุส ภาโว มหฺวา คุตฺ ตา ปัจจยฺ ใช้ในอรรถว่า
ภาว (ความเป็น)

372. อง ฌ ปัจจยฺ หลัง วิสม ศัพท์เป็นต้น

หลังศัพท์ที่ประกอบด้วยฉวิวิภคฺติ มีวิสม ศัพท์ เป็นต้น ลง ฌ คุตฺ และ ตา
ปัจจยฺ ในความหมายว่า ความเป็นของสิ่งนั้น. สุตฺรนี้มีลักษณะเหมือนกัน เวสมิ, วิสมคุตฺ,
วิสมตา - ความไม่มีผู้เสมอ. ความเป็นของสละอาทชื่อ โสจฺ, สฺจฺคุตฺ, สฺจฺตา, ความ
เป็นครูชื่อ คารโว มีการวิหิตฺสระตน. ถือตาม จ ศัพท์ ในสุตฺรว่า "โอ สเร จ"
มีการอาเทศ อุ เป็น อว ควบ. ความเป็นบุคคลผู้ฉลาด ชื่อ ปาญวํ, ปญฺคุตฺ, ปญฺตา,
ความเป็นคนตรง ชื่อ อชฺชวํ, ความเป็นคนอ่อนโยนชื่อ มหฺทวํ ในที่นี้ มีการเอา อี,
อุ เป็น อา เพราะลง ฌ ปัจจยฺ ตามสุตฺรว่า "อาทฺตญฺจ" แล้วซ่อนอักษร และเพราะ
มีตัวสะกดจึงมีการวิหิตฺสระตน. ความเป็นคนตรง, ความเป็นคนอ่อนโยน.

เช่นเดียวกัน ความเป็นใหญ่ ชื่อ อาริสฺสํ ความเป็นคนองอาจ, ความเป็น
กุมาร ชื่อ โกมารํ, ความเป็นคนหนุ่มชื่อ โยพฺพนํ, ลง น อาคม ตามมหาวิภคฺติ.
ความเป็นผู้สูงส่ง หรือการกระทำของผู้สูงส่ง ชื่อ ปารมี ไคแก่การทำให้เป็นต้น
ลง อี ปัจจยฺตามสุตฺรว่า "ฉว ฌิก" เป็นต้น ความเป็นผู้พร้อมเพรียงกันชื่อ สามคุตฺ

373. ลง ญฺ ปัจจยฺ หลัง รณณิศัพท์เป็นต้น

ลง ญฺ ปัจจยฺ หลัง รณณิศัพท์เป็นต้น และลง คุตฺ ตา ปัจจยฺ ในความหมาย
ของภาวศัพท์. ความเป็นสิ่งที่น่าพอใจชื่อ รณณิกํ, รณณิคุตฺ และรณณิตา.
เช่นเดียวกัน มานุญฺญกํ, มนุญฺญคุตฺ, มนุญฺญตา - ความเป็นที่น่ายินดี, ปิยรูปกํ,
ปิยรูปคุตฺ, ปิยรูปตา - ความเป็นคนน่ารัก, กลฺยาณกํ, กลฺยาณคุตฺ, กลฺยาณตา
- ความเป็นคนดี, โจรกํ, โจรวิกา, โจรคุตฺ, โจรตา - ความเป็นโจร,
อหฺตฺกํ, อหฺตฺคุตฺ, อหฺตฺตา - ความเป็นของครึ่งเดียว เป็นต้น.

ภาวศัพท์ (จบ).

ในบทวิเคราะห์ว่า "คนเหล่านี้ล้วนเป็นคนเลว คนนี้เลววิเศษกว่า
คนเหล่านี้"

374. สง ทร คม อีย และ อิกฺขุ บัจจยในความหมายว่าวิเศษ
(ต่างไปจาก)

บัจจยเหล่านี้คือ ทร คม อียิสฺส ก อีย และ อิกฺขุ สงในความหมายว่าวิเศษ
ศัพท์ ปาปาคโร, ปาปคต, ปาปคร เลวกว่า ยิ่งไปกว่านั้นชื่อปาปคโม, ปาปคมา,
ปาปคม (เลวที่สุด) ปาปียิสฺสโก, ปาปียิสฺสกา, ปาปียิสฺสก (เลวกว่า), ปาปิโย,
ปาปียา, ปาปีย (เลวกว่า), ปาปิฏโร, ปาปิฏรา, ปาปิฏฺ (เลวที่สุด), เลวกว่า
ยิ่งขึ้น ชื่อ ปาปิฏฺคโร, ปฏฺคโร (ฉลาดกว่า) ปฏฺคโม (ฉลาดที่สุด), ปฏฺคียิสฺสโก,
ปฏฺคียะ, ปฏฺคียโร (ฉลาดที่สุด) ประเสริฐยิ่งกว่าคนทั้งหมดชื่อ วรคโร (ประเสริฐกว่า)
วรคโม (ประเสริฐที่สุด) วรียิสฺสโก, วรียะ, วรียโร, ประณีตกว่า, ประณีตที่สุด
ก็เช่นกัน.

สง อีย และ อิกฺขุ บัจจยในความหมายว่า คนเหล่านี้ทั้งหมดเจริญ คนนี้
เจริญยิ่งกว่าคนเหล่านั้น

375. เพราะ อีย และ อิกฺขุ บัจจย จึงเอา วุฑฺฒ ศัพท์เป็น ช,

เอา วุฑฺฒ ศัพท์ทั้งศัพท์นั้นและ เป็น ช เพราะ อีย และ อิกฺขุ บัจจย
อยู่เบื้องหลัง เจริญกว่า, เจริญที่สุด สำหรับในที่นี้ถือตาม ทู ศัพท์ในสูตรว่า
"สรโปล" เป็นคน ไมคองสม แดลอบสระต้นตามสูตรว่า "สรา สเร โปล" แล้ว
เอาเป็น เอ ตามสูตรว่า "กฺวจาสวณฺณํ สุกฺเต".

หัวข้อว่า "อียฺกุเรสุ" และบทว่า "โช" ยังมีต่อไป

376. เอา ปสฺทถ ศัพท์เป็น ส ค่าย.

ปสฺทถ ทั้งศัพท์ เป็น ส และเป็น ช เพราะ อีย และ อิกฺขุ บัจจย คนนี้
ประเสริฐ และคนนี้ก็ประเสริฐ คนเหล่านี้ประเสริฐทั้งหมด คนนี้ประเสริฐยิ่งไปกว่า
คนเหล่านี้ ทั้งนี้จึงชื่อว่า เสฺยโย และเสฺยโร, เชฺยโย และ เชฺยโร.

377. เอา อนคิโก เป็น เนท

อาเทศ อนคิก ทั้งศัพท์เป็นเนท เพราะ อีย และ อิกฺฐ ัจจย. ไกลโดยวิเศษ
ชื่อ เนทโย เนทฺธิโร

378. เอา พาทุน เป็นสาธ.

พาทุน ทั้งศัพท์ อาเทศ เป็นสาธ เพราะ อีย และ อิกฺฐ ัจจย. แข็งแรง
โดยชื่อ สาธโย สาธฺธิโร

379. เอา อปฺป เป็น กณ.

เอา อปฺป ทั้งศัพท์ เป็น กณ เพราะ อีย และ อิกฺฐ ัจจย. น้อยโดย
วิเศษ ชื่อ กณโย กณฺธิโร.

380. เอา บุว ศัพท์ เป็น กณ ค้วย

เอาบุว ทั้งศัพท์ เป็น กณ เพราะ อีย และ อิกฺฐ ัจจย. เอา ๗ เป็น
น ตามสูตรว่า " เทสุ วุทธิ " เป็นต้น จึงเป็น กณโย (หนักกว่า), กณฺธิโร (หนักที่สุด)

381. ลว วนฺตุ มนฺตุ และวี ัจจย

วณฺตุ มนฺตุ และวี เมื่อลง อีย และ อิกฺฐ ัจจย. คนเหล่านี้ทั้งหมดมีคุณ คน
นี้มีคุณ คนนี้มีคุณโดยวิเศษกว่าคนเหล่านี้ จึงชื่อ กณโย, กณฺธิโร, ผู้มีสติเป็นพิเศษ
ชื่อ สติโย สติฺธิโร, ผู้มีปัญญาเป็นพิเศษ ชื่อ เมธิโย เมธิฺธิโร เป็นต้น.

ในรูปวิเคราะห์ว่า " เขามีปัญญา หรือมีปัญญาอยู่ในเขา "

382. ลง วี ัจจย ในความหมายว่า " เขามีสิ่งนั้น " ค้วย

หลังศัพท์ที่ประกอบค้วย ปฐมวิภक्ति ลง วี ัจจย ในความหมายว่า
" เขามีสิ่งนั้นอยู่ในเขา " วี ัจจย นี้ยังลงหลัง เมธา และ มายาศัพท์ค้วย เป็น
เมธาวิ เมธาวิโน (ผู้มีปัญญา) ใน อิตติสิงค์ ต้นลง อินี ัจจย เนื่องจากเป็น
ศัพท์ที่ลงท้ายค้วย อี ตามสูตรว่า "(193) ปติภิกฺขุราชาธิการนุเทหิ อินี" จึงเป็น
เมธาวิณี เมธาวิโนโย (สตรีมีปัญญา) ใน นปุงสกลิงค์ เช่น ทรกฺขณมีปัญญา,
บุรุษมีมายา, สตรีมีมายา และจิตมีมายาก็เหมือนกัน.

ถือตาม จ ศัพท์ ยังลง โส, อิล, ว และอาธ บัจจย เป็นต้น ได้ด้วย

เช่น เขามีปัญญาทิ หรือปัญญาทิมีในเขา จึงชื่อ สุเนชโส, มีการวิสสะโอมโส (ผู้มีชน) ก็เหมือนกัน สัตว์มีหางหรือมีหางอยู่ในเขา ชื่อว่า ปิจจโธ, เชนโธ (ผู้มีพองน้ำ), ฤทธิโธ (มีจะงอยปาก) และชฎิโธ (ผู้มีชฎา) ก็เช่นกัน เขามีขม ชื่อ เกสโธ, และ วาจาโธ (ผู้มีวาจา) เป็นต้น.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "เขามีทมะ หรือมีทมะในเขา"

หัวข้อว่า "ทหสสุคติ" ก็ยังตกไปอยู่.

383. ลง สี บัจจย หลัง ทป ศัพท์เป็นต้น.

ลง สี บัจจย หลัง ทป ศัพท์เป็นต้นในความหมายว่า "เขามีสิ่งนั้นอยู่" มีการซ้อน ส เป็น ทปสุสี, ทปสุสีโน, ทปสุสีนี, ทปสุสี (ผู้มีทมะ), เทชสุสี (ผู้มีเทช) ยสสุสี (ผู้มียศ), มนสุสี (ผู้มีใจ) และปยสุสี (ผู้มีน้ำนม) ก็เหมือนกัน.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "เขามีไม้เท้า หรือมีไม้เท้าอยู่ในเขา"

384. ลง อิก และ อี บัจจยหลัง ทนท ศัพท์เป็นต้น

อาหิ ศัพท์นี้ มีอรรถในประการ. ลงบัจจยเหล่านี้ คือ อิก และอี หลังศัพท์ ที่มี อ และ อา เป็นที่สุก มี ทนท ศัพท์เป็นต้น ในความหมายว่า สิ่งนั้นของเขามีอยู่. (เช่น) ทนทโก, ทนท, ทนทโน, ทนทนี (ผู้มีไม้เท้า), ห่านองเดียวกัน มาสิโก, มาสี, มาสินี (ผู้มีทวงมาลัย), ฉกฺทโก, ฉกฺท (ผู้มีฉัตร), ฐปีโก, ฐปี (ผู้มีรูป), เกสิโก, เกสี (ผู้มีขม), ชธี (ผู้มีหมู), ฐาณิ (ผู้มีฐาณ), ทกฺท (ผู้มีมือ) เป็นต้น.

385. ลง ร บัจจย หลัง มฐ ศัพท์เป็นต้น

ลง ร บัจจย หลัง มฐ ศัพท์เป็นต้น ในความหมายว่า "สิ่งนั้นมีอยู่แก่เขา" ความหวานมีอยู่แก่น้ำอ้อยนั้น หรือมีอยู่ในน้ำอ้อยนั้น เหล่านั้นน้ำอ้อยจึงชื่อ มฐโร, มฐรา สกฺฐรา - น้ำตาลกรวดมีความหวาน, มฐร์ ชีร์ - น้ำนมมีความหวาน, คางเป็นแองมีอยู่แก่สัตว์นั้น เหล่านั้น สัตว์นั้นชื่อ กฺฐโร, ปากมีอยู่แก่เขา เหล่านั้น เขาจึงชื่อ มฺฐโร, ทัพไม้หิมิโพรงชื่อ สฺฐโร, สฺฐโร - ผู้มีความสะอาด, นคโร - ประเพณีปราสาท ก็เหมือนกัน.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "เขามีคุณ หรือมีคุณอยู่ในเขา"

386. ลง วนตุ บัจจยฺ หลัง คุณ ศัพท์เป็นต้น.

ลง วนตุ บัจจยฺ หลัง คุณ ศัพท์เป็นต้น ในความหมายว่า "เรามีสิ่งนั้นอยู่" เมื่อลบบัณฑิตและตั้งชื่อนามของลง ลี วัคคิเป็นต้น คุณวนตุ ลง ลี. อาศัยบหว่า "สวัคคิซุส นตุส" เอาเป็น อา ความสุทรวา "อา ลิมฺหิ". บุรุษผู้มีคุณ. ส่วนที่เหลือน่าจะทราบกันไค, ผู้มีคุณ. และผู้มีตระกูลเป็นต้นก็เหมือนกัน. ในอิตถิลิงค์ ลง อี บัจจยฺ ความสุทรวา " (190) ฃวณิกเขยฺยณฺนุคฺหิ " เมื่อบหว่า "วา" ยังเป็นไป อยู่เอาเป็น ท บางความสุทรวา " (191) นตุสฺส ทมิกาเร " จึง เป็นคุณวคิ คุณวนตุ เป็นต้น ในนปฺงสกลิงค์ มีการอาเทศ นตุ กับวัคคิเป็น อํ ความสุทรวา " (198) อํ นปฺสเก " จึงเป็นคุณวํ เป็นต้น.

ในรูปวิเคราะห์หว่า "เรามีสติ หรือ สติมีอยู่ในเขา"

คำนั้นใช้ในอรรถว่า มี

387. ลง มนตุ บัจจยฺ หลัง สกิสศัพท์เป็นต้น.

หลังลึงค์ที่ประกอบด้วยปฐมาวัคคิ มีสกิสศัพท์เป็นต้น ยกเว้น ศัพท์ที่ลงท้ายด้วย อ วัณณะ ลง มนตุ บัจจยฺ ในความหมายว่า " เรามีสิ่งนั้นอยู่" วิธีที่เหลือทำเหมือน คุณวนตุศัพท์. จึงเป็น สติมา, สติมฺหิ, สติมนฺหิ, สติมิ (ผู้มีสติ) ชิจิมา (ผู้มีความตั้งมั่น) และคคิมา (ผู้มีคติ) เป็นต้นก็เช่นกัน.

ท่านองเดียวกัน ในอุทานรณนี้ว่า "เรามีอายุ หรืออายุมีอยู่ในเขา"

จึงชื่อ อายุมนตุ"

388. เอา อู แห่ง आयु ศัพท์ เป็น อส เพราะ มนตุบัจจยฺ.

เอา อู แห่ง आयु ศัพท์เป็น อส คังนั้น เพราะ มนตุ บัจจยฺ จึงอาเทศเป็น อส ไครูปเป็น आयुสมา (ผู้มีอายุ) วิธีที่เหลือเหมือนเดิม. โคของเรามีอยู่เท่านั้นเขาจึงชื่อว่า โคมา, โคมฺนุโค, โคมฺหิ, โคมฺนุหิ, โคมํ กุล - ตระกูลมีโค เป็นต้น.

ในรูปวิเคราะห์หว่า "เรามีครุฑา" (สำเร็จรูปด้วยสุทรวาไปนี้)

389. อง ฉ ปัจจุบัน หลัง สหชา ศัพท์เป็นต้น.

หลัง สหชา และ บัญญา ศัพท์ เป็นต้น อง ฉ ปัจจุบัน ในความหมายว่า "เรามีสิ่งนั้นอยู่" บุรุษมีศรัทธา, หญิงสาวมีศรัทธา, ทรภะกุ่มมีศรัทธา ผู้มีปัญญาและ ผู้ไม่มีความกระหน่ำก็เช่นกัน ห่านองเดียวกัน บัญญาเครื่องศรีษะของพระพุทธเจ้ามีอยู่ แก่เขา เหตุนั้น เขา จึงชื่อ พุทธิไซ เป็นต้น.

ออสัทธิกฤษิต (จบ)

ในรูปวิเคราะห์ว่า "เต็มของ 5" (สำเร็จด้วยสุทรต่อไปนี้)

390. อง ม ปัจจุบันในปฐมสังขยา.

สังขยาเต็มด้วยสิ่งนั้นถึงนั้นจึงชื่อ ปฐม, เต็มด้วยจำนวนนับชื่อ สังขยาปฐม อง ม ปัจจุบัน หลังศัพท์ที่ประกอบด้วยฉวิวิภक्तिในความหมายของปฐมสังขยา. ที่ 5, หญิงเป็นที่เต็มแห่งหญิงทั้งหลาย 5 ชื่อ ปญฺหมี, อง อี ปัจจุบันตามสูตรว่า "(187) นหาหิตโต วา อี". อง อา ปัจจุบัน ตามสูตรว่า "(176) อิกุติยมโต อีปจฺจโย". วิริยบารมีที่ 5, ฉานที่ 5, สกุกโม, สกุกมี, สกุกมา, สกุกมี (ที่ 7); อฏฺฐโม, อฏฺฐมี, อฏฺฐมา, อฏฺฐมี (ที่ 8), นวโม, นวมี่, นวมา, นวมี่ (ที่ 9), หสโม, หสมี่, หสมา และ หสมี่ (ที่ 10) เป็นต้นก็เหมือนกัน.

ทิงทราย (ม ปัจจุบัน)ว่าทำหน้าที่เป็นที่เต็มแห่งการนับ

391. อง ฉ, ฐา ปัจจุบัน หลัง จตุ และ ฉ ศัพท์ (ในปฐมสังขยา).

อง ฉ และ ฐา ปัจจุบัน หลัง จตุ และ ฉ ศัพท์ ในความหมายของ ปฐมสังขยา. บุรุษเป็นที่เต็มแห่งบุรุษทั้งหลาย 4 ชื่อ จตุกฺกโต, มีการซ้อนอักษร จตุกฺกดี, จตุกฺกดา, จตุกฺกดี. บุรุษเป็นที่เต็มแห่งบุรุษทั้งหลาย 6 ชื่อ ฉฺจโร, ฉฺจรี, ฉฺจรา, ฉฺจรี และ ฉฺจโรโม ก็เช่นเดียวกัน.

ในอุทาหรณ์ว่า "ฉาน, ฉหายคน"

392. เอา ฉ เป็น ส บ้าง. (ในปฐมสังขยา)

ในสังขยามีการอาเทศ ฉ เป็น ส ก็มี เรามีชีวิต 6 วันชื่อ สาน, หรือ ฉาน, อายุคนะ 6.

ในรูปวิเคราะห์ว่า "เต็มของ 2"

393. สง คติย ปัจจัย หลัง หวิ และ ตี ศัพท์

หลัง หวิ และ ตี ศัพท์เหล่านี้ สง คติย ปัจจัยในความหมายของปฐมสังขยา
บทว่า หวิคณฺณํ ก็ตกไปด้วยการเปลี่ยนวิภक्ति.

394. และเมื่อสง คติย ปัจจัย เอา เป็น หุ ต บ้าง.

มีการอาเทศ หวิ เป็นหุ และติ เป็น ท เพราะสง คติย ปัจจัยข้างหลัง.

บุรุษคนที่ 2, สตรีคนที่ 2, ตระกูลที่ 2 เต็มของ 3 ก็เช่นกัน เป็น ทคิโย,
คคิยา และ คคิยํ ดือตามอิมศัพท์ แม้ในที่อื่นก็มีการอาเทศ หวิ ศัพท์ เป็น หุ
ตาม จ ศัพท์ บ้างอาเทศเป็น หิ ไค้ด้วย. 2 คินชื่อว่า หุรคฺคํ, หุวิขํ (2 อย่าง)
หุวคฺคํ (2 องค์) หิรคฺคํ (2 คิน), หิคณฺ (เพิ่ม 2) และหิคุ (โค 2 คิว)

395. เอา จตุคฺค กับ อหุช เป็น อหุชชฺช เอา หุคิย กับ อหุช เป็น
หิวชช, -หิยชช และคคิย กับ อหุช เป็น อหุชคิย.

มีการอาเทศ จตุคฺค หุคิย และคคิย พร้อมกัน อหุช ศัพท์ที่เป็นบทหน้า เป็น
อหุชชฺช หิวชช หิยชช และ อหุชคิย. สำหรับในสุทฺตนี้

จตุคฺค และ หุคิย ศัพท์เป็นต้น ซึ่งไค้ชื่อว่า มี อหุช ศัพท์
อยู่หน้า เพราะดือไค้ด้วย อหุช ศัพท์ที่วางอยู่หน้า ทาน
ดือเอาด้วย เถอ์ ศัพท์

ที่ 4 ไค้ถึง ชื่อ อหุชชฺช, ที่ 2 ไค้ถึง ชื่อ หิวชช, หิยชช, ที่ 3 ไค้
ถึง ชื่อ อหุชคิโย.

ในความหมายว่า 1 กับ 10 เมื่อทำเป็น หวันทวสมาส, ในความหมายว่า
10 เกินไป 1 เมื่อทำเป็น คปฺปวิสสมาส, บทว่า "สงฺขยาเน" ยังคงคิดไป มีการทำ
เป็นอา ตามสูตรว่า "(253) เทวภูฏานมากาโร วา" ว่า ศัพท์นี้มีความหมายว่า
กล่าวนำไว้ชัดแล้ว และเพราะฉะนั้นในที่นี้ ว่า ศัพท์ แสดงว่า ความเป็น อา ของ
หวิ เอก และ อญฺฐ มีแน่นอนเมื่อมีหฺส (อยู่หลัง) ของหวิจนถึง นวฺคิ มีบ้าง แต่ไม่มี
ในจำนวนอื่น เอา เป็น ร ตามสูตรว่า " (254) เอกาทิโต หสฺสงฺขยาเน"
แม้จะมีการสงฺสยถึงจำนวนอักษร เนื่องจากเป็นจำนวนอักษร การอาเทศ ห ของ หส
เป็น ร ก็ต้องมีเพราะมีเครื่องหมายไกล้กัน

จากนั้น สง โย พหุจนะ ต้องเอาที่สุคศัพท์กับวิภक्तिเป็น อ ตามสูตรว่า
"(251) ญฺจาตีนมกาโร" เป็น เอการส, เอกาหส (11) เหมือนกันทั้ง 3 ลิงค์

บทว่า "วา" ก็ยังคงติดไป

396. ลง อี ปัจจัยที่สุด หส ศัพท์ ซึ่งอยู่หลัง เอก ศัพท์ เป็นต้น.

ลง อี ปัจจัย ที่สุดของ หส ซึ่งอยู่หลัง เอก ศัพท์ เป็นต้นในความหมายว่า "เต็ม" บาง

บทว่า อนฺเต ไคโดยเนื้อความ เพราะ หส ศัพท์
ไม่มีการประกอบปัจจัย โดยทั่วไปแล้ว ศัพท์ที่มี อี
ปัจจัย อยู่ท้ายนั้น มีใน อีกดั่งสิ่งเท่านั้น

หญิงเป็นที่เต็มแห่งหญิงทั้งหลาย 11 ชื่อ เอกาหสี ในรูปอื่น เป็น
เอกาหสโม, เอกาหสมิ

ในข้อความว่า 2 กับ 10 หรือ 10 เกินไป 2 ชื่อว่า 12, บทว่า "วา"
ก็ยังคงติดไป.

อาหเสเป็น พา ทวีสสุทรวา " วิสทิเสสุ พา ทวีสสุ ทู"เอา ท เป็น ร
จึงเป็น พารส (12), ในรูปอื่น กองเอาเป็น อา จึงเป็น หวาหส(12).
บุรุษเป็นที่เต็มแห่งบุรุษทั้งหลาย 12 ชื่อ พารสโม, หวาหสโม, หวาหสี.

3 กับ 10 หรือ 10 เกินไป 3 ชื่อ เทรส (13) อาหเส ทิ เป็น เท จน
ถึง นวฺติ (90) ตามสุทรวา "(355) เตสุ วุหฺติ" เป็นต้น เทรสโม, เทรสี (ที่ 13)

ในอุทานรณนี้ว่า 4 กับ 10 หรือ 10 เกินไป 4 ชื่อ จตุหฺตส (14) เมื่อ
บทว่า " คณเน หสฺสุส " ทิคมา กอง ลมฺ ทู แล้วเอา จ เป็น จุ เป็น โจ ตาม
สุทรวา "(256) จตุปฺปหฺสฺส โลโป กุฑฺครปหาทิจฺสุส จุโจปิ นวา" จึงเป็น จุหฺตส,
โจหฺตส, จตุหฺตส (14), จุหฺตสโม, จุหฺตสโม, จุหฺตสี หรือ จาคุหฺตสี (ที่ 14)

5 กับ 10 หรือ 10 เกินไป 5 ชื่อว่า ปญฺจหฺตส (15) มีการอาหเส ปญฺจ ศัพท์
เป็น ปนฺน และ ปณฺณ เมื่อ หส และ วิส อยู่หลัง ตามสุทรวา "(335) เตสุ วุหฺติ โลโป"
เป็นต้น, แล้วเอา ท เป็น ร ตามสุทรวา "(259) อฏฺฐาทีโศ จ" จึงเป็น ปนฺนรส,
ปญฺจหฺตส (15), ปนฺนรสโม, ปญฺจหฺตสโม, ปนฺนรสี และปญฺจหฺตสี (ที่ 15).

6 กับ 10 หรือ 10 เกินไป 6 เมื่อทำเป็นสมาสดังนี้แล้ว บทว่า "ฉฺสุส" ก็ติดไป
เอาฉ เป็น โส ทวีสสุทรวา "(257) หส โส นิจุจฺยฺจ" แต่เมื่อใช้กับบทว่า "สงฺขุยาน
วา" กองเอาเป็น ฬ ตามสุทรวา "(258) พหฺรานํ" ว่าศัพท์นี้มีความหมายว่า กล่าว
ให้ทางไปจากที่กำหนดไว้

ในโสฬส เอา ห เป็น ห นนออน ส่วนใน จกฺทาศีล
 กัม เทรส เอาเป็น ห บาง แต่การเอา ห เป็น ห
 นี้จะไม่มีในที่อื่น เพราะกล่าวให้ต่างจากที่กำหนดไว้

บางครั้ง อ กัม ห ไม่ต่างกัน จึงมี โสฬส (16) เทพส (13), จกฺทศีล (14)
 จกฺทศีล (14), โสฬสโม, โสฬส (ที่ 16), อาศัยหว่า "เอกาทิโต วา ร สงฺฆยานะ"
 เอา (ห) เป็น ร ตามสูตรว่า "(259) อฏฺฐาทิโต จ" จึงเป็น อฏฺฐารส, อฏฺฐาทส
 (18). เอา (ที่สุคของ อฏฺฐ) เป็นอา. บุรุษเป็นที่เต็มแห่งบุรุษทั้งหลาย 18 ชื่อ
 อฏฺฐารสโม, อฏฺฐาทสโม. ห่านองเดียวกัน สกฺทฺรส, สกฺทฺทส (17), สกฺทฺรสโม,
 สกฺทฺทสโม (ที่ 17). บทว่า "อฏฺฐาทิโต" มีไว้เพื่ออะไร? มีไว้เพื่อ จกฺทฺทส ศัพท์.

20 หย่อน 1 รูปวิเคราะห์นี้เป็นคัมปปริสสมาส. (สำเร็จรูป) เป็น เอกฺณวีสติ
 ตั้งแต่ เอกฺณวีสติ (19) จนถึง นวฺติ (90) หิงทราบว่าเป็นเอกวจนะ อิติลึงค์เท่านั้น
 ศัพท์เหล่านี้เป็นไปทั้งใน สังฆยานะ (นาม) และสังเขยยะ (คุณ) เมื่อใดเป็นไปใน
 สังฆยานะ เมื่อนั้น (มีตัวอย่างว่า) 19 รูปแห่งภิกษุทั้งหลายยินยอม, ห่านผู้เจริญ ขอให้
 19 แห่งภิกษุทั้งหลายจงยินยอม, ห่านจง 19 รูปแห่งภิกษุทั้งหลาย, อัน 19 รูปแห่งภิกษุ
 ทั้งหมดกระทำแล้ว ทั้งนี้เป็นต้น ส่วนในสังเขยยะ (มีตัวอย่างว่า) ภิกษุ 19 รูปกำลังยิน,
 ห่านผู้เจริญทั้งหลายขอภิกษุ 19 รูปยินยอมเถิด, ห่านจงภิกษุ 19 รูป, อันภิกษุ 19 รูป
 กระทำแล้วเป็นต้น แม้ในวีสติศัพท์เป็นต้นก็ควรประกอบเช่นนี้ บุรุษเป็นที่เต็มแห่งบุรุษ
 ทั้งหมด 19 ชื่อ เอกฺณวีสติโม

ในข้อความว่า 10 และ 10 เมื่อจะให้เป็นวันทวสมาส แล้วกล่าววว่า 10
 และ 10 เมื่อให้เป็นเอกเสส ตามสูตรว่า "(68) สรูปานเมกเสสวาสกั" หลัง หส
 ศัพท์ต้องลง โย ปฐมาวิกตติ พหูวนะ ในรูปว่า "ทส - โย" ในที่นี้
 บทว่า "สรูปานเมกเสโส" ยังคิดไป (ในสูตรว่า)

397. ในการนับ เอา หส ที่ทำให้เหลือ 1 ตัวจาก 2 ตัวเป็น วิ, จาก
3 ตัวเป็น ทิ, จาก 4 ตัว เป็น จกฺทฺทว, จาก 5 ตัวเป็น ปญฺญา, จาก 6 ตัวเป็น
ฉ, จาก 7 ตัวเป็นสกฺท, จาก 8 ตัวเป็น อส, จาก 9 ตัว เป็น นว เพราะโย
วิกตติอยู่หลัง และเอา โย วิกตติ เป็นอิส, อาส, วิ, วิ, ทิ, อิติ, และอุติ ตามลำดับ

ในการนับมีการอาเทศ หส ที่ทำให้เหลือ 1 ตัวจาก 2 ตัวเป็น วิ, จาก 3 ตัวเป็นทิ, จาก 4 ตัวเป็น จตุตถ, จาก 5 ตัวเป็น ปญญา, จาก 6 ตัวเป็น ฉ, จาก 7 ตัวเป็น สกฺก, จาก 8 ตัวเป็น อส, จาก 9 ตัวเป็น นว ตามลำดับ และ เพราะมีโย วิกตติอยู่หลัง อาเทศ โย วิกตติ เป็นศัพท์เหล่านี้ คือ อีส อาส วิ, ริ, ทิ, อิติ และ อุตติ มีการอาเทศ หส ที่บอกเนื้อความของ 10 สองครั้ง เป็น วิ และเอา โย เป็น อีส จึงเป็น วิสั (20) มีการลบสระกัน

บทว่า "สงฺขยาน วา อนุเท" ยังคงเป็นไป.

398. อง ทิ อากมคฺวย.

อง ทิ อากมที่สุคของสังขยาเหล่านั้นไค้บ้าง
วาศัพท์นี้ มีความหมายว่า กล่าวให้ทางจากที่กำหนดไว้ เพราะฉะนั้น

ติ อากม องในที่สุคของ วิส และ ทิส บ้าง
แต่จะไม่องในที่อื่นเลย เพราะกล่าวให้ทาง
จากที่กำหนดไว้.

อบ นิคคหิต ตามสูตรว่า "(54) พุญฺชเน จ" เพราะเป็นศัพท์ศัพท์ เมื่อจะตั้ง
ขณนาม จงสง ๓ วรรคต เบนตน ออก 20 แห่งภิกฺขุ หรือ ภิกฺขุ 20 รูป เป็นตน, ที่ 20
ห่านองเดียวกัน กุสลจิต 21 ทวงหรือ 21 22, ที่ 22 23, ที่ 23 24, ที่ 24 25, ที่ 25
26, ที่ 26 27, ที่ 27 28, ที่ 28 29, ที่ 29.

เมื่อท่องพูดว่า "10, 10 และ 10" พอทำเป็นเอกเสสแล้วต้องอาเทศเป็น
อีส คฺวยสูตรเป็นต้นว่า "(397) คณเน หสสุส" รัสสะ คฺวยสูตรว่า "ปฺวจ" เป็นต้น และ
อง นิคคหิตอากม. วิธีที่เหลือเหมือนกับ วิสติ ศัพท์ จึงเป็น ทิสติ, ทิสั 30 ปี, อบนิคคหิต
จึงเป็น ทิสา, ทิสั, ทิสาย เป็นต้น. เอกทิสติ หรือ เอกทิสั - 31, พากุทิสั
ทวาทิสั - 32, เตทุทิสั - 33 เป็นต้น

เตสุ วุทฺธ เอาหส ที่บอกเนื้อความของ 10 สัครั้ง และทำให้เป็นเอกเสสแล้ว เป็น
จตุตถ, เอา โย เป็น อีส จึงเป็น จตุททาสี เอา ร เป็น ส ตามสูตรว่า "(258)
ส หราน" จึงเป็น ทาลิสั บ้าง, ที่ 40, 41, 42, 42 43, 43 เป็นต้น.

เอา หส ที่บอกเนื้อความของ 10 ห้าครั้ง เป็น ปญญา และ เอา โย เป็น
อาส จึงเป็น ปญญาส, มีการอาเทศเป็น ปญณ ตามสูตรว่า "เตสุ วุทฺธิ โอป" เป็นต้น
จึงเป็น ปญญาส บ้าง 51, 52

เอา หส ที่บอกเนื้อความของ 10 หกครั้ง เป็น ฉ, อาเทศ โย เป็น ฎริ แล้วอาเทศเป็น ส จึงเป็น สฎริ (60), 62, 63

เอา หส ที่บอกเนื้อความของ 10 เจ็ดครั้ง เป็น สกต, แล้วเอา โย เป็น ริ, ทิ จึงเป็น สกตริ, สกตทิ (70), 72, 73. เป็นต้น

เอา หส ที่บอกเนื้อความของ 10 แปดครั้ง เป็น อส, และอาเทศ โย เป็น อิติ จึงเป็น อสิติ (80), 81, 82, 83, 84. มีการหิฐคามสูตรว่า "กวจ" เป็นต้น

เอา หส ที่บอกเนื้อความของ 10 เก้าครั้ง เป็น นว และเอา โย เป็น อุตติ จึงเป็น นวติ (90), 92, 93, 96. ของ ปาสัณฑะ 96.

บทว่า "คณเน หสสส" ยังกำเนนต่อไป

399. เอา หส ที่ทำให้เหลือ 1 ตัว จาก 10 ตัวเป็น สกั และเอา สกั ที่ทำให้เหลือ 1 ตัว จาก 10 ตัว เป็น สหสสิ เมื่อมี โย วิภคติ

เอา หส ศัพท์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนับ และบอกความหมายของ 10 สิบครั้ง เอาเป็น สก, เอา สก ศัพท์ซึ่งบอกความหมายของ 100 สิบตัวเป็น สหสสิ ในเมื่อ โย วิภคติ, ฉบ โย ตามรูปสำเร็จนี้ เพราะเป็นศัพท์ทหิต เมื่อเป็นคำนามจึงลง วิภคติ เป็นต้นอีก สมนิคคหิต อาเทศเป็น อ ทัวยสูตรว่า "สิ" 100 โยชน, 1000 โยชน, สก เป็น นปงสกสิงค์ เอกวจนะ สหสสิ ก็เช่นเดียวกัน จะเป็นพหูวจนะตาม จำนวนที่เพิ่มขึ้น 20 สองครั้ง (40) ใน 30 เป็นต้น ก็เหมือนกัน, 100 สองครั้ง (200), หลายร้อย, 1000 สองครั้ง (2000), หลายพัน

เมื่อทำเป็นฉฎริคัพปริสสมาส ในความหมายว่า "หมวด 2 ของร้อย" จึงพูดว่า "สกั ทวิก" บทหลังมีการตกไปยังบทหน้า ตามรูปสำเร็จนั้น เพราะคำพูดใน วุคติว่า "รูปของ ทวิก ศัพท์เป็นต้นซึ่งเป็นบทหลังของสก ศัพท์นั้นทานให้สำเร็จ" และ มีการอม ก หิง เป็น ทวิสท, หมวด 3 ของ 100 ก็เช่นกันเป็นคิสท, 400, 500, 600, 700, 800, 900, และ 10 ร้อย เป็นพันเหมือนกัน อีกนัยหนึ่ง เป็นทิกุสมาส ก็ได้ว่า " 100 หิงหลาย 2 ชื่อว่า ทวิสท, 300, 400 เป็นต้น ก็ทำนองเดียวกัน

400. มีการทญควย 10 จนถึงสังขยาสูง ๆ ขึ้นไป

ควรทำการทญจนถึงขั้นสูงของสังขยาเหล่านั้น ในสูตรนี้ อักษร ท เกิดจากการสนธิ. ตัวอย่าง-ทญ 10 ทญ 10 เป็น 100, ทญ 100 ทญ 10 เป็น 1,000,

คูณ 1,000 ด้วย 10 เป็น 10,000, 10,000 นี้บางที่เรียกว่า นหุต. คูณ 10,000
 ด้วย 10 เป็น 100,000, 100,000 บางที่เรียก ลกฐิ. คูณ 100,000 ด้วย 10
 เป็น 1,000,000

ดูครว่า ศัพท์ที่ไม่สำเร็จด้วยสูตร ย่อมสำเร็จด้วยรูปสำเร็จ หิงทราบต่อไป

401. สำเร็จด้วยชื่อตนเอง.

อนึ่ง รูปเหล่าใดของจำนวนนับใด ๆ ที่ยังไม่ได้แสดงชื่อไว้ รูปของจำนวนนับ
 เหล่านั้นย่อมสำเร็จด้วยชื่อตนเอง. 100 ของ 100,000 เป็น โทฏิ (10,000,000)
 เป็นอิติติอิงค์ เอกวณะ เป็นพหุวณะบ้างตามจำนวนที่เพิ่มขึ้น หนึ่งร้อยของแสนโทฏิ ชื่อ
 ปโทฏิ หนึ่งร้อยแห่งแสนปโทฏิ เป็น โทฏิปโทฏิ, นหุต, นิบนหุต, อกโชภณี, หินุหุ, อหุหุ,
 อนหุ, อพหุ, อสงุเขยุมิ ก็ทำนองเดียวกัน.

การคูณด้วยเลขฐานหนึ่งไปยังอีกฐานหนึ่งด้วยจำนวนร้อยแสน
 ความสำคัญขงสังขยาทั้ง 20 ตัว เริ่มตั้งแต่ โทฏิ ฐักันไก
 ด้วยประการอย่างนี้

ในรูปวิเคราะห์ว่า "สิ่งนั้นมีปริมาณ 2" หิงทราบต่อไป

402. สง ก ปัจจัย หลัง หุวิ ศัพท์เป็นต้นในความหมายว่ามากบ้าง

สง ก ปัจจัยในความหมายว่า "มาก" หลัง จำนวน 2 เป็นต้น
 2 กองชื่อ หุวิก, 3 กองชื่อ ติก, 4 กองชื่อ จตุก, 5 กองชื่อ ปญจก, 6 กองชื่อ,
 ฉก, 7 กองชื่อ สตุก, 8 กองชื่อ อฏฐก, 9 กองชื่อ นวก, 10 กองชื่อ หสก
 50 กองชื่อ ปณฺณาสก, 100 กองชื่อ สทก, 1000 กองชื่อ สหสฺสก เป็นต้น.

สังขยาศัพท์ (จบ).

ในรูปวิเคราะห์ว่า "บริโลกครั้งเดียว บริโลก 2 ครั้ง" หิงทราบต่อไป

403. สง กษตุก ปัจจัย หลัง เอก เป็นต้น ในฐานะของสกี.

สง ก กษตุก ปัจจัย หลัง เอก และ หุวิ เป็นต้น ในความหมายว่า ครั้ง

ในฐานะของ สกิ ศัพท์ บริโภคครั้งเดียว 2 ครั้ง. ฉบ 3 ตามสูตรว่า "(282) สหพาสมาวุโส เป็นต้น. 3 ครั้ง, 4 ครั้ง, 5 ครั้ง, 6 ครั้ง, 7 ครั้ง, 8 ครั้ง, 9 ครั้ง, 10 ครั้ง, 100 ครั้ง, 1000 ครั้ง, หลายครั้ง ก็ครั้ง ก็เหมือนกัน

ในรูปวิเคราะห์ว่า "โดยส่วนเดียว" ฟังทราบต่อไป

ศัพท์ว่า "สงฺขยา" ยังดำเนินไปตามคติของกน.

404. สง ขา บัจจยในความหมายว่า "ส่วน" บ้าง.

หลังจำนวน 1 เป็นต้น สง ขา บัจจย ในความหมายว่า "ส่วน" เพราะ จ ศัพท์ บังลง ชฺณ บัจจยหลังเลข 1 เป็นต้นค้วย สง โส บัจจย หลังสุทศ ศัพท์เป็นต้น โดยส่วนเดียว, โดยการแบ่งเป็น 2 ชื่อ หุวิชา หุชา หรือเหวชา โดยการแบ่งเป็น 3 ชื่อ ทิชา หรือ เทชา, เอา อี เป็น เอ ตามสูตรว่า "เตสุ วุหฺธิ" เป็นต้น 4 ส่วน, 5 ส่วน, 6 ส่วน, 7 ส่วน, 8 ส่วน, 9 ส่วน, 10 ส่วน, 100 ส่วน, 1000 ส่วน, ก็ส่วน และหลายส่วน ก็เหมือนกัน.

ใน ชฺณ บัจจย ทำโดยส่วนเดียวชื่อ เอกชฺณ, เทวชฺณ (ทำเป็น 2 ส่วน) ใน โส บัจจย ค้วยการแบ่งเป็นสุทศชื่อ สุกฺโส, แบ่งเป็นพยัญชนะ แบ่งเป็นบท แบ่งเป็นเนื้อความ, แบ่งหลายอย่าง, ตามอาการทั้งหมด ชื่อ สหฺโส, แบ่งตามอุบาย, แบ่งตามเหตุ แบ่งตามฐานะ, แบ่งโดยอุบายอันแยบคาย ก็เหมือนกัน.

405. สง ธา บัจจย หลัง สัพพนาม เมื่อกล่าวถึงประการบ้าง.

สง ธา บัจจย หลัง สัพพนามในความหมายที่กล่าวถึงประการ ค้วย ศุ ศัพท์บังลง ธคฺตา บัจจยไค้ค้วย ประเภทของเนื้อความสามัญที่พิเศษขึ้น ชื่อว่า ประการ หมายความว่า ในความหมายของประการนั้น ประการนั้นชื่อ ทธา, ซึ่งประการนั้นชื่อ ทธา, โดยประการนั้นก็ชื่อ ทธา, โดยประการไค้ชื่อ ยธา, ประการหังปวง, ประการอื่น, ประการหังสอง, ก็เหมือนกัน ในธคฺตา บัจจย โดยประการนั้น ชื่อ ทคฺตา, ประการไค้ และประการอื่น ก็เช่นกัน

ในความหมายว่า "ประการไร" ฟังทราบต่อไป

406. ลง ถิ ัจจยฺ หลัง กิ และ อิม ศัพท์

ลง ถิ ัจจยฺ หลัง อิม ในความหมายของประการควย จ ศัพท์ ในสูตร
ว่า "กิสฺส ก เว จ" นี้ อาเทศ กิ เป็น ก. ประการไรชื่อ ถิ, ซึ่งประการไร
ชื่อ ถิ, โดยประการไรชื่อ ถิ, ประการนี้ชื่อ อิตถิ, ซึ่งประการนี้ชื่อ อิตถิ,
โดยประการนี้ชื่อ อิตถิ. เอาอิม ศัพท์ เป็น อี แล้วชอนอักษร ตามสูตรว่า "อิมสฺสลิ
ทานิโตเชสุ จ" ในที่นี้เนื่องจากศัพท์ที่ลง กุชฺชํ ัจจยฺเป็นต้น และ ก ัจจยฺเป็น
ที่สุด เป็นศัพท์กัทธิชิต เมื่อลง วิภคฺติ เพื่อตั้งชื่อนาม จึงต้องลบ วิภคฺติ ตามสูตรว่า
"สหฺพาสฺมาวุโส" เป็นต้น อนึ่ง ในที่นี้เนื่องจากศัพท์ที่ลง โท ัจจยฺเป็นต้นตามที่
กล่าวแล้วควยสูตรว่า "กฺวจิ โท ปญฺจมฺยฺเต" เป็นต้น ทานสงเคราะห์ไว้ใน
อักษยศัพท์กัทธิชิตควย.

407. ศัพท์ที่ไม่สำเร็จควยสูตรย่อมสำเร็จควยรูปสำเร็จ.

ศัพท์เหล่านี้ที่ไม่สำเร็จควยสูตร คือยังไม่ได้แสดงสูตรไว้จะโดยอักษรเป็นต้น
ก็ตาม โดยนาม อุปสรรค และ นิมาศก็ตาม โดยสมาสและกัทธิชิตเป็นต้นก็ตาม ศัพท์
เหล่านั้นย่อมสำเร็จควยรูปสำเร็จ

จากกัทธิชิตก่อน

ชฺช ัจจยฺ ลงหลัง อิม ศัพท์ในความหมายว่าเวลา

ชฺช ัจจยฺ ลงหลัง สมาน ศัพท์ และอปฺรศัพท์

มีการเอา อิม ศัพท์เป็น อ และเอา สมาน ศัพท์ เป็น ส

ในกาลนี้หรือในวันนี้ชื่อว่า อชฺช ในกาลกำลังเป็นอยู่ชื่อ อชฺช, ในวันอื่นอีก
ชื่อ อปรชฺช. ลง ทน ัจจยฺหลังนิมาศในความหมายว่า "มี" มีในวันนี้ชื่อ อชฺชทฺน,
มีในวันนี้ชื่อ อชฺชทฺน, มีในวันรุ่งขึ้นชื่อ สุวาทฺน, มีในวันก่อนที่เช่นกัน มีในวันก่อน
ชื่อ นียยทฺน, มีในวันวานชื่อ นียยทฺน เป็นต้น.

อักษยศัพท์กัทธิชิต จบ.

กัทธิชิตมี 3 ประเภทคือ สามัญญวฺยตฺถกัทธิชิต, ภาวํตฺถกัทธิชิต

และอักษยศัพท์กัทธิชิต ใน 3 ประเภทนั้น ประเภทแรกมี 4 ชนิด

คือ อมฺัจจกัทธิชิต, อเนกกัทธิชิต, อสสํกัทธิชิต และ

สังขยาศัพท์กัทธิชิต

กัทธิชิตกัทธิชิตในรูปสัททิมิโดยประการฉะนี้

กัทธิชิต 5 (จบ)